

ବୌଦ୍ଧ ଜାତକ

ବୌଦ୍ଧ-ଜାତକ

ପ୍ରଥମ ଭାଗ

ଲେଖକ:—

ଶ୍ରୀ ଉଦୟନାଥ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ନୂତନ ସଂସ୍କରଣ

୧୯୫୭

ପ୍ରକାଶକ:—

ଓଡ଼ିଶା ପବ୍ଲିଶିଂ ହାଉସ୍

ବ୍ରହ୍ମପୁର : କଟକ : ସମ୍ବଲପୁର : ଜୟପୁର

ମୂଲ୍ୟ ଏକଟଙ୍କା ମାତ୍ର

ପ୍ରଦ୍ଧାକର
ଶ୍ରୀ ରାମଚନ୍ଦ୍ର ଦାସ
ନବଭାରତ ପ୍ରେସ
କଟକ—୨

ସୁଗୀତ

ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
୧ । ସ୍ବଦ୍ବଳଙ୍କ ସାଧନା	୧
୨ । ଧର୍ମ ଧ୍ବଜ	୭
୩ । ଦୁଷ୍ଟ କୁମାର	୧୮
୪ । ନିଷ୍ଠୁର ଦୁଃଖନାହିଁ	୨୭
୫ । କାମନା ଦୁଃଖର କାରଣ	୩୨
୬ । ଦ୍ବାରପାଳର ଭାବନା	୩୯
୭ । କପଟୀ ବନ୍ଧୁ	୪୫
୮ । କପଟାର ଦଣ୍ଡ	୫୨
୯ । ସନ୍ଧିଭେଦ	୫୯
୧୦ । ପରର ଯେ ଚିନ୍ତା ମନ୍ଦ	୬୫
୧୧ । ଦେହବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧିବଳ	୭୩
୧୨ । ଜାତି କଲ୍ୟାଣ	୭୯
୧୩ । ମୃଗର ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତି	୮୭
୧୪ । ଦୁଇଜଣଙ୍କ କଳହରେ ବୃତ୍ତାନ୍ତର ଲଭ	୯୩
୧୫ । ମରଣାନୁସ୍ମୃତି	୯୯
୧୬ । ପରଶ୍ରୀକାନ୍ତର ସଜା	୧୦୪

ବୌଦ୍ଧ ଜାତକ

ରାହୁଲଙ୍କ ସାଧନା

ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧ ଆଲବି ନଗର ନିକଟ ଏକ ଉପବନରେ ଅନେକଦିନ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବହୁଫଣ୍ୟକ ଭିକ୍ଷୁକ ଓ ଉପାସକ ପ୍ରତ୍ୟହ ସେଠାକୁ ଧର୍ମଉପଦେଶ ଶୁଣିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । ତୁର ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଆସୁଥିବା ଉପାସକମାନେ ରାହରେ ନିଜନିଜ ଗୁଡ଼କୁ ଫେରିଯାଇ ନ ପାରିଲେ ଧର୍ମଶାଳାରେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ଉପାସକମାନଙ୍କ ସହିତ ଅନେକ ଅଳ୍ପ ବୟସ୍କ ତରୁଣ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରବଳ ଥିବାର ଦେଖି ବୁଦ୍ଧଦେବ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ରାହରେ ବିଶ୍ରାମନେବା ଲାଗି ଏହି ତରୁଣ ଉପାସକଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଶିଶୁପାଠଶାଳା ପ୍ରତିଷ୍ଠାକରାଗଲା । ଜଣେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ପରିବୃତ୍ତନରେ ସେଠାରେ ରାହରେ ଭୋଜନ ଓ ଶୟନର ସୁବିଧୋବସ୍ଥ ହୋଇଥିଲା । ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ଉପାସକବୃନ୍ଦ ଦିନଯାକ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ସାରି ରାହରେ ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମନେଉଥିଲେ ।

ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ କଠୋର ସନ୍ଧ୍ୟାସ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଯିବେର ସକ୍ଷମ ହେବେ, ସେଥିପାଇଁ ନିଜକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ ।

ଦିନେ ସେହି ଶିଶୁପାଳୁଶାଳାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଆସି ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଶିଶୁମାନେ ପାଳୁଶାଳାରେ ସୁଖ ଓ ଶାନ୍ତିରେ ଚଳିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶୟନାବସ୍ଥାରେ କେହି କେହି ଦାନ୍ତ ରଗଡ଼ୁଅଛନ୍ତି, କେହି କେହି ଦୁଃସ୍ବପ୍ନ ଦେଖି ଉଦରେ ପ୍ରଳାପକରୁଅଛନ୍ତି । କେହି ନିଦ୍ରାରେ ହିଞ୍ଜନ କରୁଛନ୍ତି, କେହି ବା ଅଛନ୍ଦାସ୍ୟ କରୁଅଛନ୍ତି । ଅତ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ କେତେକ ପ୍ରଜ୍ଞପରୁ ଶଯ୍ୟାତ୍ୟାଗ ନ କରି ବହୁତ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିଦ୍ରା-ଯାଉଛନ୍ତି । ଏହାର କଅଣ ପ୍ରତିକାର କରାଯାଇ ପାରେ, ତାହା ମୁଁ ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ ।”

ବୁଦ୍ଧଦେବ ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ କଥା ଶୁଣି ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ଉପାସକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ପାରିତୋଷିକ ଅର୍ଥାତ୍ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଯୋଗ୍ୟ ଦୋଷ । ତରୁଣମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ି ଗୁଳିଯିବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଅ ଓ ଶିଶୁପାଳୁଶାଳା ବନ୍ଦକରାଦିଅ । ଗୃହରେ ବା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଏହି ତରୁଣମାନେ ନିଜକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ରୂପେ ଗଢ଼ିସାରିଲା ପରେ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ଦଳଭୁକ୍ତ ହେବେ ଓ ‘ବିହାର’ରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବେ । ଯେ କଠୋର ଯାପନା କରି ନ ପାରିବ, ତାହାର ସ୍ଥାନ ଏଠାରେ ନାହିଁ ।”

ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁସାରେ ଅଧ୍ୟକ୍ଷ ଶିଶୁପାଳୁଶାଳା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଓ ତରୁଣ ଉପାସକମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, “ତୁମ୍ଭେମାନେ ଏ ବିହାର ଛାଡ଼ି ନିଜ ଗୃହକୁ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟତ୍ର ଗୁଲିଯାଅ ।”

ତରୁଣମାନେ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ନିଜ ନିଜ ଗୃହକୁ ଫେରି-
ଗଲେ । ମାତ୍ର ରାହୁଳ ନାମକ ଜଣେ ଅଳ୍ପବୟସ୍କ ବାଳକ ଆଶ୍ରମ
ଛାଡ଼ି କୁଆଡ଼େ ଗଲେ ନାହିଁ । ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ, 'ମୁଁ ବାଳକ
ସତ; ମାତ୍ର ଦଶବଳଧାରୀ ମୋର ପିତା, ଧର୍ମସେନାପତି ସାହିପୁତ୍ର,
ମୋର ଉପାଧ୍ୟାୟ, ମହାମୌଦ୍ଗଲ୍ୟଯୁକ୍ତ ମୋର ଆଗୁଣୀ; ପୁଣି
ସିଦ୍ଧ ସାଧକ ଆନନ୍ଦ ସ୍ଥବର ମୋର ପିତୃବ୍ୟ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ମୁଁ
ଯେ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବାର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ, ଏହା କିପରି ଭାବିବି ?
ଅବଶ୍ୟ ଏମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ଗ୍ରହରେ ନିଷ୍ପତ୍ତ୍ୟୁ ଆଶ୍ରୟ ମିଳିବ;
ମାତ୍ର କାହାର ଆଶ୍ରୟପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ଆଶ୍ରମର ନିୟମବିରୁଦ୍ଧ । ମୁଁ
ଆଶ୍ରମର ବାହାରକୁ ତ ଯିବି ନାହିଁ, ଆଶ୍ରମ ମଧ୍ୟରେ ବି କାହାର
ଅନୁଗ୍ରହପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବି ନାହିଁ ।'

ପ୍ରତିଦିନପରି ସେଦିନ ମଧ୍ୟ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ ଶେଷ
ହେଉ ହେଉ ରାତ୍ର ହୋଇଗଲା । ଅମାବାସ୍ୟାର ଘୋର ଅନ୍ଧକାର
ରାନ୍ଧି । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଆସନରୁ ଉଠିଗଲା ପରେ ଉପାସକ ଓ
ଭିକ୍ଷୁକମାନେ ନିଜନିଜ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳକୁ ଚାଲିଗଲେ । ରାହୁଳ ଆଉ
ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ? ଶିଶୁପାଳୁଣୀଲା ଯେ ବନ୍ଦ ।

ବହୁ ଭାବଚିନ୍ତା ସେ ଶେଷରେ ସ୍ଥିରକଲେ ଯେ,
ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ଶୌରୁଗାରରେ ହିଁ ସେ ରାନ୍ଧିଯାପନ କରିବେ ।
ସେଠାରେ ବିଶ୍ରାମ ନେବାକୁ ହେଲେ କାହାର ପାଖରେ ତ ପ୍ରାର୍ଥୀ
ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ; ପୁଣି ତାଙ୍କ ଲଗି ଅନ୍ୟ କେହି କୌଣସି
ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ବି ଭୋଗିବେ ନାହିଁ ।

ଏହା ଭାବି ରାହୁଳ ସେହି ଶୌରୁଗାରରେ ହିଁ ରାନ୍ଧି
କଟାଇଲେ ।

ଶୌରୁଗାରଟି କେବଳ ବୁଦ୍ଧଦେବଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ସେ ସେଠାରେ ମଳମୁହ ତ୍ୟାଗ ଓ ସ୍ନାନାଦି ନିତ୍ୟକର୍ମ କରିଥାଆନ୍ତି । ଶଯ୍ୟୁନକରିବାର ବା ବିଶ୍ରାମନେବାର କୌଣସି ସୁବିଧା ସେଠାରେ ନ ଥାଏ । ସେହି ଦୁର୍ଗନ୍ଧମୟରେ ଶୀତରେ ଥରିଥରି ରାତଟିଯାକ ରାତୁଳ ସେଠାରେ ବସି ରହିଲେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ନିଦ୍ରା ବା ହେବ କାହାକୁ ? ରାତୁଳ ରାତଟିଯାକ ଅନିଦ୍ରାରେ ବିତାଇଲେ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ଦିନ କଟିଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ରାତରେ ରାତୁଳ ସେ ଶୌରୁଗାରରେ ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି ! ପ୍ରଞ୍ଜପ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଗୃହ ଛାଡ଼ି ସଦାକୁ ଚାଲିଆସନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ସେ ସେଠାରେ ରାତ କଟାଇଅଛନ୍ତି, ଏହା କେହି ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ।

କେବେ କିପରି ଶୌରୁଗାରର ଜନସମୂହ ଟିକିଏ ଅବ୍ୟବସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲେ, ସେବକ ଆସି ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଯାଏ । ସତୁଳ ତାହା ବୁଝିପାରି ସେବକଙ୍କଠାରେ କ୍ଷମା ମାଗିନିଅନ୍ତି ଏବଂ ସମସ୍ତ ଜନସମୂହ ସ୍ଥାନରେ ରଖିଦିଅନ୍ତି ।

ଦିନେ ସତୁଳ ସନ୍ଦିଯାକ ଅନିଦ୍ରାରେ କଟାଇଲାପରେ ପ୍ରଞ୍ଜପରୁ ତଦ୍ରାତ୍ନିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ପରି ବୁଦ୍ଧଦେବ ପ୍ରଭୃତି ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ନିତ୍ୟକର୍ମ ସମାପନ ଲାଗି ଶୌରୁଗାରକୁ ଆସିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଚାଲିଆଡ଼ି ଅଜ୍ଞକାରୀଙ୍କୁ ହୋଇଥାଏ ? ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରିଷ୍କାର ଦେଖାଯାଉ

ନ ଥାଏ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ଗୌରୁଗାରରେ ଜଣେ ତରୁଣ ଉପାସକଙ୍କୁ ଏପରି ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ବସିଥିବାର ଦେଖି ଚାଲିଯିବାର ଲାଗି । ତାଙ୍କ ପଦଶବ୍ଦରେ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବ ମଧ୍ୟ ହୁଏତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଆଖି ଫିଟାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଆଗରେ ସ୍ବୟଂ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଠିଆ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ଭୟରେ ତାଙ୍କ ଅନ୍ତର ଥରିଉଠିଲା ।

ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ମନରେ ଭାବିଥିଲେ, ପ୍ରତିଦିନ ରାତ୍ରରେ ସେ ଏଠାରେ ବିଶ୍ରାମନେବେ । ଆଶ୍ରମର ଏହା କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଆଉ ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଦୋଷରୁ ଆଜି ସ୍ବୟଂ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଦେଖି ପାରିଲେଣି । ଆଜି ଯେ ତାଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମରୁ ତଡ଼ିଦିଆଯିବ— ଏହି ଆଶଙ୍କା ହିଁ ତାଙ୍କର ଭୟର କାରଣ ହୋଇଥିଲା ।

ବୁଦ୍ଧଦେବ ଶାନ୍ତ ଓ ଗମ୍ଭୀର ସ୍ବରରେ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “ବାଳକ ଭାସସ ! ଜଣାପଡ଼ୁଛି, ତୁମେ ସମସ୍ତ ରାନ୍ଧିଟି ଏଠାରେ କଟାଇଅଛ, ଆଶ୍ରମରେ ତୁମ ପାଇଁ କଅଣ ଆଉ କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଆଶ୍ରୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ ?”

ରାହୁଳ ଶଙ୍କିତକଣ୍ଠରେ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ମୁଁ ଶିଶୁପାତ୍ର-ଶାଳାରେ ରହୁଥିଲି । ମାତ୍ର ଆସନ୍ତାକି ନିର୍ଦ୍ଦେଶମତେ ତାହା ବନ୍ଦ କରିଦିଆଯାଇଅଛି । ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ନ ପାଇ ଏହି ଗୌରୁଗାରକୁ ହିଁ ବାଛିନେଇଥିଲି । ଏଠାରେ ଆଶ୍ରୟନେଲେ ଅନ୍ୟ କାହାର ଦ୍ବାରସ୍ଥ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ କି କେହି ମୋ ପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ଭୋଗିବେ ନାହିଁ—ଏହା ହିଁ ଭାବିଥିଲି ।”

ବୁଦ୍ଧଦେବ ପୁଣି ପୁଚ୍ଛାକଲେ, “ଏଠାରେ କେତେଦିନ ହେଲା ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଅଛ ?”

“ମାସାଧିକ କାଳହେବ”—ରାହୁଳ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତର ଦେଇ ଆଧୋବଦନରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହିଲେ ।

କଣ୍ଠସ୍ଵରରୁ ବୁଦ୍ଧଦେବ ଜାଣି ପାରିଲେ ଯେ, ଏହି ତରୁଣ ଆଉ କେହି ନୁହନ୍ତି—ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ରାହୁଳ ।

ଅଳକାର ନିମ୍ନେ ହୁର ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଶୌଗୁଣାରରେ ପରସ୍ପରକୁ ଚାହିଁ ଦୁଇ ଜଣ ଯାକ ପ୍ରସ୍ତରମୁଖିପରି ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । ଜଣେ ପ୍ରବାଣ—ଅନ୍ୟ ଜଣକ ତରୁଣ; ଜଣେ ଶତ ସହସ୍ର ଭକ୍ତ ଉପାସକ ପୂଜ୍ୟ ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧ ଓ ଆଉ ଜଣେ ସାଧନାଭିଳାଷୀ ସୌମ୍ୟଦର୍ଶନ ବାଳକ; ଜଣେ ଗୁରୁ—ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଶିଷ୍ୟ । ସେଠାରେ ପିତାପୁତ୍ର ସ୍ଵର୍ଗର ଲେଖମାନ୍ତ ଚିହ୍ନ ନ ଥାଏ ।

ତରୁଣ ବାଳକର ସନ୍ଧ୍ୟାସନ୍ଦ୍ୟା ଗ୍ରହଣ ଲାଗି ଏଭଳି ନିଷ୍ଠା ଓ ଏକାଗ୍ରତା ଦେଖି ବୁଦ୍ଧଦେବ ଚମତ୍କୃତ ହେଲେ । ପରେ ଧର୍ମ-ସତ୍ତାରେ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରାଗଲା । ଆଶ୍ରମର ପ୍ରବାଣ-ମାନଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ରାହୁଳଙ୍କୁ ଦାୟା ଦିଆଗଲା ଓ ଅନ୍ୟ ଭିକ୍ଷୁକଙ୍କ ପରି ଆଶ୍ରମରେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କୁଟୀର ମିଳିଲା । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ରାହୁଳଙ୍କର ଏହି ସାଧନାଲାଗି ହିଁ ଶିଶୁପାଳୁଶାଳା ପୁନର୍ବାର ଖୋଲଗଲା ଏବଂ ତରୁଣ ଉପାସକ-ମାନେ ସେଠାରେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଲେ ।

ଧର୍ମଧ୍ବଜ

ପୂର୍ବକାଳରେ ବାରାଣସୀରେ ଧାୟୁସପାଣି ନାମକ ଜଣେ ରାଜା ରାଜତ୍ବ କରୁଥିଲେ । କାଳକ ନାମଧେୟ ତାଙ୍କର ଜଣେ ସେନାପତି ଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କର କୁଳ ପୁରୋହିତ ରୂପରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ଧର୍ମଧ୍ବଜ । ରାଜାଙ୍କର ଯେ ନାପିତ ଥିଲା, ତାହାର ନାମ ଥିଲା ଛନ୍ଦପାଣି ।

ରାଜା ବଡ଼ ଧାର୍ମିକ ଓ ନ୍ୟାୟସରାୟ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ସେନାପତି କାଳକ ଯେଉଁଠି କୃଷକବିପ୍ଳବ, ସେହିପରି ଅର୍ଥଲୋଭା ଓ ମନ୍ଦସ୍ବଭାବର ଲୋକ ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ସେ ମଧ୍ୟ ବିଚାରକ ଥିଲେ । ଏହି ପଦ ହାସଲ କରିବାଲାଗି ତାଙ୍କୁ ନାନା ଚକ୍ରାନ୍ତ କରି ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ଆଣିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ବିଚାରକ ଆସନରେ ବସି କାଳକ କେବେହେଲେ ନ୍ୟାୟ- ବିଚାର କରୁ ନ ଥିଲେ । ଯେଉଁ ପକ୍ଷ ଗୋପନରେ ତାଙ୍କୁ କିଛି ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିପାରୁଥିଲା, ବିଚାରରେ ସେହି ହିଁ ଜୟଲାଭ କରୁଥିଲା । ଯେ ଯେତେ ବେଶି ଅର୍ଥ ଦେଇପାରୁଥିଲେ, ସେ ସେହି ପରିମାଣ ସୁବିଧା ହାସଲ କରିନେଉଥିଲେ । ଏହାଦ୍ବାରା ପ୍ରଜା-ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନାନା ଅସନ୍ତୋଷ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ କରିବାକୁ କେହି ସାହସୀ ହେଉ ନ ଥିଲେ ।

ଥରେ ବାପା ଓ ପ୍ରତିବାପା ଗୋଟିଏ ମକଦ୍ଦମା ସଂକ୍ରାନ୍ତରେ ବିଚାରପ୍ରାପ୍ତି ହୋଇ ରାଜଦରବାରକୁ ଆସିଥିଲେ । ସେନାପତି

କାଳକ ବିରୁଦ୍ଧକର ପ୍ରତିବାଦୀ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ଦାନ କରିଥିବାରୁ ମାନ୍ୟତା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ରାୟ ଦେଲେ । ବାଦୀ ଜୟଲଭ କରିବାର ବହୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ କାରଣ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଉଲ୍ଲୋଚ ଦେଇ ନ ଥିବାରୁ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ।

ଏଥିରେ ବାଦୀଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ ଦରବାରରୁ କାନ୍ଦକାନ୍ଦ ବାହାରି ଆସିଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ରାଜପୁରୋହିତ ଦରବାରକୁ ଆସୁଥିଲେ । ବାଦୀ ତାଙ୍କୁ ପଥମଧ୍ୟରେ ଦେଖି ଶୋକ ବିହୀନ ଚିତ୍ତରେ ମକଦ୍ଦମା କଥା ବର୍ଣ୍ଣନାକଲେ । ଶେଷରେ କହିଲେ, “ଆତ୍ମୀୟ, ତୁମଭଳି ନ୍ୟାୟାନୁଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତି ରାଜଦରବାରରେ ଥାଉ ଥାଉ କାଳକ ଉଲ୍ଲୋଚ ଗ୍ରହଣ କରି ଆସାମୀକୁ ଜମି ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି ଏବଂ ଯେ ପ୍ରକୃତ ଜମିର ସ୍ବାମୀ, ସେ ଜମିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଅଛି । ଏହାହିଁ କଅଣ ଏ ରାଜ୍ୟର ନ୍ୟାୟବିରୁଦ୍ଧ ?”

ସମସ୍ତ କଥା ଶୁଣି ଧର୍ମଯୁଜଙ୍କ ମନରେ କରୁଣା ହେଲା । ସେ ଘଟଣାସ୍ଥଳକୁ ଯାଇ ଗ୍ରାମବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡକାଇଲେ । ବାଦୀ ପ୍ରତିବାଦୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ସମସ୍ତ କଥା ବୁଝି ଜମିର ପ୍ରକୃତ ମାଲିକଙ୍କୁ ଜମି ବୃଷକରବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ଏବଂ କାଳକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲଭ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଜମି ନିକଟକୁ ନ ଆସିବା ଲାଗି କହିଲେ । ଏଥିରେ ଗ୍ରାମବାସୀ ସବୁଙ୍କୁ ହୋଇ ପୁରୋହିତଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା କଲେ ।

ଏହି କଥା ଗ୍ରାମାନ୍ତରେ ପ୍ରଘଟ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗ୍ରାମର ଲୋକେ କୌଣସି ବାଦବିବାଦ ଉତ୍ପତ୍ତିରେ କାଳକ୍ଷେପ ନିକଟ ନ ଯାଇ ପୁରୋହିତଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ନ୍ୟାୟ-ବିଚାରରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ସନ୍ତୋଷ ଲଭିକରି ଆନନ୍ଦରେ ଫେରି ଯାଉଥିଲେ ।

କ୍ରମେ ପୁରୋହିତଙ୍କ ଖ୍ୟାତି ରାଜ୍ୟତମାମ ବ୍ୟାପିଗଲା । ସେନାପତିଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ନିନ୍ଦାକରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେନାପତି ଏହା ସହିତେ କପରି ? ତାଙ୍କ ଆୟୁରେ ବାଧା ପଡ଼ିଲା । ପୁଣି ମାନ ସମ୍ମାନ ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଲା । ବୋଧସଭୁଙ୍କର କପରି ସବନାଶ ହେବ, ସେ ସେହି ଚିନ୍ତାକଲେ ।

କ୍ରମେ ପୁରୋହିତଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା ରାଜାଙ୍କର କର୍ଣ୍ଣ-ଗୋଚର ହେଲା । ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ, ପ୍ରଜାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ହିଁ ରାଜ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ । ରାଜ୍ୟର ମଙ୍ଗଳ ହେଲେ ରାଜାର ଶୁଭ ।

ଏହା ଭାବି ସେ ଧର୍ମଧ୍ବଜକୁ ନିକଟକୁ ଡକାଇ ଆଣି କହିଲେ-
“ଆଜିଠାରୁ ବିଚାରପତି ପଦ ମୁଁ ତୁମକୁ ହିଁ ଅର୍ପଣ କଲି । ତୁମ ବିଚାରରେ ଲୋକେ ସନ୍ତୋଷଲାଭ କରିବେ, ପ୍ରଜାର ସନ୍ତୋଷ ହିଁ ରାଜାର କାମ୍ୟ । କାରଣ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଜନତାର ଉନ୍ନତି ହେବ, ରାଜା ଓ ରାଜ୍ୟର ଖ୍ୟାତି ବଢ଼ିବ ।”

ରାଜାଙ୍କ ଅନୁରୋଧରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଙ୍ଗଳଲାଗି ଧର୍ମଧ୍ବଜ ବିଚାରପତି ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣକଲେ । ତାଙ୍କ ବିଚାରରେ ଦେଶରୁ ସମସ୍ତ ଅନ୍ୟାୟ ଅମାତ୍ୟ ଦୂରହେଲା । ଦୋଷୀ ଦଣ୍ଡ ପାଇଲେ, ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ ବ୍ୟକ୍ତି ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ରହିଲେ ।

ଏହାକାଳକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅସହ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ରାଜା ଓ ଜେପୁଟେରାଣ୍ଟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭେଦ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦିନେ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ମହାରାଜା, ଧର୍ମପୁଜ ଆପଣଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଅସହରଣ କରିନେବାକୁ କଲ୍ଲନା କରୁଅଛୁ ।”

ରାଜା ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ନାହିଁ । ସେ କାଳକଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଧର୍ମପୁଜ ସତ୍ତ୍ୱପୁରୁଷ । ତାଙ୍କ ନାମରେ ଏପରି କଳଙ୍କ ରଚନା କର ନାହିଁ ।”

କାଳକ କହିଲେ, “ଯଦି ମୋ କଥା ଅବିଶ୍ୱାସ ହେଉଅଛି, ତେବେ ଆପଣ ନିଜେ ରାଜ୍ୟତମାମ ବୁଲି ଏହାର ତଦନ୍ତ କରନ୍ତୁ ।”

ରାଜାଙ୍କ ମନକୁ ଏକଥା ପାଇଲା । ସେ ଛଦ୍ମବେଶରେ ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ ବୁଲିଲେ । ସେ ଯେଉଁଠାକୁ ଗଲେ, ସେଠାରେ କେବଳ ଧର୍ମପୁଜଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିଲେ । କାଳକ ବୁଝାଇଦେଲେ, “ଧର୍ମପୁଜ କୌଶଳକ୍ରମେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିଜର ଅକ୍ତଆରକୁ ରେଇଯାଉଅଛନ୍ତି । ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ମତାଇ ରାଜ୍ୟରେ ବିଦ୍ରୋହ ସୃଷ୍ଟିକରିବେ ଏବଂ ଆପଣଙ୍କୁ ରାଜଗାଦିରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ନିଜେ ରାଜା ହେବେ ।”

ରାଜା ଏ କଥାରେ ଭୁଲିଗଲେ । ସେ ବିଚାରପତି ସଦରୁ ଧର୍ମପୁଜଙ୍କୁ ଅନ୍ତର କରିଦେଇ ପୁଣି କାଳକଙ୍କୁ ତେ ଅଧିକାର ଦେଲେ । କାଳକ ତ ଏହାହିଁ ଖୋଜୁଥିଲେ । ବିଚାରପତି ସଦରେ ବସି ସେ ଧର୍ମପୁଜଙ୍କ ସମସ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ବଦଳାଇଦେଲେ । ଫଳରେ ଜମିର ଅସ୍ୱାମୀ ହିଁ ସ୍ୱାମୀ ହେଲେ । ପ୍ରକୃତ ସ୍ୱାମୀ ନିଜ ପୈତୃକ

ସମ୍ପତ୍ତିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ । ତେଣୁ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରୀ ରାଜାଙ୍କ ନିନ୍ଦା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କାଳକଙ୍କ କୁମନ୍ଦୁଣୀରେ ରାଜାଙ୍କ ମନ ଏତଦୂର ବିଚାଳିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା ଯେ, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ନିନ୍ଦାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ ନ ବୁଝି ସେ କାଳକଙ୍କୁ ପଚାରିଲେ, “ବର୍ତ୍ତମାନ କଅଣ କରାଯାଇ ପାରେ ?”

ଦୃଷ୍ଟପ୍ରକୃତର କାଳକ ବୁଦ୍ଧିଦେଲେ, “ଧର୍ମଧୂଜଙ୍କୁ ଜୀବନରେ ମାରିଦେବାକୁ ଉଚିତ ।”

ରାଜା ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “କୌଣସି ଗୁରୁତର ଦୋଷ ନ ଦେଖିଲେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରିବା ବା କପର ?”

“ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଅଛି”—କାଳକ କହିଲେ ।

“କି ଉପାୟ ?”

“ଧର୍ମଧୂଜଙ୍କୁ ଏପରି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟ ସାଧନ କରିବାକୁ କହନ୍ତୁ, ଯାହା କି ସେ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ତା’ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରି ହତ୍ୟା କରାଯିବ ।”

ରାଜା ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “କିଭଳି ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟ ?”

କାଳକ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ଗୋଟିଏ ଉଦ୍ୟାନ କରିବାକୁ ହେଲେ ଅନ୍ତତଃ ଗୁରୁଯାତ୍ରବର୍ଷ ସମୟ ଲାଗିବ । ଆସଣ ତାଙ୍କୁ ତାକି କହନ୍ତୁ, କାଲି ସକାଳେ ମୁଁ ପ୍ରମୋଦୋଦ୍ୟାନରେ ଶ୍ରୀତ୍ତା କରିବି । ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପାରିଜାତ-କାନନ ଭଳି ଉଦ୍ୟାନ ଆଜି ରାତିକ ମଧ୍ୟରେ କରିଦିଅ । ଧର୍ମଧୂଜ ଏହା ତ କଦାପି

କରିପାରବେ ନାହିଁ । ସେହି ଅସରାଧରେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କର ।”

ରାଜା କାଳକଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ଧୁରୋଦନକୁ ତକାଇ ପଠାଇ କହିଲେ, “କାଲି ସକାଳମଧ୍ୟରେ ମୋ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରମୋଦୋଦ୍ୟାନ କରାଇଦିଅ ।”

ଧର୍ମଧ୍ବଜ ଦେଖିଲେ ଏହା ଅସମ୍ଭବ ବ୍ୟାପାର । ସେ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ମନ୍ତ୍ରପ୍ରକୃତର କାଳକଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ ରାଜା ଏ ଅସମ୍ଭବ ଆଦେଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶ ଲଙ୍ଘନ କରିବାର ତ ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ । ତେଣୁ “ଯଦି ସମ୍ଭବ ହୁଏ, ତେବେ କରିବି” ଏହା କହି ଧର୍ମଧ୍ବଜ ମନଦୁଃଖରେ ଦରବାରରୁ ଫେରିଆସିଲେ ।

ତାଙ୍କ ବିଷୟ ଭାବ ଦେଖି ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ସବୁ କଥା ଶୁଣି ସେମାନେ, ଏକତ୍ର ହୋଇ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନା କଲେ । ସମୁଦ୍ର ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଆସନ ଟଳିଲା । ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆସି ସବୁକଥା ବୁଝିଲେ ଏବଂ ଧର୍ମଧ୍ବଜଙ୍କୁ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ ରାଜକ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ ନିର୍ମାଣ କରାଇଦେଲେ । ପରଦିନ ପ୍ରଞ୍ଜସରୁ ରାଜା ଉଦ୍ୟାନଟି ଦେଖି ଯେପରି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ, ସେହିପରି ବିସ୍ମିତ ହେଲେ ।

କାଳକ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଦେଖନ୍ତୁ, ଯେଉଁ ଲୋକ ମାୟାବଳରେ ରାଜକମଧ୍ୟରେ ଏପରି ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନ କରିଦେଇ ପାରନ୍ତି, ଆପଣଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ରାଜଗାଦୀ ଦଖଲ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଅତି ସହଜ ନୁହେଁ କି ?”

ରାଜା ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ଏବଂ ପଚାରିଲେ, “ଆଜ୍ଞା କି ଉପାୟ କଲେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିପାଇଁ ପାରିବ ?”

କାଳକ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ, “ରାଜକମ୍ବରେ ଗୋଟିଏ ବୁଦ୍ଧ ଓ ପୁରୀର ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇଦେବାକୁ ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ । ଜାହା ତସେ କରିପାରିବେ ନାହିଁ; ତେଣୁ ସେହି ଅପରାଧରେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ସହଜ ହେବ ।”

ରାଜା ଧର୍ମପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, “ଆଜି ରାଜକମ୍ବରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇଦିଅ ।”

ପୁରୋହିତ ପୁଣି ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ମାତ୍ର ପ୍ରଜାମାନେ ଏହା ଶୁଣିବାକ୍ଷଣି ସମସ୍ତେ ଆସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଗଲେ । ରାଜକମ୍ବରେ ଗୋଟିଏ ବୃହତ୍ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାହୋଇଗଲା ।

ପର ଦିନ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଦେଖି ରାଜାଙ୍କର ବିସ୍ମୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ସେ ପୁଣି କାଳକଙ୍କ ସହିତ ମିଳିଗଲା କଲେ ।

କାଳକ କହିଲେ, “ଯେତେ ପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା, ଧର୍ମପୁତ୍ର ତ ତାହା କରିଦେଲେ । ଆଜି ଉପାୟ କଅଣ ? ଆପଣ ଏବେ କହନ୍ତୁ, ଜଣେ ଚତୁର୍ବ୍ରାହ୍ମଣ-ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ ଯୋଗାଡ଼କରି ଆଣନ୍ତୁ । ଏଭଳି ଲୋକ ରାଜ୍ୟରେ ତ ମିଳିବେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେହି ଅଭିଯୋଗରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁଆଦେଶ ଦେବେ ।”

ରାଜା ପର ଦିନ ଧର୍ମପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦରବାରକୁ ଡାକାଇ ଆଦେଶ ଦେଲେ, “କାଲି ସକାଳମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ଚତୁର୍ବ୍ରାହ୍ମଣବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତି ଆଣି ହାଜର କରାଅ । ସେ ମୋର ଉଦ୍ୟାନପାଳକ କାର୍ଯ୍ୟ

କରିବ । ଏତଳି ଲୋକ ଦେଇ ନ ପାରିଲେ ତୁମ୍ଭର ମୃତ୍ୟୁ ଅନ୍ତର୍ବାସି ।”

ଧର୍ମଧ୍ବଜ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ଏ ସମସ୍ତ କାଳକଙ୍କ ପଡ଼ିଯିବାର
ଫଳ୍ୟ ସେ ବିଷୟ ମନରେ ଗୁହ୍ୟକୁ ଫେରିଲେ ।

ବହୁ ସମୟ ପରେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝି ଦେଖାଗଲା । ସେ ନାପିତ
ଛନ୍ଦପାଣି ନିକଟକୁ ଯାଇ କାଳକଙ୍କ ପଡ଼ିଯିବ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ
ଏବଂ ତାଙ୍କର ଯୋଗେହୁଁ ସେ ଏ ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା ପାଇପାରିବେ
ବୋଲି କହିଲେ । ବହୁ ସମୟ ପରାମର୍ଶ ପରେ ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା
ହୋଇଗଲା ।

ପର ଦିନ ପ୍ରାୟତଃ ଧର୍ମଧ୍ବଜ ଛନ୍ଦପାଣିଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି
ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଗଲେ । ରାଜାଙ୍କୁ କହିଲେ, ଏହି ଛନ୍ଦପାଣି
ହୁଁ ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣସମ୍ପନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି । ଆପଣ ଏହାକୁ ଉଦ୍ୟାନପାଳକ
କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିପାରନ୍ତି ।”

ରାଜା ଛନ୍ଦପାଣିକୁ ବୁଝି କହିଲେ, “ତୁମେ ସାମାନ୍ୟ
ନାପିତ ହୋଇ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ଗୁଣ ହାସଲ କଲ କିପରି ?”

ଧର୍ମଧ୍ବଜଙ୍କ ପରାମର୍ଶମତେ ଛନ୍ଦପାଣି ଉତ୍ତରଦେଲେ—

“ପରମ ସେବକ ଯେହୁ ଧନ୍ୟ ସେହି ଭବେ,
ହଂସାଭାବ ଯାର ହୃଦେ ରହି ନାହିଁ ଲବେ;
ସନ୍ତୋଷ ଲଭଇ ଯେତେବେଳେ ଯାହା ମିଳେ,
ହୋଧ ଯାକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନାହିଁ କେବେ ତଳେ;
ଚତୁର୍ବର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ସେହି ଖ୍ୟାତ,
ମୋହଠାରେ ଅଛି ଏହି ଗୁଣ ନରନାଥ !”

ରାଜା ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “ତୁମେ ଏସବୁ ଗୁଣକୁ ଅଧିକାରୀ
ବୋଲି କେଉଁ ସାହସରେ କହୁଅଛ ? ଏହାର ପ୍ରମାଣ
କଅଣ ?”

ଛନ୍ଦ୍ରପାଣି ଉତ୍ତର ଦେଲେ, “ମହାରାଜ ! ଆପଣ ରାଜ୍ୟର
ଏବଂ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସେବକ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କର ସେବାକରେ ।
ଯେ ସେବକର ସେବକ, ସେ ପରମସେବକ ନୁହେଁ କି ?”

“ରାଜା ହୋଇ ରାଜ୍ୟ ସେବା

ପ୍ରଜା ସେବା ନ କରେ ଯେ ଜନ,
ରାଜପଦ ପାଇବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ ସେହି ଅଭିଜନ ।
ରାଜାର ସେବକ ଛମ୍ପୁ, ମୁହିଁ ପର ଛମ୍ପୁ ସେବାକାରୀ
ପରମସେବକ ତେଣୁ ଏହି ରାଜ୍ୟେ ଆହେ ଦଣ୍ଡଧାରୀ ।”

ରାଜା ଆଗରୁ ମନେ କରୁଥିଲେ ଯେ, ସେ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଭୁ;
ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ସେବକ । ମାତ୍ର ଛନ୍ଦ୍ରପାଣି କଥା ଶୁଣି ସେ ମନେ
ମନେ ଟିକିଏ ଲଜ୍ଜିତ ହେଲେ । ପ୍ରକାଶ୍ୟରେ କହିଲେ, “ତୁମର
ବିଜ୍ଞାୟ ଗୁଣ କଅଣ ?”

ଛନ୍ଦ୍ରପାଣି ପୁଣି ଗାଥା ଗାଇଲେ—

“ହିଂସା କେବେ ପାଇ ନାହିଁ ସ୍ଥାନ ମୋହ ମନେ,
ହିଂସା ଥିଲେ ନ ରହନ୍ତେ କେହି ତ ଜୀବନେ;
ଯେଉଁ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୁନ୍ଦର ମୁଁ କରେ ମଥା କେଶ,
ସେହି ଅସ୍ତ୍ର କରୁଥାନ୍ତି କେତେ ପ୍ରାଣ ନାଶ ।”
ରାଜା ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “ତେବେ ବିଜ୍ଞାୟ ଗୁଣ କଅଣ ?”

ନାପିତ୍ତ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ମହାରାଜ ! ଅସନ୍ତୋଷ ଭାବ ମୋହଠାରେ ଆଦୌ ନାହିଁ । ସେ ଯାହା ପାରଶ୍ରମିକ ଦେଉ ନା କାହିଁକି, ମୁଁ ତାର ସେବା କରିଥାଏ । ଛମୁଙ୍କ ସେବା କରି ଯାହା ପାଏ, କୌଣସି ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତିର ସେବାରେ ତାହା କଦାପି ମିଳିବ ନାହିଁ । ତା ବୋଲି ମୁଁ କଅଣ ଛମୁଙ୍କ ସେବା ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କାହାର ସେବା କରିବି ନାହିଁ ? ଅସନ୍ତୋଷ ହେଉଥିଲେ ମୁଁ କେବଳ ଧନିକମାନଙ୍କ ଶୌରକାର୍ଯ୍ୟ କରୁ ଥାଆନ୍ତି; ଅନ୍ୟ କାହାର କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ଧନୀ ନିର୍ଦ୍ଦିନ ସମସ୍ତଙ୍କ ଠାରେ ସମାନଭାବରେ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କରିଥାଏ । ତା ନ କଲେ ସମାଜରେ ଅଶାନ୍ତି ଓ ବିଭ୍ରାଟ ସୃଷ୍ଟି ହେବ ।”

ନାପିତ୍ତର ପ୍ରତ୍ୟେକ କଥାରେ ରାଜାଙ୍କର ଲକ୍ଷିତଭାବ ନିମ୍ନ ଗୁଣିଯାଉଥାଏ । ତଥାପି ସେ ପଚାରିଲେ—ଏବେ ଚତୁର୍ଥ ଗୁଣ କଅଣ କହ ।

ଛନ୍ଦ୍ରସାଣି କହିଲେ, “ହୋଧ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀର ପରମ-ଶତ୍ରୁ । ସେ ଅଳ୍ପବୟସରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜର କରଗତ କରିଥାଏ । ମାତ୍ର ମୁଁ ତାର ବଶୀଭୂତ ନୁହେଁ । ମୁଁ ସବୁବେଳେ ତାହା ଅସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରେ । ହୋଧର ବଶୀଭୂତ ହେଲେ ସେହି ଅସ୍ତ୍ରରେ ବହୁ ପ୍ରାଣ ନାଶ କରିପାରନ୍ତି । ହୋଧକୁ ଜୟ କରିବାହିଁ ମୋର ଚତୁର୍ଥ ଗୁଣ ।”

ଏହା କହିସାରି ସେ ପୁଣି ଗାଥା ଗାଉଥିଲେ—

“ହୋଧକୁ ପାରିଲେ କରି ନିଜ ବଶୀଭୂତ,

ନ କରିବ ହିଁସା ଯେବେ କାରେ କଦାଚିତ,
 ସନ୍ତୋଷ ଲଭିବ ଆସୁ ଯାହା ଯେତେବେଳେ
 ସେବ୍ୟଭାବ ଧର୍ମ ମଧୁ ଭୂର କରଦେଲେ ।
 ରାଜନ ! ରଖିବ ମନେ ଇହ ପରଲୋକେ
 ଯଶସ୍ବୀ ହୋଇବ, ନ ପଡ଼ିବ ଦୁଃଖଗୋଳେ ।”

ଛନ୍ଦ୍ରପାଣିଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଧର୍ମବାଣୀ ଶୁଣି ରାଜା ଯେପରି
 ବିସ୍ମିତ ହେଲେ, ସେହିପରି ଆନନ୍ଦିତ ମଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେ
 ଛନ୍ଦ୍ରପାଣିଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କରି ତାଙ୍କୁ ଗୁରୁପଦ ଦେବାଲାଗି ସୂଚନା
 ଦେଲେ । ଛନ୍ଦ୍ରପାଣି କହିଲେ, “ମହାରାଜ ! ମୁଁ ଗୁରୁ ହେବାର
 ଭବିଷ୍ୟତ ନୁହେଁ । ଏ ସମସ୍ତ କଥା ଆପଣଙ୍କ ପୁରୋହିତ
 ଧର୍ମଧ୍ବଜଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ମାତ୍ର । ସେଇ ହିଁ ଆପଣଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଗୁରୁ ।”

ଏତେବେଳକୁ ରାଜା ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲେ ଏବଂ
 ଧର୍ମଧ୍ବଜଙ୍କ ହୃଦ୍ୟାଲାଗି କାଳକଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରଣାରେ ନାନା ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର
 କରିଥିବାରୁ ଲଜ୍ଜିତହେଲେ । ସେ ଧର୍ମଧ୍ବଜଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ
 ଦୋଷଲାଗି କ୍ଷମା ମାଗିଲେ । ତାଙ୍କୁ ନିଜର ଗୁରୁ ଏବଂ ବିଗୁରପତ
 ପଦ ପ୍ରଦାନକଲେ ।

କାଳକଙ୍କର ସମସ୍ତ କୃଷ୍ଣମନ୍ତ୍ରଣା ବିଫଳ ହେବାରୁ ସେ
 ରାଜାରେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଜଙ୍ଗଲମଧ୍ୟକୁ ଯଲାଯୁନକଲେ । ସେଠାରେ
 ଲୋକଲୋଚନ ଅଗୋଚରରେ ହିଁ ହିଁପ୍ରପଣ୍ଡାଙ୍କ ଦ୍ବାରା ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ
 ଘଟିଲା । ସେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟବାସୀ କହୁଥିଲେ—

“ପରର ଯେ ଚିନ୍ତା ମନ,
ତା ମନ ଚିନ୍ତା ଗୋବିନ୍ଦ ।
ବିପଦେ ପକାଏ ଯେ ଅନେ,
ବିପଦ ତାକୁ ସଦା ଟାଣେ ।
ଆନକୁ ଭାବେ ଯେହୁ ଅଛି,
ମିତ୍ର ସେ ନୁହଇ କାହାର ।”

ଦୁଷ୍ଟକୁମାର

ପୂର୍ବେ ବାସିଣସୀରେ କିତବାସ ନାମକ ଜଣେ ରାଜା
ଥିଲେ । ସେହୁ ସମୟରେ ବୋଧୁସହ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ
ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ପ୍ରତ୍ୟେକବୁଦ୍ଧ ।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ପ୍ରତ୍ୟେକବୁଦ୍ଧ ଗୁରୁ ଆଶ୍ରମରେ ନାନା
ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାକର ସର୍ବବିଦ୍ୟାବିଶାରଦ ଉପାଧି ପାଇଲେ ।
ଯୌବନାବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତହେଲେବି ଗୃହ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ହିମାଳୟ
ପଦଦେଶ ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେଠାରେ ସାଧନା
କରି ସିଦ୍ଧିଲାଭ କଲେ ।

ରାଜା କିତବାସଙ୍କର କୌଣସି ସନ୍ତାନ ନ ଥିଲେ ।
ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ସର୍ବଦା ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ରହିଥାଏ !
ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ର ପାଇବା ଆଶାରେ ସେ ବହୁବର୍ଷ ଧରି ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
ଆରାଧନାକଲେ । ଶେଷକୁ ଇନ୍ଦ୍ର ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କୁ ବରଦାନ
କରିବାକୁ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ।

ରାଜା ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ସମ୍ମୁଖରେଦେଖି ନିଜ ମନକଥା ଜଣାଇଲେ ।
 ଇନ୍ଦ୍ର କହିଲେ, “ତୁମର କୌଣସି ପୁତ୍ର ନ ହେବାହିଁ ଭଲ । ଯଦି
 ପୁତ୍ର କାମନା କରୁଅଛ, ତେବେ ମନେ ରଖିଥାଅ, ତାହାପ୍ରତି
 ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହପ୍ରବଣ ହେବ ନାହିଁ । ସ୍ନେହ ଅଳ୍ପ । ଭଲମନ୍ଦ ବିଚାର
 ନ କରି ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ନେହର ବଶୀଭୂତ ହେଲେ ପରଶାମରେ କ୍ଷତି
 ଘଟିଥାଏ ।”

ରାଜା କିତବାସ ଅନୁନୟର ସହିତ କହିଲେ, “ଦେବ !
 ଆପଣ ଯେତେ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ ମୋ କାହିଁକି, ସେଥିରେ ମୋର
 ମନଃପୂର୍ବ ହେଉ ନାହିଁ । ମୋର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ରସନ୍ତାନ ଦରକାର,
 ଆପଣ ମୋତେ ସେହି ବର ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତୁ ।”

‘ତଥାସ୍ତୁ’ କହି ଇନ୍ଦ୍ର ମର୍ତ୍ତ୍ୟ ଛାଡ଼ି ସ୍ୱର୍ଗପୁରକୁ ଚାଲିଗଲେ ।
 ଯଥା ସମୟରେ ରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁତ୍ରସନ୍ତାନ ଜାତ
 ହେଲା । ରାଜା, ରାଣୀ ଓ ରାଜପରିବାରର ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆନନ୍ଦରେ
 ବିଭୋର ହୋଇଉଠିଲେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ପୁତ୍ରର ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ କରାଗଲା ।
 ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପଣ୍ଡିତ ଓ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିମାନେ ନିମନ୍ତ୍ରିତ
 ହୋଇ ଆସିଲେ । ସେମାନେ ପୁତ୍ରର ମୁଖ ଦେଖି ଓ କୋଷ୍ଠୀ
 ଗଣନା କରି କହିଲେ, “ମହାରାଜ ! ଆପଣଙ୍କର ଏ ପୁତ୍ର ବଡ଼
 ମନ୍ଦସ୍ୱଭାବର ହେବ । ରାଜାଙ୍କର ଓ ରାଜ୍ୟର ଅମଙ୍ଗଳ ଘଟାଇବାର
 ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷଣ ଏହାଠାରେ ବିଦ୍ୟମାନ । ପୁଣି ଏହାର ଆୟୁ ମଧ୍ୟ
 ଦୀର୍ଘ ନୁହେଁ । ଭୃଷୀରେ ଆଉଁର ହୋଇ ଏ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ

ପ୍ରାଣିତ୍ୟାଗ କରିବ । ଆପଣ ଆପଣଙ୍କ ମନ ଓ ହୃଦୟର ଦେହକୁ ନିଜର ଆୟତ୍ତରେ ନ ରଖିଲେ, ଶେଷରେ ଅନୁତାପରେ ଦଗ୍ଧ ହେବେ ଓ ଅଶାନ୍ତ ପାଇବେ ।” ଏହା କହି ସେମାନେ ପୁଣିର ନାମ ଦେଲେ ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ।

ପଣ୍ଡିତ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷୀମାନେ ଯେତେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜା ବହୁତ ଦିନପରେ ପୁଣିଟିଏ ପାଇଥିବାରୁ ସେଥିପ୍ରତି ଆଦୌ ଧ୍ୟାନ ଦେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଅନ୍ତରର ସମସ୍ତ ସ୍ନେହ ସେ ପୁଣିଉପରେ ଅଜାଡ଼ିଦେଲେ । ପୁଣି ହିଁ କେବଳ ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ଧ୍ୟାନ ହେଲା । ସେ ଦିବାରାତ୍ରର ପ୍ରଭେଦ ଭୁଲିଗଲେ । ରାଜ୍ୟଶାସନ, ଧର୍ମକର୍ମ, ନ୍ୟାୟନିଷ୍ଠା ସମସ୍ତ ତ୍ୟାଗ କଲେ । ସବଦା ପୁଣିକୁ କୋଳରେ ଧରି ତାହାର ସୁଖ ସୁବିଧା ପାଇଁ ତପ୍ତ ରହିଲେ । ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କ କଥା ମନେ ପକାଇ ସେ ରାଜ-ନବରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ପୁଷ୍କରିଣୀ ଖୋଳାଇ ଦେଲେ ।

ଅତ୍ୟଧିକ ଗେହଲ୍ଲାରେ ବଢ଼ିବାରୁ ପୁଣିର ଜିଦ୍‌ଖୋର ସ୍ୱଭାବ ବଢ଼ିଗଲା । ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ପ୍ରକୃତରେ ଦୁଷ୍ଟ କୁମାର ହୋଇ ଉଠିଲା । ନାନା ରକମର ମନ୍ଦ କଲ୍ପନା ସବୁବେଳେ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଖେଳିଲା ଏବଂ କୌଣସି ପ୍ରକାର ମନ୍ଦକାରୀ କରବାକୁ ସେ କୁଣ୍ଡା ବୋଧକଲା ନାହିଁ । ତାହାର ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଦୁଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ରାଜ୍ୟରେ ନାନା ଗଣ୍ଡଗୋଳ ଉଠାଇବା, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅହେତୁକ ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା ତାର ଏକପ୍ରକାର ନିଶା ହୋଇଗଲା ।

ରାଜା ପୁଣ୍ୟସ୍ନେହରେ ଏତେ ଦୂର ଅନ୍ଧ ଦେଶର ଯାଇଥିଲେ
ଯେ, କୌଣସି କଥାରେ ତାକୁ ବାରଣ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ।
ବାଧା ନ ପାଇ ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ଦୁଷ୍ଟ ପ୍ରକୃତି ଅତି ଅଧିକ ପ୍ରକଟିତ
ହେଲା । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାବୃନ୍ଦ, ସାହସିନୀ, ରାଜପରିଷଦ ସମସ୍ତେ
ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେମାନେ ବହୁବାର ରାଜାଙ୍କ
ନିକଟରେ ଗୁହାରି କଲେ । ମାତ୍ର କାଳେ ପୁଣ୍ୟ ମନରେ ଦୁଃଖ
ହେବ, ଏହା ଭାବି ରାଜା ପୁଣ୍ୟକୁ ପଦେହେଲେ କିଛି କହିଲେ
ନାହିଁ ।

ମାତୃହର ଅଙ୍ଗୁଣବାଧା ନ ପାଇ ମଉଦୁସ୍ତ୍ରୀ ଯେପରି ସୁନ୍ଦର
ଉଦ୍ୟାନ ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟ କରିଦିଏ, ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ସେହିପରି କୌଣସି
ବାଧା ନ ପାଇବାରୁ ଅତି ଉଚ୍ଛ୍ରେଷ୍ଟ ହୋଇ ଉଠିଲା ।

ଥରେ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁଞ୍ଜ ଅରଣ୍ୟ ଆଶ୍ରମ ଛାଡ଼ି ଜନପଦ
ଭ୍ରମଣରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ରାଜ ଉଦ୍ୟାନର ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ
ବସି ତପସ୍ୟା କରୁଥିଲେ । ରାଜପରିବାରର ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ଏବଂ
ରାଜ୍ୟର ଲୋକେ ପ୍ରତିଦିନ ଆସି ତାଙ୍କ ପାଖରେ ବସନ୍ତି ଏବଂ
ତାଙ୍କଠାରୁ ନାନା ଉପଦେଶ ଶୁଣି ନିଜକୁ ବୃତ୍ତାର୍ଥ ମନେକରନ୍ତି ।
କ୍ରମେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଶଂସା ରାଜ୍ୟତମାମ୍ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଦୁଷ୍ଟକୁମାର
ମଧ୍ୟ ତାହା ଶୁଣିଲା । ଅନ୍ୟର ପ୍ରଶଂସା ତାକୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ
ହେଲା । ସେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କର କପରି ଅନିଷ୍ଟ କରିବେ, ଏହି ଚିନ୍ତା
କଲା ।

କେତେକ ଦିନ ପରେ ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ନିଜର ପରିଚରମାନଙ୍କ
ସହ ସେ ଉଦ୍ୟାନକୁ ଆସିଲା । ସେତେବେଳେ ସେ ଗବଂରେ

ଧରକୁ ସର୍ବ ଭଲ ଜ୍ଞାନ କରୁଥାଏ । ଛାଡ଼ି ଫୁଲର ଦୁଇପ୍ରକାରରେ
ଆଗେଆଗେ ଚାଲି ଥାଏ । ପରିଚରମାନେ ଭୟରେ ସଙ୍କୁଚିତ
ହୋଇ ପଛପଛେ ଆସୁଥାଆନ୍ତି ।

ବୃଷଭୂକରେ ଜଣେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ବସିଥିବାର ଦେଖି
ପରିଚରମାନେ ଯାଇ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଣାମ କଲେ । ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ପଛକୁ
ଗୁହଁ ଦେଖିଲା ଯେ, ତା ପଛରେ କେହି ନାହାନ୍ତି; ସମସ୍ତେ
ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ପଦତଳେ ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରୁଅଛନ୍ତି ।
ଏଥିରେ ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ହୋପ ଦ୍ଵିଗୁଣିତ ହୋଇଗଲା । ସେ
ତେଜର ସହିତ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚାଲିଗଲା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ
ତାଙ୍କୁଲ୍ୟର ସହିତ କହିଲା, “ତୁମେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ପରା ! ନିର୍ଜନ
ଜଙ୍ଗଲ ଛାଡ଼ି ଏ ରାଜଦ୍ରବ୍ୟାନକୁ କାହିଁକି ଆସିଛ ?”

ପ୍ରତ୍ୟେକବୁଦ୍ଧ ଧୀର ଓ କୋମଳ ସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ମୁଁ
ଏଠାକୁ ଚାହୁଁନାସି ବ୍ରତ ପାଳନ କରିବାକୁ ଆସିଅଛି ।”

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ନମ୍ରସ୍ଵର ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ହୋପ ଆହୁରି
ବଢ଼ାଇଦେଲା । ସେ ମନମଧ୍ୟରେ ଜଳି ଉଠୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ କଥାରେ
ତାହା ପ୍ରକାଶ ନ କରି ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ କଲା, “ତୁମକୁ ଆଜିର ଭୋଜନ
ମିଳିଲାଣି ତ ?”

“ହଁ, ବାବା ମିଳିଛି”—ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ପୂର୍ବପରି ଉତ୍ତରଦେଲେ ।

“କାହିଁ ?”

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ନିଜ ପାଖରେ ଥିବା ଭୋଜନପାତ୍ରଟି ଦେଖାଇ
ଦେଲେ । ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ତତ୍ତ୍ଵସିଖାତ ତାହା ପାଦରେ ଚଢ଼ି ଥୁରକୁ
ଫିଙ୍ଗି ଦେଲା, ତତ୍ତ୍ଵପରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ଦେହରେ ପଦ ପ୍ରହାର
କରି କହିଲା, “ଏଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଅ, ନ

ହେଲେ ତୁମଙ୍କୁ ନିକଟସ୍ଥ ପୁଷ୍କରିଣୀରେ ବୁଡ଼ାଇ ବୁଡ଼ାଇ ତୁମର ପ୍ରାଣନାଶ କରିବି ।”

ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ଏ କାର୍ଯ୍ୟ ଓ କଥାରେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଟିକିଏ ହେଲେ ଫୋପ ପ୍ରକାଶକଲେ ନାହିଁ । ସେ ସେହିପରି କୋମଳ କଣ୍ଠରେ କହିଲେ, “ତୁମେ ଧନଯୌବନରେ ମନ୍ତ୍ର ହୋଇ ଅନ୍ୟାୟ ଆଚରଣ କର ନାହିଁ ।”

ଫୋପୀଲେକର ସ୍ଵଭାବ, ସେ ଅନ୍ୟଠାରୁ ବାଧା ପାଇଲେ ଯେତକି ହୁଏ ଦୃଢ଼, ବାଧା ନ ପାଇଲେ ତା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ହୁଏ ହୋଇଉଠେ । ମାତ୍ର ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାରର ଫୋପ ଦ୍ଵିତୀୟ ପ୍ରକାରର ଫୋପଠାରୁ ବେଶି ସମୟ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ ।

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଏତେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସତ୍ତ୍ୱେ ଶଗୁ ନି ଥିବାର ଦେଖି ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ଫୋପ ଅସମ୍ଭାବ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ନିର୍ମମଭାବରେ ପ୍ରହାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତଥାପି ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଅବିଚଳିତ ରହିଲେ, ତାଙ୍କ ମୁଖ ଓ ଚକ୍ଷୁରେ ଫୋପର ଚିହ୍ନ ମାତ୍ର ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ ।

ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ପରିଚରମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅସହ୍ୟ ହୋଇଉଠିଲା । ସେମାନେ ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ପାଖରୁ ଉଠିଆସି ଦୁଷ୍ଟକୁମାରକୁ ଧରି ଉଦ୍ୟାନର ଗୋଟିଏ ନିକାଞ୍ଚନ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇଗଲେ । ସେଠାରେ ତାର ହସ୍ତପଦ ବନ୍ଧନ କରି ପକାଇ ଦେଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଏକାକୀ ଗୁଡ଼ି ନିଜନିଜ ଗୃହକୁ ଚାଲିଗଲେ ।

ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ନିରୁପାୟ ହୋଇ ସେହିଠାରେ ପଡ଼ିରହିଲା । କେତେକ ସମୟ ପରେ ତୃଷ୍ଣାରେ ତାର କଣ୍ଠ ଶୁଷ୍କ ହୋଇଆସିଲା ।

ମାତ୍ର ସେ ଚଳନ୍ତୁଛନ୍ତି ଯେ । ପାଖରେ ଜଣେ କେହି ନାହିଁ,
 'ଯେ କି ନିକଟସ୍ଥ ପୁଷ୍କରିଣୀରୁ ଜଳ ଆଣି ଦେବ । କ୍ରମେ ଢୁଙ୍ଗାରେ
 ସେ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଏହା ଜାଣିପାରିଲେ, ସେ ନିଜ ଜଳପାତ୍ରରେ
 ପୁଷ୍କରିଣୀରୁ ଜଳ ଆଣି ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ମୁହଁପାଖରେ ଧରିଲେ । ଏପରି
 ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଦୁଷ୍ଟକୁମାରର ହୋପ ଉପଶମ ହୋଇ ନ ଥାଏ ।
 ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କୁ ପାଖରେ ଦେଖି ତାଙ୍କର ଲାଗି ତାର ଏ ଦଶା ହୋଇ-
 ଅଛି ବୋଲି ସେ ଭାବିଲା ଏବଂ ନିଜର ଢୁଙ୍ଗା ଭୁଲିଯାଇ ହୋପରେ
 ସନ୍ଧ୍ୟାସୀଙ୍କ ଜଳପାତ୍ର ତଳେ ପିଟି ଭାଙ୍ଗିଦେଲା । ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଧୀର-
 ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, “ବାବା, ଢୁଙ୍ଗାରେ ତୁମେ ଅଥୟ ହେଉଅଛ ।
 ଜଳପାତ୍ରଟି ଭାଙ୍ଗିଦେବାରୁ ଜଳତଳ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା ।
 ବର୍ତ୍ତମାନ ଆଉ ପିଇବ କଅଣ ? ମୁଁ ଯାଉଛି, ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର
 ସଂଗ୍ରହ କରି ତୁମ ପାଇଁ ଜଳ ଆଣିବି ।”

ଏହା କହି ସନ୍ଧ୍ୟାସୀ ଆଉ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ର ସଂଗ୍ରହ
 ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନଗରମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବହୁ କଷ୍ଟରେ ପାତ୍ର
 ସଂଗ୍ରହ କରି ଜଳ ଧରି ଆସିଲାବେଳକୁ ରାଜପୁତ୍ର ଢୁଙ୍ଗାରେ ଆଉଁସ
 ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଦୁଷ୍ଟ କୁମାରଠାରୁ
 ସେ ଅପମାନ ପାଇ ତଳେ ହେଲେ ଦୁଃଖିତ ହୋଇ ନ ଥିଲେ;
 ମାତ୍ର ତାର ଏପରି ମୃତ୍ୟୁ ହେବାର ଦେଖି ସେ ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଅନୁଭବ
 କଲେ ଏବଂ ଉଦ୍ୟାନ ଓ ସେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଗଲେ ।

ପରଦିନ ରାଜା କିତବାସ ପୁତ୍ରର ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇବା
 ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ଶୁଣିଲେ । ପୁତ୍ରସ୍ନେହ ତାଙ୍କୁ ଏତେ
 ଦୁଃଖ କରାଉଥିଲା ଯେ, ତାର କୌଣସି ମନ୍ଦକାରୀ କଥା

ସେ ନ ଭାବି କେବଳ ମୃତ୍ୟୁକଥାକୁ ଭାବିଲେ ଏବଂ ସେହି
ଭାବନାରେ ସେ ପାଗଳ ହୋଇଗଲେ ।

ଇନ୍ଦ୍ର ପୁଣି ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ଦେଇ କହିଲେ—

“ଧନ ମାନ ସ୍ୱେଦ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଗର୍ବ ଆଚରଣ
ଅତି ବେଶି ହେଲେ ତାହା ବିନାଶ କାରଣ ।

ପୁତ୍ର ନିଜ କର୍ମଦୋଷେ ଗଲ ସିନା ନାଶ
ସକଳ ହୁଡ଼ିଲ ରାଜା ସ୍ୱେଦେ ହୋଇ ବଶ ।

ନିଜ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିଥିଲେ ନିଜ ମନ
ଦୁଷ୍ଟ ପୁତ୍ର ବିନାଶରେ ନୁହନ୍ତି ଏସନ ।
ରାଜ୍ୟବାସୀ ତୁମ ପୁତ୍ର ଭୁଲିଯାଅ ନାହିଁ
କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନ ହୁଏ ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ପାଇଁ ।”

ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଏ ଉପଦେଶରେ ରାଜାଙ୍କ ମନରେ କୌଣସି
ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା ନାହିଁ । ପୁତ୍ରପାଇଁ ଝୁରୁଝୁରି ସେ ଅଳ୍ପଦିନ
ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ଦୁଷ୍ଟକୁମାର ନିଜର ସ୍ୱଭାବ-
ଦୋଷରୁ ନିଜେ ତ ମଲା, ନିଜ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ମଧ୍ୟ
ହେଲା ।

ନିଷ୍ଠୁର ହୁଅ ନାହିଁ

ପୁରୀ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ ବାଗିଣୀରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିବା ସମୟରେ ତୋଷାପତ୍ର ବାନରକୁଳରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ନନ୍ଦୀୟା, ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାନଭାଇ ଥିଲା; ତାହା ନାମ ରଞ୍ଜନନନ୍ଦୀୟା ।

ନନ୍ଦୀୟା ଅଶୀସହସ୍ର ବାନରଯୁଥର ନେତା ଥିଲେ । ସେ ସବୁଦିନ ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରେ ରହି ସେହି ବାନରମାନଙ୍କ ହାନିଲଭ କୁହୁଥିଲେ ।

ତାଙ୍କ ମା ଅତି ବୁଦ୍ଧି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଦୁଇ ଆଖିକୁ ଦିଶୁ ନ ଥିବାରୁ ସେ ବସିବାସ୍ଥାନରୁ ଉଠି ଅନ୍ୟତ୍ର ଯାଇପାରୁ ନ ଥିଲା । ନିଜ ବାସସ୍ଥାନ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଚୂଷର ଡାଳରେ ସେ ସବୁଦିନ ବସିରହିଥାଏ । ନନ୍ଦୀୟା ପ୍ରତିଦିନ ଅରଣ୍ୟରୁ ଫଳ ଆଣି ଦେଲେ ତାହା ଖାଏ ।

ଥରେ ସେ ଅରଣ୍ୟରେ ଅଶୀସହସ୍ର ବାନରଙ୍କ ପାଇଁ ଅତି କୌଣସି ଖାଦ୍ୟ ମିଳିଲା ନାହିଁ । ନନ୍ଦୀୟା ନିଜ ବାନରଯୁଥକୁ ଧରି ଦୂରଦୂର୍ଗା ଅରଣ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲେ । ସେଠାରେ ବାନରମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଫଳ ଖାଇବାକୁ ପାଇ ଆନନ୍ଦରେ ରହିଲେ ।

ନନ୍ଦୀୟା ଏତେ ଦୂରରେ ରହିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜର ଚୂଷା ମାତା କଥା ଭୁଲି ନ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକଦିନ ଆହାର କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଭଲଭଲ ଫଳ ବାଛି ଗୋଟିଏ ବାନର ହାତରେ ମା ପାଖକୁ ଯୋଇ ଦେଉଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ଅନୁମାନରେ ବୁଝିପାରୁଥିଲେ

ସେ, ମା ଫଳ ଖାଇପାରୁନି, ଯେତେବେଳେ ଯାଇଁ ସେ ଅନ୍ଧାର କରୁଥିଲେ ।

କିଛିଦିନପରେ ସେ ବୁଝି ମାତାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ : ଆସି ଦେଖିଲେ, ଭୋକ ଉପାସରେ ରହି ମା ମୁହଁକୁ ଅବସ୍ଥାରେ ବସିଅଛି । ହସ୍ତପଦ ହଲାଇବାକୁ ତାର ବଳ ପାଉ ନାହିଁ । ଚକ୍ଷୁରୁ ଅନବରତ ଲୋଡ଼ାକଥାର ବହୁଅଛି ।

ମାଆର ଏ ଦଶା ଦେଖି ନନ୍ଦୀୟୁ ବିଚଳିତ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ପାଖକୁ ଆସି ମାଆକୁ ପଚାରିଲେ, “ମା, ମୁଁ ତ ପ୍ରତିଦିନ ସୁପକ୍ତ ଫଳ ତୋ ପାଖକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ପଠାଇଦିଏ । ତୁ କଅଣ ତାହା ଖାଉ ନାହିଁ ? ତୋ ଅବସ୍ଥା ଏପରି କାହିଁକି ହୋଇଛି ?”

ମାଆ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ତୁ ଏଠାରୁ ଯିବାଦିନଠାରୁ ମୁଁ କିଛି ହେଲେ ଖାଇବାକୁ ପାଇ ନାହିଁ । ତୁ କାହା ହାତରେ ଫଳ ପଠାଉ ? ଯଥେଷ୍ଟ ନ ହେଉ, ପ୍ରତ୍ୟହ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଫଳ ପାଉଥିଲେ ମୋର ଆଜି ଏ ଦଶା ହୋଇ ନ ଥାନ୍ତା ।”

ନନ୍ଦୀୟୁ ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ସେ ଯାହା ହାତରେ ଫଳ ପଠାଉଥିଲେ, ସେ ଉକ୍ତ ଫଳ ଆଣି ମାଆଙ୍କୁ ନ ଦେଇ ପଥ-ମଧ୍ୟରେ ନିଜେ ଖାଇଥାଏ । ଏହା ଭାବି ତାଙ୍କ ମନରେ ବଡ଼ ଦୁଃଖ ହେଲା । ସେ ସାନଭାଇ ! ରୁଚିନନ୍ଦୀୟୁକୁ ପାଖକୁ ଡାକି କହିଲେ, “ମୁଁ ଯଦି ଦାନ-ମାନଙ୍କ ନେତା ହୋଇ ରହିବି, ତେବେ ଆମମାନଙ୍କ ମାଆ ଛଟକି ହୋଇ ମରିଯିବ । ମୁଁ ଆଉ ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରହିବି ନାହିଁ । ସବୁଦିନ ମା ପାଖରେ ରହି ତାକୁ ଖାଦ୍ୟ

ଯୋଗାଇଦିଅନ୍ତୁ ତାର ସେବାଶୁଶ୍ରୂଷା କରିବି । ତୁ ବାନରମୁଥର
ନେତା ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ଚଳାଚଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ।”

ଭାଇଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ବୁଲ୍ଲନନ୍ଦୀୟ ବାନରମାନଙ୍କ ନେତା
ହେଲା । ନନ୍ଦୀୟ ମାଆ ପାଖରେ ରହି ତାର ସେବାଯତ୍ନରେ
ମନ ଦେଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ବାଣଶଯୀବାସୀ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ର
ଗୁରୁ ଅଶ୍ୱମକୁ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷା
ସମାପ୍ତ ପରେ ଗୁରୁଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟ ଦେଇ ଘରକୁ ଫେରିବା
ବେଳରେ ଗୁରୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ, “ବସ ! ତୋର ସ୍ୱଭାବ ବଡ଼
କଠୋର । ସଂସାରରେ ନିଷ୍ଠୁରଲୋକେ ହିଁ ବେଶି ଦୁଃଖକଷ୍ଟ
ଭୋଗିଥାଆନ୍ତି । ତୁ ଏ ସ୍ୱଭାବ ନ ଛାଡ଼ିଲେ, ଶେଷରେ ତୋର
ଅନୁଭାବ ହିଁ ସାର ହେବ । ଇନ୍ଦ୍ରଲୋକରେ ନିନ୍ଦା ଓ ପରଲୋକରେ
ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଇବୁ ।”

ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ର ଗୁରୁଅଶ୍ୱମରୁ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ଘରେ
ଏକମାତ୍ର ବୃଦ୍ଧାମାତା ଥିଲେ । କିଛିଦିନ ପରେ ଯୁବକ ବିବାହ
କଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କୁ ମିଶାଇ ତିନିଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ
କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଯୁବକ ପରର ଦାସତ୍ୱ କରି ଧନ ଉପାର୍ଜନ
କରିବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ । ସେ ଗୋଟିଏ ଧନୁଶର ଧରି
ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରେ ବୁଲିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ଜୀବ ବଧକରି ନଗରରେ
ମାଂସ ବିକିଲେ ଓ ସେହି ଅର୍ଥରେ ପରିବାର ପ୍ରତିପୋଷଣ କଲେ ।

ଆଗରୁ ସେ ତ ନିଷ୍ଠୁର ଥିଲେ, କେତେ ଦିନ ଜୀବ ବଧ
ବ୍ୟବସାୟ କରିବା ଫଳରେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଆଦୁର କଠୋର

ହୋଇଉଠିଲା । ମନରୁ ଦୟା ଓ ମମତା ଏକାବେଳେକେ ଲୋପ
ପାଇଗଲା ।

ଦିନେ ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା ହେଲା । ବ୍ରାହ୍ମଣପୁତ୍ର ସେହି ବର୍ଷାରେ
ମଧ୍ୟ ଧନୁଶର ଧରି ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟକୁ ଗଲେ; ମାତ୍ର ବହୁ ଅଞ୍ଚଳ
ବୁଲି ବୁଲି ଗୋଟିଏ ହେଲେ କୌଣସି ପଶୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ ।
ମାଂସ ସଂଗ୍ରହ ନ କଲେ ସେ ନିଜେ ଏବଂ ମାଆ ଓ ଭ୍ରାତୃ ଉପବାସ
ରହିବେ, ଏହି ଚିନ୍ତାରେ ଘାରିହେଲେ । ବୁଲିବୁଲି ହତାଶ
ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାସମୟକୁ ଚିକ୍ରହସ୍ତରେ
ଘରକୁ ଫେରିଲେ ।

ଆସୁଆସୁ ସେ ଦେଖିଲେ, ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ବୃକ୍ଷର ସବନମ୍ମ
ତାଳରେ ମାଙ୍କଡ଼ଟିଏ ବସିଅଛି । ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ, କିଛି
ଯେତେବେଳେ ନ ମିଳିଲା, ସେତେବେଳେ ଶୂନ୍ୟହସ୍ତରେ
ଫେରିଯିବା ଅପେକ୍ଷା ଏହି ବାନରଟିକୁ ମାରି ନେଇଯିବା ଭଲ;
ଏହା ଭାବି ସେ ଧନୁରେ ଗୁଣ ବସାଇଲେ ।

ନନ୍ଦୀୟୁ ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରୁ ମାଆ ପାଇଁ ଫଳ ଧରି ଫେରୁଥିଲେ ।
ସେ ଅଳ୍ପ ଦୂରରୁ ଦେଖି ପାରିଲେ ଯେ, ଜଣେ ଯୁବକ ତାଙ୍କ ମାଆଙ୍କୁ
ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଶରରେ ଗୁଣ ଦେଉଅଛି । ସେ ଅତି ଦ୍ରୁତବେଗରେ
ପାଇଁ ପାଇଁ ଆସି ଯୁବକଙ୍କ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଅତି
ବିନୟର ସହିତ କହିଲେ, “ସେ ମୋର ମାଆ—ଏକେ ତ ବୃକ୍ଷା,
ସେଥିରେ ପୁଣି ଅଛୁଣି । ତାକୁ ମାର ନାହିଁ । ତା ପରିବର୍ତ୍ତିରେ
ବରଂ ମୋତେ ମାରି ତୁମର କାର୍ଯ୍ୟ ଭୁଲଅ ।”

ଯୁବକ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ନନ୍ଦୀପୁର ଡାହାଣରେ ବସ କଲେ । ତତ୍ପରେ ଭାବିଲେ, ଏ ବାନର ତ ମଲ୍ଲି, ଆଉ ବୃକ୍ଷାମାତା ପାଇଁ କିଏ ଅଳକରବ ? ତାକୁ ମାରିଦେଲେ ମୋତେ ବହୁତ ଦେଖି ମାଂସ ମିଳିବ ।

ଏହା ଭାବି ସେ ପୁଣି ଧନୁରେ ଗୁଣ ବସାଇଲେ । ସେହି-ସମୟରେ ରୁକ୍ମିନୀୟା ବାନରଯୁଥ ଗୁଡ଼ି ମାଆର ଦର୍ଶନ ପାଇଁ ଆସୁଥିଲା । ଯୁବକ ଶର ସଜ୍ଜା କରୁଥିବାର ଦେଖି ସେ ଯୁବକଙ୍କ ନିକଟକୁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଗୁଲିଆସିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କୁ କାକୁସ୍ଥସ୍ପରରେ କହିଲା, “ମୋ ଭାଇକୁ ତ ମାରି ଏଠାରେ ପକାଇଅଛ; ତା ପରେ ଯଦି ମାଂସ ଦରକାର, ତେବେ ବରଂ ମୋତେ ହତ୍ୟାକର; କିନ୍ତୁ ମୋ ବୃକ୍ଷାମାଆକୁ ମାର ନାହିଁ । ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅବଶ୍ୟ ସେ ଖାଇବାକୁ ନ ପାଇ ମରିଯିବ । ତଥାପି ମୋ ଜୀବନଦାନରେ ସେ ଯଦି ଦିନେ ହେଲେ ଜୀବନରେ ବଞ୍ଚି ରହିପାରେ, ତେବେ ତାହାହିଁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଯଥେଷ୍ଟ । ମୋତେ ବଧକର ଏବଂ ଆମ ଦୁଇ ଭାଇଙ୍କ ମୃତଦେହ ଧରି ଘରକୁ ଯାଅ । ଆମ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ବଦଳରେ ମାଆର ଜୀବନ ରକ୍ଷାକର—ଏହାହିଁ ମୋର ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ।”

ଯୁବକଙ୍କ ହୃଦୟ ଏ କରୁଣକଥାରେ ତରଳିଲା ନାହିଁ । ସେ ରୁକ୍ମିନୀୟାକୁ ତତ୍ପରେ ଧନୁଶରରେ ମାରିଦେଲେ । ତା’ପରେ ମନରେ ଭାବିଲେ, “ଆଜି ମୋର ଭାଗ ଭଲ । ପ୍ରଥମରେ ଦିନଯାକ ଗୁଲିଧୁଲି ମଧ୍ୟ କିନ୍ତୁ ହେଲେ ମାଂସ ମିଳି ନ ଥିଲା । ଏବେ ଗୋଟିଏ ବାନର ବଳେବଳେ ଆସି ମୋ ଶରରେ ପ୍ରାଣ ଦେଲା ।

ତା ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବାନରଟି ମଧ୍ୟ ମଲ୍ଲ । ଏବେ ସେମାନଙ୍କ ମାଆକୁ ବଧ କଲେ ମୋତେ ଅତି ପ୍ରଚୁର ମାଂସ ମିଳିବ । ଏହାକୁ ବନ୍ଦି କଲେ ଯେ ଧନଲାଭ ହେବ; ସେଥିରେ ମୋ ଚୁଞ୍ଚାମାତା, ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ମୋର ଅଗ୍ରତଃ ଗୋଟିଏ ସପ୍ତାହ ସୁଖରେ କଟିଯିବ ।

ଏହା ଭାବି ସେ ମାଆ ବାନରଟିକୁ ଶର ବନ୍ଧି ମାରି ପକାଇଲେ । ତନୋଟିଯାକ ମୃତ ଦେହ ଧରି ଆନନ୍ଦ ମନରେ ଗୃହକୁ ଫେରିଲେ ।

ଆଗରୁ ତ ବର୍ଷା ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଅନ୍ଧକାର ହେବାକ୍ଷଣି ଘଡ଼ଘଡ଼ ଚଡ଼ଚଡ଼ ଶବ୍ଦରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ କର୍ମି ଉଠିଲା । ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଯୁବକ ମୃତବାନର ଧରି ବାଟ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି । ବହୁ କଷ୍ଟରେ ଆସି ଘର ପାଖରେ ପହଞ୍ଚି ଯାହା ଦେଖିଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟ କର୍ମି ଉଠିଲା । ଗୃହରେ ବଜ୍ରପାତ ହେବା ଫଳରେ ମାଆ ଓ ଭାସ୍ୟା ପ୍ରାଣ ହରାଇ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି; ଗୃହ ଅର୍ଦ୍ଧତ୍ରାସ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ରହିଛି ।

ପରିବାରର ଏହି ଅବସ୍ଥା ଦେଖିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଘୂରିଗଲା । ସେ ତଳେ କରୁଡ଼ିହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ ଓ ତହସିଣାତ୍ତ ଦେହରୁ ପ୍ରାଣବାୟୁ ଉଡ଼ିଗଲା । ପରଲୋକରେ ‘ଅଗାଧ’ ନର୍କରେ ହିଁ ତାଙ୍କୁ ସ୍ଥାନ ମିଳିଲା । ସେଠାରେ ସେ ଦାରୁଣ ଯନ୍ତ୍ରଣା ପାଉଥିବା ବେଳେ ମନରେ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ—

“ଗୁରୁଦେବ ଦେଇଥିଲେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ

ମୁହଁ ମୁହଁ ଭୁଲି ତାହା ଲଭିଲି ଏ ଦଶା,

ନ ରହିଲୁ ହୃଦେ ମୋର ସ୍ନେହ ଦିନୁ ଲେଖି,
 ସେଥି ଯୋଗୁଁ ମାତା, ଭ୍ରାତୃମା ମରିଲେ ସହସା ।
 ମାତା ସହ ଦୁଇ ପୁତ୍ର ବାନରଙ୍କୁ ମାରି
 କରିଥିଲୁ ଆଶା ପୋଷିବି ମୋ ପରିବାର
 ସେହି ପାପେ ନର୍କକୁଣ୍ଡେ ହେଉଅଛି ଘାଣ୍ଟି
 କିଏ ଜାଣେ ଦଣ୍ଡଭୋଗ ଆଉ କେତେ କାଳ ?
 କଠୋର ପରୁଷ ପୁଣି ଦୟାସ୍ଥାନ ଜନ
 କାଳେ କାଳେ ଲଭିଥାଏ ଦଣ୍ଡ ଏହିପରି
 ପର ମନ୍ଦ ଚିନ୍ତେ ଯେହୁ ଥିବ୍ କି ତା ଜୀବନ
 ବଂଶ ନାଶ କରେ ପୁଣି ନିଜେ ଯାଏ ମରି ।”

କାମନା ଦୁଃଖର କାରଣ

ଆଗେ ବାରଣସୀରେ ଅତୁଳକୁମାର ନାମକ ଜଣେ ରାଜା
 ଥିଲେ । ସେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, ବୀର ଓ ସାହସୀ ଥିଲେ । ରାଜଭଣ୍ଡାରରେ
 ଧନରତ୍ନ ସବୁଦିନ ପୁରୁ ରହିଥାଏ । ତଥାପି ତାଙ୍କ ମନରେ କେତେ-
 ବେଳେ ହେଲେ ସୁଖ କି ଶାନ୍ତି ନ ଥାଏ । ସେ ସବୁସମୟରେ
 ଗୋଟାଏ କିଛି ଅଭାବ ମନମଧ୍ୟରେ ଅନୁଭବ କରୁ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ
 ସେହି କାଳ୍ପନିକ ଅଭାବ ପୂରଣଲାଗି ସଦାସବୁଦିନ ବ୍ୟସ୍ତ
 ରହୁଥାଆନ୍ତି ।

ପ୍ରଧାନ କଥା ହେଲା, ତାଙ୍କ ମନକୁ କାମନା ଅଧିକାର କରି
 ବସିଥାଏ । ଯେତେ ଧନରତ୍ନ, ଶମତା, ଯଶଶ୍ୟାତି ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ
 ସେ ସନ୍ତୋଷଲାଭ କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଆଉ କିଛି ଅଧିକ

ପାଇବାଲାଗି ତାଙ୍କ ମନ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠେ । ତେଣୁ ସେ ସବୁ ସମୟରେ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟଭିତରେ ଆକ୍ରମଣ କରି ତାହା ଦଖଲକରିବା ଏବଂ ରାଜଭଣ୍ଡାର ଲୁଟିକରିବା ପାଇଁ ଆୟୋଜନ କରୁଥାଆନ୍ତି ।

କାମନାର ଶେଷ ନାହିଁ । ତାହା ଥରେ ମନମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ, ନିଜର କାୟା ବଢ଼ାଇ ଚାଲିଥାଏ । କି ଧନ, କି ନିର୍ଦ୍ଦିନ; କି ରାଜା, କି ପ୍ରଜା; ସମସ୍ତେ ଏହି କାମନାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହେଲେ ସମାନଭାବରେ ଦୁଃଖ ଓ ଅଶାନ୍ତି ଭୋଗ କରି ଥାଆନ୍ତି ।

ଅଭୃଷ୍ଟକୁମାର ସେହି ସବୁଗ୍ରାସୀ କାମନାର ବଶୀଭୂତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । ତେଣୁ ଦିବାରାତ୍ରି ଶୟନ ସ୍ଥାନରେ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରୁଥାଆନ୍ତି, “ମୋର ଯାହା ଅଛି, ତାହା ଅପେକ୍ଷା ଆଉ ଅଧିକ ମିଳୁ ।” କେବଳ ଯେ ଧନ ପାଇବାପାଇଁ ସେ ଅସ୍ଥିର ହେଉଥାନ୍ତି, ତା ନୁହେଁ; ରାଜ୍ୟ, କ୍ଷମତା, ଯଶ, ଖ୍ୟାତି ସବୁ ହିଁ ତାଙ୍କର ସବୁ ସମୟରେ କାମ୍ୟ ଥାଏ ।

ସେହି କାଳରେ ବୋଧୂସଭୃ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ର ପଦ ପାଇଥାଆନ୍ତି । ସେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଥାଇ ମର୍ତ୍ତ୍ୟର କଥା ସମସ୍ତ ଚାହିଁପାରୁଥାଆନ୍ତି । ରାଜା ଅଭୃଷ୍ଟକୁମାର ଯଥେଷ୍ଟ ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ କିପରି ଅଭାବ ଅନୁଭବ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଇଥିଲାଗି ବଡ଼ ଅଶାନ୍ତିରେ ଦିନ କାଟୁଅଛନ୍ତି, ସେ ତାହା ଜାଣିଲେ । ଅଭୃଷ୍ଟକୁମାରଙ୍କୁ ଭୟମୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାଲାଗି ବୃଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣ ବେଶ ଧରି ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟକୁ ଆସିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷରେ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କୁ ଦେଖାଦେଲେ ।

ରାଜା ହଠାତ୍ ସମ୍ମୁଖରେ ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଦେଖି ପ୍ରଥମେ ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ତା ପରେ ତାଙ୍କର ପରିଚୟ ଓ ଆସିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ପୁଚ୍ଛାକଲେ ।

ବୃଦ୍ଧବ୍ରାହ୍ମଣ କହିଲେ, “ମହାରାଜ ! ମୁଁ ଦେବୀ ସାଧନା କରି ଆଲୋକିକଶକ୍ତିସଂପନ୍ନ ହୋଇଅଛି । ଆପଣଙ୍କ ମନରେ ସବୁ ସମୟରେ ଯେଉଁ ଅତ୍ୟୁତ ବାସନା ରହିଛି, ତାହା ଦୂର କରିଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ମୁଁ ଏଠାକୁ ଆସିଅଛି ।”

ରାଜା ପଚାରିଲେ, “ତାହା ଦୂର କରିବ କିପରି ?”

ପଣ୍ଡିତ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ମୋତେ ଆପଣ ଏଭଳି ତନୋଟି ରାଜ୍ୟ ଦେଖାଇଦିଅନ୍ତୁ, ଯେଉଁଠାରେ ଧନରତ୍ନ ପୂର୍ଣ୍ଣହୋଇ ରହିଛି, ହାଜାଘୋଡ଼ା ଅପର୍ଯ୍ୟାପ୍ତ ରହିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁଠାରେ ଶାନ୍ତି ଓ ସୁଖ ପୂର୍ଣ୍ଣମାତ୍ରାରେ ବିରାଜମାନ—ତା ହେଲେ ମୁଁ ଅକ୍ଳେଶରେ ଆପଣଙ୍କୁ ସେ ତନୋଟି ରାଜ୍ୟ ଜୟ କରାଇଦେବି । ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆପଣ ମୋ ସହିତ ସେ ସବୁ ରାଜ୍ୟକୁ ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରାକଲେ, ଅକ୍ଳେଶରେ ତାହା ଆପଣଙ୍କ ଅଧିକାରଭୁକ୍ତ ହୋଇଯିବ ।”

ଏହାଶୁଣି ରାଜା ଆନନ୍ଦରେ ଅଧୀର ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ପ୍ରସଂଖ୍ୟ ବଦନରେ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “ସାଧକ ! ତୁମେ କେଉଁ ଦିନ ମୋତେ ଏହି ସୌଭାଗ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କରିବ ?”

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ଯେଉଁ ଦିନ ଆପଣଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ଆୟୋଜନ ଶେଷ ହୋଇଯିବ । ଏପରିକି ଆସନ୍ତା କାଲି ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କଲେ ମଧ୍ୟ ଆପଣ ଏ ସବୁ ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାର ହୋଇପାରିବେ ।”

ରାଜା କହିଲେ, “ମୋର ସମସ୍ତ ଆୟୋଜନ ଆଜି ଦିନକ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଯିବ । ଆସନ୍ତା କାଲି ସକାଳୁ ଆସନ୍ତୁ—ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କରିବା ।”

ବ୍ରାହ୍ମଣ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ପ୍ରଦାନ କରି ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । ରାଜ୍ୟ ଦଶଲ ଆଶାରେ ରାଜା ଏତେ ଦୂର ବିଭୋର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ ଯେ, ବ୍ରାହ୍ମଣ କେଉଁଠାରୁ ଆସିଛନ୍ତି ବା କେଉଁଠାକୁ ଗଲେ ସେ ସମସ୍ତ କିଛି ପଚାରିପାରଲେ ନାହିଁ ।

ସେ ରାଜ୍ୟର ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ସେନାପତିଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଇ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସଜ୍ଜିତ କରାଇଲେ । ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା ପାଇଁ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର, ଖାଦ୍ୟପଦାର୍ଥ ଓ ଯାନବାହନ ସଜ୍ଜିତ ହେଲା । ଆନନ୍ଦରେ ରାଜା ଯୁଧା ତୁଷା ଭୁଲି ଗଲେ; ରାସ୍ତାରେ ନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ ।

ସେ ଦିନଟି କଟିଗଲା । ପର ଦିନ ଅଭିଯାନ କରିବାର କଥା, ମାତ୍ର ଚୁକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ନାହିଁ । ରାଜା ଦିନ ତମାମ ଚାହିଁଚାହିଁ ହତାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲେ, ଶେଷକୁ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ, “ରାଜ୍ୟର ସବୁ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ସେ ଚୁକ୍ତ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଖୋଜି ଆଣ ।”

ସୈନ୍ୟମାନେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳ ବୁଲି ଖୋଜିଲେ; କିନ୍ତୁ କୌଣସିଠାରେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ସନ୍ଧାନ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଦିନ ପରେ ଦିନ ଗଢ଼ି ଚାଲିଲା । ରାଜାଙ୍କ ଉଲ୍ଲାଷ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଲା; ମାତ୍ର ତାହା ଦୂର ହେବ କିପରି ?

ଏହି କଥା ଭାବିଭାବି ରାଜା ପୀଡ଼ିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତାଙ୍କୁ ରାଜନବର ଆଉ ସୁଖଲାଗିଲା ନାହିଁ, ସବୁ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ

ଅରୁଚିକର ବୋଧହେଲା, ସ୍ବା ଅନିଦ୍ରାରେ ହିଁ କଟିଲା । କେତେ-ବେଳେ ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆସିବେ ଓ ରାଜା ଅପୂର୍ବ ଭିନ୍ନତା ରାଜ୍ୟ ଜୟକରିବେ—ସେହି ଚିନ୍ତାରେ ହିଁ ସମସ୍ତ ସମୟ କଟିଲା ।

ରାଜାଙ୍କ ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ କ୍ରମେ ଭ୍ରାନ୍ତିପଡ଼ିଲା । ସେ ଆଉ ଶଯ୍ୟାରୁ ଉଠି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବହୁ ଚିକିତ୍ସକ ଆସି ତାଙ୍କର ଚିକିତ୍ସା କଲେ; ମାତ୍ର ଫଳ କିଛି ହେଲା ନାହିଁ । ଚିକିତ୍ସକମାନେ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରିଗଲେ ।

କିଛିଦିନ ପରେ ଇନ୍ଦ୍ର ପୁଣି ଚିକିତ୍ସକ ବେଶରେ ସେଠାକୁ ଆସିଲେ । ଦୂତ ଯାଇ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ସମ୍ବାଦ ଦେଲା, “ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଚିକିତ୍ସକ ଆପଣଙ୍କ ଚିକିତ୍ସା କରିବାକୁ ଆସିଅଛନ୍ତି ।”

ରାଜା ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ, “କୌଣସି ବୈଦ୍ୟ ମୋର ପୀଡ଼ା ଭଲ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ବିଦାୟ କରିଦିଅ ।”

ଏହି ଖବର ପାଇ ଚିକିତ୍ସକ ପୁଣି ବାଞ୍ଛି ପଠାଇଲେ, “ରାଜାଙ୍କୁ କହ, ମୁଁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପାରଶ୍ରମିକ କିମ୍ବା ଔଷଧ ମୂଲ୍ୟ ନେବି ନାହିଁ । ମୋର ଚିକିତ୍ସା, ମୁଁ ଚିକିତ୍ସା କଲେ ରାଜା ନିଶ୍ଚୟ ରୋଗମୁକ୍ତ ହେବେ ।”

ଶେଷକୁ ରାଜା ସମ୍ମତ ଦେଲେ । ଚିକିତ୍ସକରୁପୀ ଇନ୍ଦ୍ର ତାଙ୍କ ଶଯ୍ୟାପାଖକୁ ଯାଇ କହିଲେ, “ହେ ରାଜା ! ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ଏ ରୋଗର ଲକ୍ଷଣ କହନ୍ତୁ । କେଉଁ କାରଣରୁ ରୋଗ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଅଛି, ଚିକିତ୍ସା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାହା ଜାଣିବା ମୋର ଦରକାର ।”

ରାଜା ବ୍ରାହ୍ମଣ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କରାଇଦେବା କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କହିଲେ, “ମୁଁ ବହୁତ କିଛି ପାଇବି ବୋଲି ଆଶା କରିଥିଲି, ସେଇ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଆୟୋଜନ କରିଥିଲି । ମାତ୍ର ସେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଆଉ ଦେଖାଦେଲେ ନାହିଁ । ମୋର ଏତେ ବଡ଼ ଆଶା ଧୁଳିସାତ ହୋଇଗଲା । ସେହିଦିନୁ ହିଁ ମୋତେ ରୋଗ ଆକ୍ରମଣ କରିଅଛି । ଏ ରୋଗ ମୋ ଶରୀରକୁ ଯେତକ କ୍ଷୀଣ କରିଥିବାର ଦେଖୁଛୁ, ମନକୁ ତା ଅପେକ୍ଷା ଶତଗୁଣ ଅଧିକ ଦୁର୍ବଳ କରିପକାଇଲାଣି । ମୋର ଏ ରୋଗର ଚିକିତ୍ସା ହୋଇପାରିବ କି ?”

ତା ପରେ ରାଜା ସାଗଳଙ୍କ ଭଳି ମନକୁମନ ଗାଆ ଗାଇଲେ—

“ସାମ୍ରାଜ୍ୟ, କୁରୁ, କେକୟ ଯାର ରାଜଧାନୀ
ସେହି ରାଜ୍ୟ ଜାଣିବାକୁ ସାଜିଲି ସେନାମା ।
ଆଶା ଦେଇ ଆଗାଉଛାଁ କଲେ ଦ୍ଵିଜବର
କି ସୁଖ ପାଇବ ବଞ୍ଚି ଆଶାହତ ନର ?”

ଇନ୍ଦ୍ର ରାଜାଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ହସ୍ତ ବୁଲାଇ କୋମଳସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ମହାରାଜ ! ତୁମ ରାଜ୍ୟ ବାରାଣସୀରେ କୌଶସି ଦ୍ରବ୍ୟର ଅଭାବ ଅଛି କି ?”

ରାଜା ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ମୁଁ ଜାଣିବାରେ କିଛି ତ ଅଭାବ ନାହିଁ ।”

“ତୁମେ କଅଣ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନ ଖାଇବାକୁ ପାଉ ନାହିଁ ?”

“ହଁ, ମନ ବୋଧକରି ପ୍ରତିଦିନ ଖାଇବାକୁ ପାଉଅଛି ।”

“ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପରିଧାନ ଲାଗି ବସ୍ତ୍ର ପାଉଅଛ ତ ?”

“ନିଶ୍ଚୟ, ବସ୍ତୁ ପାତ୍ର ନ ଥିଲେ ତ ଉଲଗ୍ନ ରହୁଥାଆନ୍ତି—
ରାଜା ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିବେନି ।

ଇନ୍ଦ୍ର ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନକଲେ, “ତୁମେ ଯଥାସମୟରେ ଶୟନ
କରୁଅଛ ତ ?”

“ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଶୟନ କରୁଅଛି, ଆଉ ଅଧିକ କଅଣ
ପଚ୍ଛୁଅଛ ?”

ଏହା ଶୁଣି ଅଳ୍ପ ହସି ଇନ୍ଦ୍ର କହିଲେ—

“ଅଧିକା ତନୋଟି ରାଜ୍ୟ କଲେ ଅଧିକାର

ଖାଇବ ବି ପ୍ରତିଦିନ ରାଜା ଗୁରୁବାର ?

ପିନ୍ଧିବ କି ଗୁରୁଶ୍ରୀ ବାସ ଏକାଥରେ ?

ଶୟନ କରିବ କିବା ଗୁରୁ ଶଯ୍ୟାପରେ ?”

“ମହାରାଜ ! ତୁମେ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟର ଶାସନକର୍ତ୍ତା
ହୋଇ ବର୍ତ୍ତମାନ ଯାହା ଭୋଜନ କରୁଅଛ, ଗୁରୁଗୋଟି ରାଜ୍ୟର
ଅଧିକାରୀ ହେଲେ, ତାହାର ଗୁରୁଗୁଣ ଭୋଜନ କରିବ କି ?
ବର୍ତ୍ତମାନ ତ ଶ୍ରୀ ଏ ମାତ୍ର ବସ୍ତୁ ତୁମର ପରିଧାନ ପାଇଁ ଦରକାର
ପଡ଼ୁଅଛି; ତୁମେ କଅଣ ଭୁଲୁଅଛ ଯେ, ଏକ ସମୟରେ ଗୁରୁଶ୍ରୀ
ବସ୍ତୁ ତୁମର ଲେଡ଼ା ? କିମ୍ବା ରାତ୍ରେ ଗୁରୁଗୋଟି ଶଯ୍ୟାରେ
ଏକ ସମୟରେ ଶୟନ କରିବା ଦରକାର ପଡ଼ୁଅଛି ?”

ରାଜା କହିଲେ, “ନା, ଗୁରୁ ଗୁଣ ଗୁଣିଗୋଟି ରାଜ୍ୟର
ମୁଁ ରାଜା ହେଲେ ବି ମୋର ଅଧିକା ଶାନ୍ତ ଦରକାର ହେବ
ନାହିଁ । ଏକସମୟରେ ବସ୍ତୁ ଶ୍ରୀକରୁ ବେଶୀ ପରିଧାନ କରିବା
ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ପୁଣି ରାତ୍ରେ ଜଣେ ଲୋକ ଗୁରୁଗୋଟି ଶଯ୍ୟାରେ
ଶୟନ କରିବ ବା କିପରି ?”

ଇନ୍ଦ୍ର ବୁଝିପାରିଲେ ଯେ, ଅତୁପ୍ତକୁମାରଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା କାନ୍ଦୁ କରୁଥିଲେ । ସେ ତା ପରେ କହିଲେ, “ରାଜନ୍ ! କାମନାର ଅନ୍ତ ନାହିଁ । ସେତକ ପାଇବାକୁ ଆଶା କରିବ, କାମନା ସେତକ ବଢ଼ି ଚାଲିଯିବ । ତୁମେ ତୁମ ଆକାଂକ୍ଷିତ ଜନଗୋଷ୍ଠି ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିପାରିଥିଲେ ପୁଣି ତରୁଣଟି ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିବାକୁ ମନ ଉଠୁନା ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ତା ଫଳରେ ଜୀବନ ଦୁଃଖମୟ ହୋଇଥାନ୍ତା ଓ ମନରୁ ଶାନ୍ତି ବରାବର ବିତାଯି ନେଇଥାନ୍ତା । ସେତକ ହାତରେ ଅଛି, ସେତକରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରହିବା ହିଁ ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ।”

ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗିଭୋଗି ଅତୁପ୍ତକୁମାରଙ୍କ ମନରେ ଅନୁଶୋଚନା ଆସିଥିଲା । ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପଦେଶ ଶୁଣି ପୂର୍ବର ଧାରଣା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳିଗଲା । ମନରୁ ଅଶାନ୍ତି ଲେପପାଇବାରୁ ରୋଗ ହୁଏ ହେଲା । ରାଜା ଶାନ୍ତିସୁଖରେ ରାଜ୍ୟ ପାଳନକଲେ ।

ଦ୍ଵାରପାଳର ଭବନ

ବାସୁଶର୍ପୀ ରାଜ୍ୟରେ ଆନନ୍ଦର ତେଜ ଖେଳିଯାଉଛି । ରାଜ୍ୟର ପୂର୍ବପକ୍ଷୀ ସବୁହ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ, ବାଳକ ବୃଦ୍ଧ ସମସ୍ତେ ଆଜି ଖୁସି । ଏହାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ, ରାଜା ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଛି ।

କୌଣସି ରାଜା ଦେହତ୍ୟାଗ କଲେ ରାଜ୍ୟରେ ଦୁଃଖ ଓ ଶୋକ ଖେଳିଯାଏ । ମାତ୍ର ଏଠାରେ ଠିକ୍ ବିପରୀତ । ତାହାର

କାରଣ, ରାଜା ମହାପିଙ୍ଗଳ ଯେଉଁ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ, ସେହିପରି ନିଷ୍ଠୁର
ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଅମାନୁଷିକ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ସୁଖକର
ମଣୁଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଦିନର ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା,
ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର କରିବା ।

ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କର ଶେଷବାସସ୍ଥାରୁ ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ରହିଥିଲା ।
ବରଂ ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଏହା ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବରେ ବୃଦ୍ଧି
ପାଇଛି ।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ଏକଦା କ୍ରିଡ଼ା କରୁଥିବା ବେଳେ
ମହାପିଙ୍ଗଳ ସାଙ୍ଗ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ଟେକିନେଇ ଜଳନ୍ତା ଅଗ୍ନିରେ
ପକାଇଦିଅନ୍ତି । କାହାକୁ ବା ଗଭୀର ଜଳମଧ୍ୟକୁ ଠେଲିଦେଇ ସେ
ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ବେଳେ ହାତ ତାଳି ଦେଇ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ
କରନ୍ତି । କାହାର କାହାର ଶୃଙ୍ଗରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଦେଇ
ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଉପଭୋଗ କରନ୍ତି ।

ଏଥିପାଇଁ ପିତାମାତାଙ୍କଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଶାସ୍ତି ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ
ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ତିଳେ ହେଲେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ନାହିଁ ।

ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ, ମହାପିଙ୍ଗଳ ରାଜଗାଦିରେ ବସିଲେ ।
ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କୁ ଆଉ ବାଧା ଦେବାକୁ କେହି ରହିଲେ
ନାହିଁ । କ୍ଷମତା-ମୋହରେ ଅନ୍ଧହୋଇ ସେ ମନଇଚ୍ଛା ଅତ୍ୟାଚାର
କଲେ । ତାଙ୍କ ଉତ୍ସରେ ଅନେକେ ରାଜ୍ୟ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟକୁ
ଯାଇଗଲେ । କେତେକ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମଗୋପନ
କରି ରହିଲେ ।

ବିନା କାରଣରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନିର୍ମମଭାବରେ ମାଡ଼
ଦେବା, ସେମାନଙ୍କ ଘରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ସେମାନଙ୍କ ଧନ

ସମ୍ପତ୍ତି ଲୁଚି କରି ରାଜଭଣ୍ଡାରକୁ ଦେନାଅଧିବା ହେଲା ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଦିନର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏପରି କି ଗୃହପାଳିତ ସର୍ପପ୍ରାଣୀକୁ ମଧ୍ୟ ଚଳଚଳ କରି ହତ୍ୟା କରିବା ଓ ସେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ବେଳେ କୌତୁକ ଦେଖିବା ତାଙ୍କର ଏକପ୍ରକାର ନିଶା ଥିଲା । ଏହା ଫଳରେ ରାଜ୍ୟ ଗୁରୁଖାର, ନଗର, ସହର ଓ ଜନସମୂହ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ସେଥିପାଇଁ ମଧ୍ୟ ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କର ଶୋଚନା ନ ଥାଏ ।

ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ସେହି ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କ ପୁଅରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ପିତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବଙ୍କର ଠିକ୍ ବିପରୀତ ଥିଲା । ସେ ଧର୍ମପ୍ରାଣ, ଦୟାଳୁ ଓ ପରଦୁଃଖକାତର ଥିଲେ । ପିତାଙ୍କ ଅପକର୍ମରେ ସେ ବଡ଼ ବିଚଳିତ ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ; ମାତ୍ର ପିତାଙ୍କୁ ବାରଣ କରିବାର ଶକ୍ତି ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା ।

ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ପିତାଙ୍କ ନିଷ୍ଠୁର ଆଚରଣ ଦେଖି ସେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠିଲେ । କ୍ରମେ ଏହା ତାଙ୍କୁ ଅସହ୍ୟ ବୋଧ ହେବାରୁ, ସେ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ି ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟସ୍ଥ ଋଷି ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ ସେଠାରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କଲେ । ଏକାଦିକ୍ରମେ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ ଗୁରୁଗୃହରେ ରହି ସେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କଲେ ।

ଜଗତରେ କେହି ଚିରଦିନ ବଞ୍ଚି ରହେ ନାହିଁ; ସମସ୍ତଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ସେହି ମୃତ୍ୟୁ ନିଜ କବଳକୁ ନେଇଗଲା । ଯେଉଁ ହାତ ପ୍ରତ୍ୟହ ଶହଶହ ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଉଥିଲା, ତାହା ଅଚଳ ହୋଇ ତଳେ ପଡ଼ିରହିଲା । ରାଜ୍ୟ ତମାମ୍ ଆନନ୍ଦକୋଳାହଳ ଖେଳିଗଲା । ଯେଉଁମାନେ

ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟକୁ ଘଳାଇ ଯାଇଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥିଲେ, ସେ ସମସ୍ତେ ପୁଣି ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ପାହ, ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ ପାରିଷଦବୃନ୍ଦ ଋଷିଆଶ୍ରମକୁ ଯାଇ ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ବରଣ କରି ଆଣି ରାଜଗାଦିରେ ବସାଇଲେ । ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କ ମୃତଦେହ ଶୁଶାନକୁ ନେଇ ଦାହ କରାଗଲା ।

ରାଜ୍ୟର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ଆନନ୍ଦକୋଳାହଳ ଲାଗିଥିବାବେଳେ ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ଦେଖି ପାରିଲେ ଯେ, ରାଜନବରର ବୃଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରପାଳ ବିକଳରେ ରୋଦନ କରୁଅଛି । ସେ ଏହା ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ଯେତକ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ପାଇଛନ୍ତି, ବୃଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରପାଳ ଭାଗ୍ୟରେ ତା ଅପେକ୍ଷା ଭେଦ ବେଶୀ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମିଳିଛି । ଅଥଚ ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ସମସ୍ତେ ଖୁସି ଥିବାବେଳେ ସେ ବିକଳରେ ହିନ୍ଦନ କରୁଅଛି ।

ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ଦ୍ୱାରପାଳକୁ ପାଖକୁ ଡକାଇଲେ । ତାକୁ ପଚାରିଲେ, “ତୁମେ ଏପରି ହିନ୍ଦନ କରିବାର କାରଣ କ’ଣ ? ରାଜାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ରାଜ୍ୟଦାସୀ ସମସ୍ତେ ଉତ୍ତପ୍ତୁଛି ଥିବାବେଳେ ତୁମର ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ କାହିଁକି ?

“ପରତପକାଶ୍ୱ ସାଧୁଲୋକ ଯେବେ ମରଣ ଲଭେ
ଯୁଗଯୁଗ ଧରି ସୁର ହେଉଥାନ୍ତି ସକଳେ ଭବେ ।
ସାଗ୍ରୀ ଖଳଲୋକ ମରଣକୁ ସବେ ଥାଆନ୍ତି ବୁଦ୍ଧି;
ରାଜା ମଲେ ବୋଲି ତଳେ ହେଲେ

ଶୋକ କାହାରି ନାହିଁ ।

ବେଶି ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଯାଉଥିଲ ତୁମେ ସାଜାଙ୍କ କରେ
 ଦୂର ହେଲା ତାହା, ତଥାପି କାହିଁକି ଲେଉଟକ ସରେ ?”

ଦ୍ଵାରପାଳ ସେହିପରି ଚିନ୍ତାମନରେ ଉଠିବ ଦେଲା,
 “ମହାରାଜ, ସାଜାଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନେ, ମହାପିଙ୍ଗଳ ହାତରେ ଯେତକ
 ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭେଟିଅଛନ୍ତି, ମୁଁ ଏକାକୀ ତା ଅପେକ୍ଷା ଯଥେଷ୍ଟ ବେଶି
 କଷ୍ଟ ଭୋଗକରଅଛି । ସେଇଥିଲାଗି ତ ମୋ ମନ ଆଜି ତାଙ୍କର
 କଥା ଭାବି ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠୁଛି । ପ୍ରତ୍ୟହ ଯେତେ ଥର ସେ
 ଏହି ବାଟ ଦେଇ ଯାତାୟାତ କରନ୍ତି, ସେତେଥର ତାଙ୍କ ବକ୍ତ୍ର-
 ମୁଣ୍ଡରେ ମୋ ମସ୍ତକକୁ ଆଘାତ କରନ୍ତି । କେତେ ଥର ସେ
 ଆଘାତ ସହ ନ ପାର ମୁଁ ଅଚେତ ହୋଇପଡ଼ୁଛି । ଅନେକ
 ସମୟରେ ମସ୍ତକ ଫାଟି ରକ୍ତ ବାହାରିଅଛି । ତାଙ୍କ ମୁଖରେ ମୁଁ
 ଏ ଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ବର୍ତ୍ତିମାନ ମୁକ୍ତ । ମାତ୍ର ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଉଛି,
 ମହାପିଙ୍ଗଳ ଯଦି ଯମପୁରରେ ଯମ ଓ ଯମଦୂତଙ୍କ ଉପରେ
 ଏହିପରି ଅତ୍ୟାଚାର କରନ୍ତି, ତେବେ ସେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ପୁଣି
 ତାଙ୍କୁ ଏ ମର୍ତ୍ତ୍ୟଙ୍କୁ ପଠାଇଦେବେ । ସେତେବେଳେ ମୋ ଅବସ୍ଥା
 କଅଣ ହେବ ? ଏହି ଆଶଙ୍କା ହିଁ ମୋର ହୃଦୟର କାରଣ ।”

ବୋଧୁସତ୍ତ୍ଵ ଦ୍ଵାରପାଳ କଥା ଶୁଣି କହିଲେ, “ତୁମର ଏ
 ଆଶଙ୍କା ଅମୂଳକ । ମୃତବ୍ୟକ୍ତି କଅଣ ଆଉ କେବେ ପୁନଃ ଶରୀରରେ
 ଫେରିଆସିବ ? ବିଶେଷତଃ ମହାପିଙ୍ଗଳଙ୍କ ମୃତଦେହକୁ ହଜାର
 ଭାର କାଷ୍ଠ ଓ ଏକଶତ ମହଣ ଦୃତରେ ଶ୍ମଶାନରେ ଦାହ କରି
 ଦିଆଯାଇଛି । ସେହି ଅଗ୍ନି ଶୂନ୍ୟରେ ଲୀନ ହୋଇଯାଇଛି
 ଓ ଉନ୍ନ ମୃତ୍ୟୁକାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ

ମହାପିଙ୍ଗଳ ଫେରିଆସିବେ କସର ? ତୁମେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତମନରେ
ଦିନ କଟାଅ ।

ବୋଧୁସଞ୍ଜ ଅଶ୍ଵାସନା ବାଣୀରେ ଦ୍ଵାରପାଳ ମନରେ
ସନ୍ତୋଷ ଆସିଲା । ଫିନ୍ଦନ ତ୍ୟାଗ କରି ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କ ଆନନ୍ଦ-
କୋଳାହଳରେ ସେ ଯୋଗଦେଲା । ସେତେବେଳେ ରାଜ୍ୟବାସୀ
ଗାଥା ଗାଉଥିଲେ—

“ଜୀବ ଥିବାବେଳେ ନାନା ମନ୍ଦ କର୍ମ
କରେ ଯେଉଁ ଦୁରାଚାର
ଆନନ୍ଦ ଲଭନ୍ତି ଜଗତର ଜନେ
ମରଣ ହେଲେ ତାହାର ।
କେହି ରହି ନାହିଁ ରହିବ ନାହିଁ କେ
ଜନମି ଏ ଧରାତଳେ,
ଆଚରଣ ତାକୁ ଜାଆଇଁ ରଖିବ
ପୁରାଣ ଇତିହାସରେ ।
ସାଧୁଲୋକ ମଲେ ସାଧୁସାଧୁ କହି
ପୂଜିବେ ଜଗତବାସୀ,
ଦୁଷ୍ଟ ମରଣରେ ଆନନ୍ଦ ଲଭିବେ”
ଭଲହେଲା ବୋଲି ଭାଷି ।

କପଟୀ ବନ୍ଧୁ

ପୂର୍ବକାଳରେ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ ବାରାଣସୀରେ ରାଜତ୍ବ କରୁଥିବା ସମୟରେ ବୋଧୂସତ୍ତ୍ବ ହିମାଳୟପ୍ରଦେଶରେ ବାନରକୁଳରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେ ପିତାମାତା ଓ ନିଜର ଦଳ ଛାଡ଼ି ଏକାକୀ ଯାଇ ଗଙ୍ଗାକୂଳରେ ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ବୃକ୍ଷରେ ବସବାସ କଲେ ।

ଗଙ୍ଗା ନଦୀର ସେହିସ୍ଥାନରେ ଗୋଟିଏ କୁମ୍ଭୀର ରହିଥାଏ । ସେ ପ୍ରତିଦିନ ବହୁ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ପଶୁଙ୍କୁ କୂଳରୁ ଘୋସାରିନେଇ ଜଳ ମଧ୍ୟରେ ବୁଡ଼ାଇ ମନଆନନ୍ଦରେ ଖାଏ । ବହୁ ଦିନ ଯାଏ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଗୃହପାଳିତ ପଶୁମାଂସ ଖାଇଖାଇ ତାକୁ ଅରୁଚି ଧରିଗଲା । ସେ ବୃକ୍ଷଉପରେ ଗୋଟିଏ ପୁଅକୁଳକାୟ ବାନର ବସିଥିବାର ଦେଖି ମନରେ ଭାବିଲା, “ବାନର ମାଂସ କିପରି ସ୍ବାଦୁ, ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାହା ଜାଣିନାହିଁ । ପୁଣି ମାଂସ ଅପେକ୍ଷା କଲ୍‌ଜା ବେଶି କୋମଳ ଓ ସୁମିଷ୍ଟ । ବାନର କଲ୍‌ଜା ମୁଁ ଖାଇପାରିଲେ ମୋର ଅରୁଚି ଦୂର ହୁଅନ୍ତା ଓ ମନର ଗୋଟାଏ ଅଦ୍ଭୁତବାସନା ପୂରଣ ହୋଇଯାଆନ୍ତା ।

“ମନରେ ଯେବେ ଜାଗିବି କିଛି କାମନା କେବେ ହେଲେ,
ପୂରଣ ତାହା କରିବା ପାଇଁ ଲଗିବି କାମେ ହେଲେ ।
ଆସୁ ଯେ ଦୁଃଖ ସହିବି ସବୁ ନ ଯିବି ହଟି କେବେ,
ମନବାସନା ନ ହେଲେ ଦୂର ନ ମିଳେ ଶାନ୍ତି ଲବେ ।”

ଏହା ଭାବି କୁମ୍ଭୀର ନଦୀତଳରୁ ଉଠି ବାନର ରହୁଥିବା ବୃକ୍ଷର ମୂଳକୁ ଗଲା । ବାନରକୁ ଡାକି କହିଲା, “ବନ୍ଧୁ ! ମୁଁ ଗତ

କେତେ ଦିନ ହେଲା ଦେଖୁଅଛି ଯେ, ତୁମେ ବୃକ୍ଷଭୂମିରେ ଏକାକୀ ରହୁଅଛ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜଳରେ ବନ୍ଧୁକାନ୍ଧବନ୍ଧାନ ଜୀବନ କଟାଉଅଛି । ସାଙ୍ଗସାଥୀ ନ ଥିଲେ ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସଦ୍ ହୋଇ ପଡ଼େ ବୋଲି ପୂର୍ବରୁ ଯାହା କଥା ଅଛି, ତାହା ଏବେ ମୁଁ ମର୍ମେ ମର୍ମେ ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । ସେଇଥିପାଇଁ ମୁଁ ତୁମ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା ସ୍ଥାପନ ଲାଗି ଜଳମଧ୍ୟରୁ ଆସିଅଛି । ଆଜିଠାରୁ ଆମେ ଦୁହେଁ ପରସ୍ପରର ବନ୍ଧୁ ହେଲେ । ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଚାହିଁ ମୁଁ ଶପଥ କରୁଅଛି ଯେ, ଯଦି କେବେ ମୁଁ ତୁମର କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନିଷ୍ଟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରେ, ତେବେ ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ରୁପେ ଗଣ୍ୟ ହେବି ।”

ବାନର ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ କୁମ୍ଭୀର କଥାରେ ପ୍ରଥମେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ ନ ଥିଲେ । ମାତ୍ର କୁମ୍ଭୀର ଯେତେବେଳେ ଶପଥ କଲା, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅବିଶ୍ୱାସ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସେ କୁମ୍ଭୀର କଥାରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ ଏବଂ ବନ୍ଧୁତାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ବୃକ୍ଷଭୂମିରୁ କେତେକ ସୁସ୍ଥାଦୁ ପକ୍ୱଫଳ କୁମ୍ଭୀର ନିକଟକୁ ପକାଇ ଦେଲେ ।

ଦିନକୁଦିନ ଏହି ବନ୍ଧୁତା ବଢ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ପ୍ରତ୍ୟହ କୁମ୍ଭୀର ଜଳମଧ୍ୟରୁ ବୃକ୍ଷମୂଳକୁ ଆସେ; ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ମଧ୍ୟ ବୃକ୍ଷର ଉଚ୍ଚ ଶାଖାରୁ ତଳ ଶାଖାକୁ ଓହ୍ଲାଇଆସନ୍ତି । ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ସମୟ ଧରି କେତେ ଦୁଃଖସୁଖ, ରହସ୍ୟାଳାପ ଓ ଆଲୋଚନା ଚାଲେ । ତା ପରେ କୁମ୍ଭୀର ଜଳମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଯାଏ ଓ ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ବୃକ୍ଷର ଶିଖରଦେଶକୁ ଉଠିଯାଆନ୍ତି ।

କ୍ରମେ ବନ୍ଧୁତା ଘନିଷ୍ଠତର ହେଲା । କୁମ୍ଭୀରର ସ୍ୱଭାବ ସ୍ୱପର୍କରେ ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱଙ୍କ ମନରେ ଯାହା ବା ଟିକିଏ ସନ୍ଦେହ ଥିଲା, ତାହା ପ୍ରତିଦିନର ଯାକ୍ଷାତ ଓ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଦୂର ହୋଇଗଲା ।

ଏହି ସୁଯୋଗ ବୁଝି କୁମ୍ଭୀର ଦିନେ ପ୍ରସାଦ ଉଠାଇଲା,
 “ବନ୍ଧୁ, ତୁମେ କେବଳ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରେ ରହିଅଛ ଓ
 ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଫଳ ଆହାର କରୁଅଛ, ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଆର
 ପାଶରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବୃକ୍ଷ ରହିଅଛି ଓ ସେଥିରେ ଆମ୍ବ, ଜାମୁ,
 କଇଁଥ ଆଦି ବହୁ ଜାତିର ଫଳ ଝୁଲୁଅଛି । ତୁମେ ସେଠାକୁ
 ଗଲେ ଦେଶ ଭ୍ରମଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସୁସ୍ବାଦୁମୁକ୍ତ ଆହାର ପାଆନ୍ତି ।
 ତା ହେଲେ ତୁମ ମନ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଓ ଶରୀର ସତେଜ ହୋଇ
 ଉଠନ୍ତା ।”

ବୋଧସତ୍ତ୍ୱ କୁମ୍ଭୀର କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ ସ୍ଥାପନ କରି
 କହିଲେ, “ନଦୀର ଆର ପାଶକୁ ଯିବାପାଇଁ ମୋର ଇଚ୍ଛା; ମାତ୍ର
 ଯିବି କିପରି ? ନଦୀର ଏ ବିରାଟ ଜଳସ୍ରୋତ ପାରିହେବା ମୋ
 ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ ।”

କୁମ୍ଭୀର ଉତ୍ତରଦେଲା, “ଏହି ଗୁରୁ କଥାପାଇଁ ଏତେ
 ଚିନ୍ତା ! ମୋ ଭଳି ବନ୍ଧୁ ଥାଉଥାଉ ତୁମେ ନଦୀ ପାରହେବାକୁ
 ଅସମ୍ଭବ ମନେ କରୁଅଛ ? ଆଜି ଆସ, ମୋ ପିଠିଉପରେ
 ବସିଲେ ମୁଁ ପହଞ୍ଚି ଆଉ କୂଳକୁ ତୁମକୁ ନେଇଯିବି । ତୁମକୁ
 କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ ।

“ବନ୍ଧୁହୋଇ ନ କରେ ଯେ ବନ୍ଧୁ ଉପକାର
 ଶତପୁକ ତାକୁ, ଧୂଳି ଜୀବନ ତାହାର ।
 କାମ ଯେହୁଁ କରିଥାଏ ବନ୍ଧୁ ସୁଖ ପାଇଁ
 ତାହା ପରି ଜ୍ଞାନୀ ଆଉ ଭବେ କେହୁ ନାହିଁ ।
 ନିଜେ ଦୁଃଖ ସହି ବନ୍ଧୁ ଦୁଃଖ କଲେ ହୁଏ
 ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ ପରଶଂସା ପାଏ ତନୁପୁର ।”

କୁମ୍ଭୀରର ନାତିବାକ୍ୟ ଶୁଣି ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ବୃକ୍ଷରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲେ ଏବଂ ସେ ଯାଇ କୁମ୍ଭୀର ପିଠିଭୂମରେ ବସିଲେ । କୁମ୍ଭୀର ତତ୍ତ୍ୱଶୀଳ ଜଳମଧ୍ୟକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ପହଞ୍ଚିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ନଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗରେ ଅତଳସ୍ପର୍ଶୀ ଜଳ । କୁମ୍ଭୀର ଜାଣେ ଯେ, ଏଠାରୁ ବାନର ଆଉ ମୁକୁଳି ଚାଲିଯିବା ଅସମ୍ଭବ । ଆଜି ସେ ବାନର କଳିଜା ଖାଇବ, ତାହାର ବହୁଦିନର ଆକାଂକ୍ଷା ପୂରଣ ହେବ—ଏହି ଆଶାରେ ତା ମନ ଉତ୍ତେଜି ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ବାନରକୁ ଡାକି କହିଲା “ବନ୍ଧୁ ! ଆଜିଠାରୁ ଆମର ବନ୍ଧୁତା ଆଦୃତ ଗାଢ଼ତର ହେବ । ତୁମେ ବୃକ୍ଷରୁ ଓ ମୁଁ ତଳେ ରହୁଥିବା ଯୋଗେ ଆମ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଦୂରତା ଥିଲା, ଆଜି ତାହା ଲୋପ ପାଇଯିବ । ତୁମେ ଠିକ୍ ମୋର ଉଦରମଧ୍ୟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇବ । ଏଥିରେ ତୁମେ ଖୁସି ହେବ ନାହିଁ କି ?”

ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ଏତେବେଳକୁ କୁମ୍ଭୀରର କପଟ ବୁଝିପାରିଲେ । ଶଠ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସେ ବଡ଼ ଭୁଲ କରିଅଛନ୍ତି ବୋଲି ମନେମନେ ଅନୁଭାସ କଲେ । ମାତ୍ର ବିପଦକାଳରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟସ୍ଥାନ ହେବା ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ—ଏହା ଭାବି ସେ ଶାନ୍ତସ୍ୱରରେ କହିଲେ, “ବନ୍ଧୁ ! ତୁମେ କ'ଣ କହୁଅଛ ? ତୁମ କଥା ତ ମୁଁ କିଛି ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ ?”

କୁମ୍ଭୀର ଅଛଦାସ୍ୟ କରି ଜବାବ ଦେଲା, ତୁମେ ଏତେ ଦୂର ବୋକା ଯେ, ମୋ କଥା ବିଶ୍ୱାସ କରି ଜଳମଧ୍ୟକୁ ଆସିଅଛ ! ଏଥରକ ତୁମ ଇଚ୍ଛାଦେବ ସ୍ୱରଣ କର ! ମୁଁ ତୁମର କଳିଜା ଖାଇବି ବୋଲି କୌଶଳ କରି ତୁମକୁ ଏଠାକୁ ଆଣିଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ତୁମକୁ ମାରିବି । ତୁମେ ନଦୀର ଅପର ତଟରେ ସୁସ୍ଥାଦୁ

ଫଳ ଖାଇବା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ତୁମର ସୁକୋମଳ କଲିଜା ଖାଇ ମନ ତପ୍ତ କରିବି ।”

ଏହା ଶୁଣି ବୋଧୁସବୁ ପୂର୍ବସରି ଶାନ୍ତସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ବନ୍ଧୁ ! ମୋ କଲିଜାଟା ଖାଇବ ତ, ସେ କଥା ଆଗରୁ ନ କହିଲ କାହିଁକି ? ମୁଁ ବୃକ୍ଷରେ ଏଣେ ତେଣେ ଡେଇଁ ଥିବାରୁ କଲିଜାଟା କାଳେ କେଉଁଠାରେ ଖସିପଡ଼ିବ, ସେହୁ ଆଶଙ୍କାରେ ତାହା ତ ଦେହରୁ କାଢ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ରଖିଦେଇଅଛି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେହରେ ମୋ କଲିଜା ନାହିଁ; ତୁମେ ଆଉ ଖାଇବ କଅଣ ? ମୋତେ ମାରିବାହିଁ ସାର ହେବ ସିନା, ତୁମ କାମନା ତ ଆଉ ପୂରଣ ହେବ ନାହିଁ ।”

କୁମ୍ଭୀର ଏହା ଶୁଣି ପଚାରିଲା, “ତା ହେଲେ ତୁମ କଲିଜାଟାକୁ ତୁମେ କେଉଁଠାରେ ରଖିଅଛ ?”

ବୋଧୁସବୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ବାସ କରୁଥିବା ବୃକ୍ଷର ସବୋଇ ଶାଖା କୋଟରରେ କଲିଜାଟାକୁ ଲୁଚାଇ ରଖିଅଛି । ସେଠାକୁ ଗଲେ ତୁମେ ତାହା ପାଇପାରିବ ।”

କୁମ୍ଭୀର—“ମୁଁ ତ ବୃକ୍ଷ ଚଢ଼ି ଜାଣେ ନାହିଁ । ଏତେ ଉଚ୍ଚକୁ ଯିବ କିପରି ? ପୁଣି କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ତୁମେ କଲିଜା ରଖିଅଛ, ତାହା ଦେଖିବି କିପରି ?”

ବୋଧୁସବୁ—“ମୋତେ ସେଠାକୁ ଫେରାଇ ନେବା ବ୍ୟତୀତ ମୁଁ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ଦେଖୁ ନାହିଁ । ମୋତେ କଲକୁ ନେଇଗଲେ, ମୁଁ ବୃକ୍ଷଉପରକୁ ଯାଇ ମୋ କଲିଜାଟି ଆଣି ତୁମକୁ ଦେଇଦେବି । ମୋର କଲିଜା ଖାଇ ଯଦି ଜଣେ ବନ୍ଧୁ

ଭୃଷ୍ଟ ହେବି, ତେବେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେକରିବି ।
ତୁମେ ନିଜେ ପରା ଶିକ୍ଷା ଦେଇଅଛ—

“ବନ୍ଧୁ ହୋଇ ନ କରେ ଯେ ବନ୍ଧୁ ଉପକାର
ଶତପୁକ ତାକୁ, ଧୂଳି ଜୀବନର ତାହାର ।”

ବୋଧୁସତ୍ତ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ଏପରି ଭାବରେ କହିଲେ
ଯେ, କୁମ୍ଭୀର ତାଙ୍କୁ ଆଉ ଅବଶ୍ୟାସ କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେ
ସେହିଠାରୁ ପୁଣି ପୁରର ଜାଗାକୁ ଫେରିଲା । କଲିଙ୍ଗ ଖାଇବାର
ଲେଉଟି ପ୍ରବଳ ହୋଇଥିବାରୁ, ଏଥର ଗତି ଦ୍ରୁତତର ହୋଇ
ଉଠିଲା । ବୋଧୁସତ୍ତ ତାହାହିଁ ତ ଖୋଜୁଥିଲେ ।

ଅଳ୍ପ ସମୟମଧ୍ୟରେ କୁମ୍ଭୀର ଆସି କୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲା ।
ବୋଧୁସତ୍ତ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାହା ପିଠିରୁ ଡେଇଁସଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ
ବୃକ୍ଷଉପରକୁ ଉଠିଗଲେ । କୁମ୍ଭୀର ତଳେ ରହି କହିଲା, “ବନ୍ଧୁ !
ମୁଁ ଏହିଠାରେ ଅପେକ୍ଷା କରିଅଛି । ତୁମେ ବୃକ୍ଷ କୋଟରରୁ ତୁମ
କଲିଙ୍ଗ ଆଣି ଦେଲେ, ମୁଁ ମୋ ବାସସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଯିବି ।”

ବୋଧୁସତ୍ତ ବୃକ୍ଷର ସବୋଇ ଶାଖାକୁ ଉଠିଯାଇ କହିଲେ—

“ଆରେ ଶଠ, ତୋହ ପରି ମୂର୍ଖ କେ ସଂସାରେ

କଲିଙ୍ଗ କି ଶରୀରରୁ ଭିନ୍ନ ହୋଇପାରେ ?

ଦସିଥିଲା ମାରିବାକୁ ମୋତେ ତୁହି ଜ୍ଞାନେ

ମାତର କପଟ ମୋର ତୋହଠାରୁ ବଳେ ।

ବୋକା ତୁହି ଠକିଗଲା ମୁଖେ ନାହିଁ ଲଜ୍ଜା

ପୁଣି ଚାହିଁଅଛି ମୋର ଖାଇବୁ କଲିଙ୍ଗ ।”

ଏତେବେଳେ ଯାଇ କୁମ୍ଭୀର ବାନରର କପଟତା ବୁଝି ପାରିଲା । ସେ ମନେମନେ ଲଜ୍ଜିତ ଓ ଦୁଃଖିତ ହେଲା । ତଥାପି ଆଶା ନ ଛାଡ଼ି କହିଲା, “ବନ୍ଧୁ ମୁଁ ତୁମଙ୍କୁ କେବଳ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ମୁଁ ଏତେ ବଡ଼ ସାପୀ ହୋଇ ନାହିଁ ଯେ, ମୋର ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ମାରି ଖାଇବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛାକରିବି । ଏବେ ତଳକୁ ଆସ, ପୁଅ ଭଲ ଆଳାପ ଆଲୋଚନା କରିବା ।”

ବୋଧୁସୂତ୍ର ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ଗାଥା ଗାଇଲେ—

“ଅବଶ୍ୟାସୀ ମୁହଁ ତୁମ୍ଭ ଜାଣିଲି ଏଥର
ମରଣ ମୁହଁରୁ ଫେରିବି ମୁଁ କଉଶଳେ
ମୁଁ ରହୁଛି ବୃକ୍ଷପରେ ଯାଆ ତୁ ତୋ ଘର
ଆଉ କି ବନ୍ଧୁତା ହେବ କୁମ୍ଭୀର ବାନରେ ?
ଆଗ ପକ୍ଷ ନ ବିଚାରି ଅପରେ ବିଶ୍ୱାସ
କଲେ ପ୍ରାଣୀ ପଡ଼ିଥାଏ ଘୋର ବିପଦରେ
ଆଉ କିପାଁ ରଖିଅଛୁ ମୋହଠାରେ ଆଶ ?
ଭାବିବୁ କି ଭୁଲିଯିବି ତୋ କଥାପଦରେ ?”

କୁମ୍ଭୀର ଦେଖିଲା ଯେ, ବାନରକୁ ଆଉ ଭୁଲାଇବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ସେ ମନଦୁଃଖ ମନରେ ରଖି ଜଳମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲା । ସେହି ଘନୁଲକ୍ଷ୍ମୀରେ ଆଉ ସେ କେବେ ହେଲେ କଲକୁ ଆସି ବୋଧୁସୂତ୍ରଙ୍କୁ ତା ମୁହଁ ଦେଖାଇ ନାହିଁ ।

କପଟୀର ଦଣ୍ଡ

ପୂର୍ବକାଳରେ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ ବାରାଣସୀରେ ରାଜତ୍ବ କରିବା ସମୟରେ ବୋଧସତ୍ତ୍ବ ହୟୋହିଂଶ ଭବନରେ ଏକ ଦେବପୁତ୍ର ରୂପେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସାଧୁ, ସତ୍ତ୍ବର୍ମପରାୟଣ ଓ ପରୋପକାରୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ମହତ୍ତ୍ବଗୁଣ ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଇନ୍ଦ୍ର ଗୋଟିଏ ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପର ମାଳା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ସେ ପୁଷ୍ପ କେବେ ହେଲେ ମଳିନ ହୁଏ ନାହିଁ, ସବୁ ସମୟରେ ସୁବାସ ଲାଗିରହିଥାଏ ।

ଦିନେ ରାଜ୍ୟରେ ମହୋତ୍ସବ ହେଲା । ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାବୃନ୍ଦଙ୍କ କଥା ହୃଦେ ଥାଉ, ପାତାଳରୁ ନାଗପୁତ୍ର, ସ୍ବର୍ଗରୁ ଦେବପୁତ୍ର ଓ ଦଶଦିଗପାଳମାନେ ମଧ୍ୟ ମହୋତ୍ସବ ଦେଖିବାପାଇଁ ନବରରେ ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ବାଦ୍ୟକୋଳାହଳ ଓ ଲୋକଗହଳରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ମୁଖରିତ ହୋଇଉଠିଲା । ହୟୋହିଂଶ ଭବନର ଦେବପୁତ୍ର ବୋଧସତ୍ତ୍ବ ମଧ୍ୟ ନିଜ ପାରିଜାତମାଳାରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପୁଷ୍ପର ସୁବାସ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ମହାକାଇଦେଲା । ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ ।

ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ସମ୍ବନ୍ଧର ସହ ପଚାରିଲେ, “ଦେବ ! ଆପଣ କିଏ ?”

“ମୁଁ ହୟୋହିଂଶ ଭବନର ଦେବପୁତ୍ର ।”

“ଆପଣ ଯେଉଁ ମନୋହର ପୁଷ୍ପମାଳ ଧାରଣ କରିଅଛନ୍ତି, ତାହା କେଉଁଠାରେ ମିଳେ ?”

ଦେବପୁତ୍ର ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ଏହା ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ନନ୍ଦନକାନନର ପାରିଜାତ, ନିଜେ ଇନ୍ଦ୍ରଦେବ ମୋତେ ଏହା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛନ୍ତି ।”

ଲେକମାନେ ଆଗ୍ରହର ସହ ପୁଚ୍ଛାକଲେ, “ଏହା କଅଣ ଅନ୍ୟ କେହି ପାଇପାରିବ ନାହିଁ ?”

ଦେବପୁତ୍ର କହିଲେ, “ଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ନ ହେଲେ ଏହା ଧାରଣ କରିବା ବିପଦନକ । ଏହା କେବଳ ଦେବତାମାନଙ୍କ ଉପଭୋଗ୍ୟ ବସ୍ତୁ । ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ହିଂସା, ଦ୍ବେଷ, କପଟତାପୂର୍ଣ୍ଣ ଲେକମାନେ ଏହା ଧାରଣକରିବା ଦ୍ବରେ ଆଉ ସ୍ପର୍ଶକଲେ ମଧ୍ୟ ତାରୁଣୀ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ହେବେ । ଯୋଗ୍ୟ ଲେକ ପାଶରେ ଏହା ଯେପରି ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧିକରିଥାଏ, ଅଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ପାଶରେ ସେହିପରି ମୃତ୍ୟୁର କାରଣ ହୋଇଥାଏ ।”

ଏହା କହି ସେ ପ୍ରଥମ ଗାଥା ଗାଇଲେ—

“ଅଦତ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯାହାର ନାହିଁ ଲୋଭ ତଳେ
ଅସତ୍ୟ ବୀକ୍ୟ କେବେ ହେଁ ଯେହୁ ନ ଉଚ୍ଚାରେ,
ଅଗାଧ ଐଶ୍ବର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ ଅଯାଚିତେ
ତଳେ ମାତ୍ର ଗର୍ବ ଜାତ ନୁହେଁ ଯାର ଗିଞ୍ଜେ,
ସେହି ଏକା ଯୋଗ୍ୟ ପିନ୍ଧିବାକୁ ପାରିଜାତ
ଅନ୍ୟଥା ଘୋଟିବ ଜାଣ ବହୁ ବିଦପାତ ।”

ଏହି ସମୟରେ ତେଣେ ମହୋତ୍ସବ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଗୁଜା ପାହମନ୍ତୀଙ୍କ ଗହଣରେ ଉତ୍ସବସ୍ଥଳକୁ ସମାରୋହରେ ବିଜେ କଲେ । ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ରାଜପୁରୋହିତ କୁମନ୍ତ୍ରନ ମଧ୍ୟ ରହି ଥାଆନ୍ତି ।

ରାଜା ଉତ୍କଳରାଜରେ ମନମୁଗ୍ଧକର ସୁବାସ ଆଦ୍ରାଣ କରୁ ପୁଲକିତ ହୋଇଉଠିଲେ ଏବଂ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ପାରିଷଦ-ମାନଙ୍କୁ ନିନାସକାର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।

ଉପସ୍ଥିତ ଲୋକେ ଦେବପୁତ୍ରଙ୍କଠାରୁ ପାରିଜାତ ସମ୍ପର୍କରେ ଯାହାସବୁ ଶୁଣିଥିଲେ, ତାହା ଆନୁପୂର୍ବକ ବର୍ଣ୍ଣନାକଲେ ।

ରାଜା ଧର୍ମପ୍ରାଣ ଓ ସାଧୁପ୍ରକୃତର ଲୋକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ପୁରୋହିତ କୁମନ୍ତ୍ରନ କପଟୀ, ଶଠ ଓ ପରଶ୍ରୀକାତର ବ୍ୟକ୍ତି ଥିଲେ । ସେ ରାଜ୍ୟରେ ମିଥ୍ୟାପ୍ରବୃତ୍ତ କରାଇଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଭଳି ସାଧୁ, ଜ୍ଞାନୀ ଓ ତ୍ୟାଗୀପୁରୁଷ ରାଜ୍ୟରେ ଆଉ କେହି ନାହାନ୍ତି । ନାନା ଛଳରେ ସେ କଥା କହି ଓ ସେହିଭଳି କାର୍ଯ୍ୟମାନ କରି ସେ ରାଜ୍ୟର ଆଦର୍ଶ ବ୍ୟକ୍ତିରୂପେ ପୂଜିତ ହେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ କପଟତା ରାଜା ଶୁକ୍ରା ରାଜ୍ୟର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ବୁଝିବା ସମ୍ଭବପର ନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ରାଜାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟପାତ୍ର ଥିଲେ । ଏହି ସୁଯୋଗରେ ରାଜ୍ୟତମାମ ନିଜର ସମତା ବିସ୍ତାର କରି କୁମନ୍ତ୍ରନ ଆନନ୍ଦରେ ଦିନ-କାଟୁଥିଲେ ।

ରାଜା ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ପାରିଜାତର ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଶୁଣି ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଗୃହ୍ୟ କହିଲେ, “ଆର୍ଯ୍ୟ, ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦିନ ପାରିଜାତପୁଷ୍ପ ରହି ବୋଲି ମୋର ଇଚ୍ଛା । ପୁଷ୍ପ ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁସବୁ ଯୋଗ୍ୟତା ଲୋଡ଼ା, ସେ ସବୁର ତ ଆପଣ ଅଧିକାରୀ । ଅନ୍ୟ କେହି ଏ ପୁଷ୍ପକୁ ଧାରଣ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହେବେ ନାହିଁ । ଆପଣ ଦେବପୁତ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ଏବଂ ତାଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପ ଆଣି ଧାରଣ କରନ୍ତୁ । ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ରହିଲେ ହିଁ ତାହା ମୋ ରାଜ୍ୟରେ ରହିଲା ।”

ଲେକମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶକଲେ । କୁମନ୍ତ୍ରନ ମନରେ ଭାବିଲେ, “ପ୍ରକୃତରେ ପୁଷ୍ପ ଧାରଣ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟତା ମୋର ନାହିଁ । ତଥାପି ମୁଁ ପୁଷ୍ପ ଆଣିବାକୁ ନ ଗଲେ ରାଜା ଓ ରାଜ୍ୟର ଲୋକେ ମୋତେ ଆଉ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ । ବରଂ ଦେବପୁଷ୍ପ ଆଣି ଧାରଣ କଲେ ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ବହୁଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବ । ରାଜାଙ୍କ ଉପରେ ମୋର କ୍ଷମତା ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ବହୁଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି କରିପାରିବ ।

ଏହା ଭାବି ପୁରୋହିତ କୁମନ୍ତ୍ରନ ଦେବପୁଷ୍ପଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ତାଙ୍କୁ ସମ୍ବୋଧନ କରି କହିଲେ, “ବସ, ମୁଁ ତୁମ ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପର ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଅବଜ୍ଞାତ ଅଛି । ରାଜାଙ୍କର କାମନା, ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ରହୁ । ରାଜା ଓ ରାଜ୍ୟବାସୀଙ୍କ ବିଚାରକ୍ରମେ ମୁଁ ଏ ପୁଷ୍ପଧାରଣ କରିବାକୁ ଏ ରାଜ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି । ତେଣୁ ଗୋଟିଏ ପୁଷ୍ପ ମୋତେ ପ୍ରଦାନ କର ।”

ଦେବପୁଷ୍ପ ବୋଧସତ୍ତ୍ୱ ଉତ୍ତରଦେଲେ—

“ଧନ ରୋଜଗାର କରେ ନାହିଁ ଯେହୁ
 ଧର୍ମ ବ୍ୟବସାୟ କରି
 ଠକିନେବା ପାଇଁ ପରର ସମ୍ପତ୍ତି
 ରହିଥାଏ ସଦା ତରି ।
 ଅଗାଧ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ପାଇଲେ ଯାହାର
 ଭୋଗରେ ନ ବଳେ ମନ
 ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପ ଧାରଣକୁ ଯୋଗ୍ୟ
 ଏକା ଅଟେ ସେହି ଜନ ।

ଏହା ଶୁଣି ପୁରୋହିତ କୁମନ୍ତ୍ରନ କହିଲେ, “ମୁଁ ଏ ସବୁ
ଗୁଣର ଅଧିକାରୀ । ତେଣୁ ପୁଷ୍ପ ଧାରଣ କରିବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ
ବ୍ୟକ୍ତି ।”

ଦେବପୁତ୍ର ବୃଜାୟ ଗାଥା ଗାଇଲେ—

“ଅସ୍ଥିର ନୁହେଁ ଚିତ୍ତ ଯାର
ଦୟାଳୁ ଶ୍ରଦ୍ଧାୟକ୍ତ ନର ।
ଯେ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ କାଳେ
ଏକାକୀ ଭୋଗ ନାହିଁ କରେ ।
ପରକୁ ଆପଣାର ମଣେ
ଯୋଗ୍ୟ ସେ ଏ ପୁଷ୍ପ ଧାରଣେ ।”

କୁମନ୍ତ୍ରନ ପୁନଃପରି କହିଲେ, “ହଁ, ମୁଁ ଏ ସମସ୍ତ ଗୁଣରେ
ଭୂଷିତ ଅଟେ । ତୁ ମେ ଅବଲମ୍ବେ ପାରିଜାତ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଦାନ କର ।”

ଦେବପୁତ୍ର ପୁଣି ଏକ ଗାଥା ଗାଇ ଶୁଣାଇଲେ—

“ଅଇରି ବା ମିତ୍ର ହେଉ ନ ଥିବ ଯେ ପାଶେ
ତାର ନିନ୍ଦା କରେ ପେହୁ ମୁହଁ ସେହି ଜନ
ମନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ ମାତ୍ର ସାଧୁ ବାଣୀ ଭାଷେ
ଏ ପୁଷ୍ପ ଧାରଣେ ସେହି ଅଟେ ଅଭଜନ ।”

ପୁରୋହିତ କୁମନ୍ତ୍ରନଙ୍କର ଏତେ କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଆଉ
ପ୍ରେମିଣୀ ନ ଥିଲା । ସେ ମନେମନେ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇ
ଉଠିଲେ । ମାତ୍ର ବାହ୍ୟରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ ନ କରି
କୋମଳସ୍ଵରରେ କହିଲେ, “ଦେବପୁତ୍ର ! ମୋତେ ଏତେ
ଉପଦେଶ ଦେବା ଦରକାରନାହିଁ । ମୁଁ ସବୁ ସଦ୍‌ଗୁଣର ଅଧିକାରୀ;

ତେଣୁ ସବୁମନ୍ତେ ଏହି ପୁଷ୍ପ ଧାରଣର ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି । ତୁମେ ମୋତେ ବିନାଦ୍ବିଧାରେ ପୁଷ୍ପ ପ୍ରଦାନକର ଏବଂ ନିଶ୍ଚିତ ରହ ସେ, ସେ ପୁଷ୍ପମାଳ ତୁମଠାରେ ଯେଉଁଳି ଶୋଭାଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛି, ମୋଠାରୁ ତାହା ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ସରସ ଓ ଆଭାସମୟ ଦେଖାଯିବ ।”

ଦେବପୁତ୍ର ଗୁରୁଗୋଟି ଗାଥା ଗାଇଥିବାରୁ ଗୁରୁଗୋଟି ପୁଷ୍ପର ମାଳା ପ୍ରଦାନକଲେ । ପୁରୋହିତ ତାହା କଣ୍ଠରେ ଲମ୍ବାଇ ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମୁଖ ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ମନେକଲେ, ସ୍ଵର୍ଗରେ ଦେବରାଜ ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ସେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ।

ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଏ ଗର୍ବ ଅତି ଅଳ୍ପକ୍ଷଣ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥିଲା । ପୁଷ୍ପଧାରଣର ଅନୁପଯୁକ୍ତ ଥିବାରୁ ପୁଷ୍ପ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରେ ତାଙ୍କ ଶରୀର ଉତ୍ତପ୍ତ ହୋଇଉଠିଲା; ସର୍ବାଙ୍ଗ ଦାହ କଲା ।

ଯନ୍ତ୍ରଣା ହିମେ ବଡ଼ ଅସହ୍ୟ ହେଲା । ପୁରୋହିତ ପ୍ରାଣ-ବିକଳରେ ତଳେ ଗଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଉଚ୍ଛ୍ଵାସରେ କହିଲେ, “ମୋ କଣ୍ଠରୁ ଏ ପୁଷ୍ପମାଳ କାଢ଼ିନିଅ । ମୁଁ ଏହାକୁ ଆଉ ଆଦୌ ସହ୍ୟକରିପାରୁ ନାହିଁ ।”

ଲୋକମାନେ ପୁଷ୍ପମାଳ କାଢ଼ିଆଣିବାକୁ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ; ମାତ୍ର ବିଫଳ ହେଲେ । ସେ ମାଳ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଏପରିଭାବରେ ଜଡ଼ିଯାଇଥିଲା ଯେ, ତାହା କାଢ଼ିଆଣିବା ଅସମ୍ଭବ ବୋଧହେଲା । ସେଠାରେ ଦେବପୁତ୍ରଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଗଲା; ମାତ୍ର ସେତେବେଳକୁ ସେ ନିଜ ଭୁବନକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ ।

ରାଜାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶକ୍ରମେ ଲୋକମାନେ ପୁରୋହିତଙ୍କୁ ଟେକି ନେଇ ତାଙ୍କ ଘରେ ଶୁଆଇଦେଇ ଆସିଲେ । ପୁରୋହିତେ ପ୍ରକୃତ

ସଦ୍‌ଗୁଣର ଅଧିକାରୀ ନ ହୋଇ କପଟ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜ୍ଞାନୀ
କରୁଥିଲେ, ତାହା ଜଣାପଡ଼ିବାରୁ ଲୋକମାନେ ତାଙ୍କର ନିନ୍ଦା
କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜା ଓ ପାତ୍ର ମନ୍ଦୀମାନେ ବଡ଼ ଅସନ୍ଦେହ
ପ୍ରକାଶକଲେ ।

ରାଜା ନିଜରପାରିଷଦମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ କଲେ,
“ପୁରୋହିତ ଯେତେ ମନ୍ଦପ୍ରକୃତର ଲୋକ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏଭଳି
ଭାବରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁହେବା ଅସୁନ୍ଦର କଥା । ତାଙ୍କୁ କପଟ
ଦୁଃଖଯନ୍ତ୍ରଣାରୁ ରକ୍ଷାକରାଯିବ, ତାହାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର ।”

ସମସ୍ତଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁସାରେ ହିରହେଲ, ପୁଣି ଥରେ
ମହୋତ୍ସବର ଆୟୋଜନ କରାଯିବ । ସେଥିପାଇଁ ଦେବଲୋକରୁ
ଦର୍ଶକ ଆସିବେ ଓ ହୟୋହିଂଶ ଭବନର ଦେବପୁତ୍ର ମଧ୍ୟ ଆସି
ପାରନ୍ତି । ସେ ଆସିଲେ ରାଜ୍ୟବାସୀ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କଠାରେ
ଅନୁନୟ ବିନୟ କରି ପୁରୋହିତଙ୍କର ଯେପରି ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ହୁଏ,
ତାର ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।

ପୁଣି ରାଜ୍ୟରେ ମହୋତ୍ସବ କରାଗଲା । ଦେବପୁତ୍ର ନିଜ
ପୁରରେ ରହି ମଧ୍ୟ ମନ୍ଦୀଙ୍କ କଥା ଧ୍ୟାନବଳରେ ଜାଣିଥିଲେ ।
ସେ ମହୋତ୍ସବ ସ୍ଥାନକୁ ଆସିଲେ । ରାଜ୍ୟର ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ
ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ମନ୍ଦୀଙ୍କୁ ଅଚ୍ଚିତ୍ତନ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଟେକ
ଆଣି ତାଙ୍କ ପାଦତଳେ ଗଡ଼ାଇଦେଲେ ଏବଂ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି
କହିଲେ “ଏହି କପଟୀ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ଜୀବନଦାନ କରନ୍ତୁ, ସେ
ତାଙ୍କ ପାପର ଉପଯୁକ୍ତ ଦଣ୍ଡ ପାଇସାରିଲେଣି ।”

ଦେବପୁତ୍ର ସାଧନାବଳରେ ପୁରୋହିତଙ୍କ କଣ୍ଠରୁ ପୁଷ୍ପମାଳ
ବାହାର କରିନେଲେ । ତା ପରେ ପୁରୋହିତଙ୍କର ସମସ୍ତ

ରୋଗଯନ୍ତ୍ରଣା ଦୂର ହୋଇଗଲା । ସେ ଚଷ୍ମା ଫିଟାଇ ଡେକପୁସ୍ତାକୁ
ଗୁଡ଼ିବାସଣି ଦେବପୁସ୍ତା କହିଲେ, “ଦୁଷ୍ଟ, ଶଠ ଓ ପାକ ସ୍ୱଭାବର
ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ପୁସ୍ତକ ପାଠକର ଯୋଗ୍ୟ ନୁହନ୍ତି । ମୁଁ ବାରଂବାର ତାହା
ସୂଚାଇଦେଲେ ମଧ୍ୟ ତୁମେ ଛଳନା କଲ, ଲୋଭ ସମ୍ବରଣ କରି
ନ ପାରି ପୁସ୍ତକାଳ ନେବାଲାଗି ନାନା ମିଥ୍ୟାକଥା କହିଲ ।
ସେ ଲୋକଙ୍କୁ ଠକାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରେ, ସେ ନିଜକୁ ହିଁ
ଠକାଏ । କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ଲୋକେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ଭୁଲି
ଯାଇପାରନ୍ତି; ମାତ୍ର ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତିବନ୍ଧୁ
ପାଆନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେହି ପ୍ରତାରକଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ
ହୋଇପଡ଼େ ।”

ଠକ ଅରେ ସିନା ଠକାଏ ଜନେ
ପଡ଼ିଗଲେ ଧରା ଅପରାଧିଣୀ
କୁମଣ୍ଡଳ ସମ ଦଶାକୁ ଭଜେ
ନିଜା ଅପମାନ ମିଳେ ସହଜେ
ମାମା ନୋହି ଯେହୁ ଶୋଜଇ ମାନ
ଅପରାଧ ଥୁଆ ତା ପାଇଁ ଜାଣ

ସନ୍ଧିଭେଦ

ଏକସମୟରେ ବୋଧୁସବୁ ବାରାଣସୀରାଜ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତଙ୍କ
ପୁତ୍ର ରୂପେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ ସେ ଗୁରୁ-
ଆଶ୍ରମରେ ରହି ନାନା ଶାସ୍ତ୍ର ଅଧ୍ୟୟନ କଲେ । ଶେଷରେ ସ୍ୱ-
ବିଦ୍ୟାବିଶାରଦ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରି

ଆସିଲେ ଏବଂ ପିତାଙ୍କ ମୁଖ୍ୟରେ ରାଜଗାଦୀରେ ଅସ୍ଥିତ ହେଲେ ।

ସେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ସମ୍ପାଦ ସଂଗ୍ରହ କରିବାଲାଗି ବିଭିନ୍ନ ଦିଗକୁ ଗୁପ୍ତଚର ସବୁ ପଠାଇଲେ । ସେମାନେ ରାଜ୍ୟତମାମ ବୁଲି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ହାନିଲଭ ବୁଝିଲେ ଏବଂ ଯଥାସମୟରେ ତାହା ରାଜାଙ୍କ ଆଗରେ ଜଣାଇଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ଜଣେ ଗୋପାଳ ଅରଣ୍ୟରେ ନିଜର ଗାଈମାନଙ୍କୁ ଚରାଉଥିଲା । କେତେକ ଦିନ ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଧରି ନିଜ ଗୃହକୁ ଫେରିଆସିଲା । ଭୁଲ୍‌ହମେ ଗୋଟିଏ ଗର୍ଭବତୀ ଗାଈ ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରେ ରହିଗଲା ।

ଦୈବଯୋଗକୁ ଗୋଟିଏ ସିଂହ୍ନା ସହିତ ସେ ଗାଈର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସିଂହ୍ନା ମଧ୍ୟ ଗର୍ଭବତୀ ଥିଲା । ସେ ଗାଈକୁ ଦେଖି ଶାଦ୍ୟଶାଦକର ଭାବ ଭୁଲିଗଲା, ଉଭୟେ ଏକତ୍ର ବନ୍ଧୁଭାବରେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଚଳିଲେ । ସିଂହ୍ନାର ସାହାଯ୍ୟ ପାଇବାରୁ ଗାଈଟି ନିର୍ଭୟରେ ଅରଣ୍ୟରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ଯଥାସମୟରେ ଉଭୟେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପିଲା ପ୍ରସବ କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ବନ୍ଧୁତା ଦୃଢ଼ତର ହେଲା, ସିଂହ୍ନା ଓ ଗାଈ ନିଜନିଜ ପିଲାଙ୍କୁ ଧରି ଏକତ୍ର ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରେ ସୁଖରେ ବାସକଲେ, ଏକତ୍ର ବୁଲିଲେ, ଚାରିଲେ ଏବଂ ଏକତ୍ର ଶୟନକଲେ ।

ଜଣେ ଗୁପ୍ତଚର ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରେ ବୁଲୁବୁଲୁ ଏ ଅସମ୍ଭବ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲା । ସେ ଆସି ରାଜାଙ୍କୁ ସମ୍ପାଦ ଦେଲା ଯେ, ଅରଣ୍ୟରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଅଦ୍ଭୁତ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଲି, ତାହା ଅନ୍ୟତ୍ର

ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ଗୋଟିଏ ଗାଈ ସିଂହା ସହୃଦ ଅନନ୍ଦରେ ବାସକରୁଥିଲୁ ଏବଂ ସେ ଭୃତ୍ୟଙ୍କ ପିଲା ଏକଦା ନାଚି କୁଦି ଅଭିଶାପ ମଧ୍ୟରେ କ୍ରୀଡ଼ା କରୁଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ଏତେ ଗାଢ଼ ହୋଇଅଛି ଯେ, ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ବିଚ୍ଛେଦ ମୁଁ ଦେଖିଲି ନାହିଁ ।”

ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ଏହା ଶୁଣି କହିଲେ, “ତୁ ସେହି ଅଭିଶାପ ମଧ୍ୟରେ ରହି ସେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଲକ୍ଷ୍ୟକରୁଥିବୁ । ଯଦି ଅନ୍ୟ କେହି ଭୃତ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଯୋଗଦେବାର ଦେଖିବୁ ତେବେ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଆସି ସମ୍ବାଦ ଦେବୁ । ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୃତ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତିର ପ୍ରବେଶ ଅନିଷ୍ଟର ମୂଳକାରଣ ।

“ହେଉ ସେ ଯେତେ ଶଠ ନିଷ୍ଠୁର ମିଳେ ଯା ସଙ୍ଗେ ମନ,
ବନ୍ଧୁତା ତୋରେ ବାନ୍ଧି ସେ ହେଲେ ଦିଏ ତାଲଗି ପ୍ରାଣ ।
ବିଚ୍ଛେଦ କ୍ଷଣେ ନ ପାରେ ସହି, ବନ୍ଧୁର ସୁଖ ପାଇଁ
ଦାରୁଣ ଦୁଃଖ ବରଣ ଲଗି ଭାବନା କରେ ନାହିଁ ।
ଭୃତ୍ୟ ଜନ ମିଳିଲେ ତହିଁ ଅମୃତେ ବିଷ ମିଶେ
ସେ ସ୍ନେହ-ପ୍ରେମ ଲୁଚଇ କାହିଁ ବଇରିଭାବ ଆସେ ।”

ରାଜାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅନୁସାରେ ଗୁପ୍ତଚର ପୁଣି ସେ ଅଭିଶାପ ମଧ୍ୟକୁ ଚାଲିଗଲା ଏବଂ ଗୋପନରେ ରହି ସିଂହା ଓ ଗାଈଙ୍କ ଗତବସ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲ ।

କିଛି ଦିନ ପରେ ସେ ଦେଖିଲା ଯେ, ଗୋଟିଏ ଶୁଗାଳ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସହୃଦ ଯୋଗଦେଲାଣି । ସେତେବେଳେ ରାଜାଙ୍କ ଗାଆ ଡାହାର ମନେପଡ଼ିଲା ।

ଶୁଗାଳି, ସିଂହା ଓ ଗାଈ ଏକତ୍ର ବୁଲୁଥିବାର ଦେଖି ଏକ ଉପାୟ ଚିନ୍ତାକଲ । ସେ ଭାବିଲା, “ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଗାଈ ଗୋରୁଙ୍କ ମାଂସ ଖାଇଅଛି । ମାତ୍ର ସିଂହା ମାଂସ ଖାଇବା ମୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଯୁକ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯଦି କୌଶଳକ୍ରମେ ଏଦୁହଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଶହୁଡ଼ା କରାଇ କନ୍ଦଳ ଲଗାଇଦେଇପାରିବି, ତେବେ ପରସ୍ପର ଯୁଦ୍ଧ କରି ସେମାନେ ଅବଶ୍ୟ ମରିବେ । ସେତେବେଳେ ମୁଁ ଉଭୟଙ୍କ ମାଂସ ଖାଇବାକୁ ପାଇବି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ଅରଣ୍ୟରୁ ସିଂହା ଭୟ ହୁଏ ହେଲେ, ମୁଁ ଅରଣ୍ୟର ରାଜା ହୋଇ ଅନ୍ୟ ଜୀବଜନ୍ତୁଙ୍କୁ ମୋର କରଗତ କରି ରଖିବି ।”

ଏହା ଭାବି ଶୁଗାଳ ଦିନେ ଗାଈ ଓ ସିଂହା ଏକତ୍ର ଗୋଇ-ଥିବାର ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା ଏବଂ ଅତି ନନ୍ଦତାର ସହିତ ଉଭୟଙ୍କୁ ପ୍ରଶାମ୍ବକରି କହିଲା, “ତୁମର ବନ୍ଧୁତା ଦେଖି ମୁଁ ଅପାର ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବକଲି । ଏପରି ସ୍ନେହ-ପ୍ରୀତି ସ୍ବର୍ଗରେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ । ମୁଁ ତୁମ ସହିତ ବନ୍ଧୁ ଭାବରେ ରହି ତୁମର ସେବା କରିବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଅଛି । ମୋତେ ଏ ସୁଯୋଗରୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ ମୋ ମନରେ ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ହେବ ।”

ଶୁଗାଳ କଥାରେ ଗାଈ ମନରେ ନାନା ସନ୍ଦେହ ଦେଖା ଦେଲା; ମାତ୍ର ସିଂହା କହିଲା, “ବେଶ୍ ଭଲ କଥା, ଆମେ ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ଥିଲୁ; ତୁମେ ଆମ ସହିତ ମିଶିବାରୁ ଆମେ ତନିବନ୍ଧୁ ଏକତ୍ର ଚଳିବା । କାହାର କୌଣସି ବିପଦ ପଡ଼ିଲେ, ତାକୁ ସେଥିରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ହିଁ ତ ବନ୍ଧୁର କାର୍ଯ୍ୟ । ଏଣିକି ତୁମତ୍ତ୍ବରେ ଯାହା କିଛି ବିପଦ ଘଟିବ, ତାହା ଦେଖିବାକୁ ମୁଁ ରହିଲି ।”

ଶୁଗାଳ ସେହି ଦିନୁ ସେମାନଙ୍କ ମେଳରେ ରହିଲା । ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟସାଧନ ଲାଗି କେବଳ ସୁଯୋଗକୁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥାଏ ।

ଥରେ ଗାଈ ଓ ସିଂହ ଖାଦ୍ୟ ଅନ୍ୟେକତ୍ରରେ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ଦୁହଁଙ୍କର ପିଲାଦୁହଁ ଏକତ୍ର ରହିଥିଲେ । ଶୁଗାଳ ସୁବିଧା ଦେଖି ସେ ପିଲାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲା । ବାହୁଗୁକୁ ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ଡାକିନେଇ ତା କାନେ କାନେ କହିଲା, “ସିଂହ ଛୁଆ ଏହିଠାରେ ଥାଉ, ତୁ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଆ । ମୁଁ ତୋତେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ଦେଖାଇଦେବି । ସେଠାରେ ନୂତନ କୋମଳ ଘାସ ଏତେ ପରିମାଣରେ ଅଛି ଯେ, ଖାଇଲେ ତୋ ମନ ବୋଧ ହୋଇଯିବ ।”

ବାହୁଗୁ ଶୁଗାଳ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ସିଂହକୁ ଆକୁ କିଛି ନ କହି ତା ସହିତ ଚାଲିଗଲା । କେତେ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଅଳ୍ପ ଗଭୀର ଖାତ ଥିଲା । ଶୁଗାଳ ବାହୁଗୁକୁ ଡିଆଁଇ ସେହି ଖାତନିକଟକୁ ନେଇଗଲା ଓ କୌଶଳକ୍ରମେ ଖାତଭିତରକୁ ଠେଲିଦେଲା । ବାହୁଗୁ ସେଠାରେ ପଡ଼ି କିଛି ସମୟ ଛଟପଟ ହୋଇ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲା । ଶୁଗାଳ ମନଆନନ୍ଦରେ ତାହାର ମାଂସ ଖାଇ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟକୁ ବାସସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଲା ।

ଗାଈ ଚରୁକୁଲି ଫେରିଆସି ନିଜ ପିଲାକୁ ନ ଦେଖି ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇଉଠିଲା । ଶୁଗାଳ ତାକୁ ଏକାନ୍ତରେ କହିଲା, “ସିଂହପିଲା ତୋ ବାହୁଗୁକୁ ହତ୍ୟା କରିଅଛି । ମୁଁ ବାରଣ କରିବାରୁ ମୋତେ ମଧ୍ୟ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଦରପଡ଼ିଆସିଲା । ପ୍ରାଣ-ବିକଳରେ ମୁଁ ଏ ସ୍ଥାନ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲି ।”

ଗାଈ ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟାଧି କରିପାରିଲା ନାହିଁ । ଶୁଗାଳ ଉପରେ ହିଁ ତାର ସମେଶ ହେଲା । ମାତ୍ର ବନ୍ଧୁକୁ ଅବ୍ୟାଧି କରିବା ଅନୁଚିତ—ଏହି କଥା ଭାବି ସେ ମଉନ ରହିଲା ।

ପରଦିନ ସିଂହା ନ ଥିବା ସମୟରେ ଶୁଗାଳ ତା ଛୁଆକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଡାକିନେଲା ଏବଂ ପୂର୍ବର ସେହି ଖାତକୁ କୌଶଳ କରି ଫିଙ୍ଗିଦେଲା । ସିଂହାଛୁଆ ସେଠାରେ ପଡ଼ି ମରିଯିବାରୁ ତାର ମାଂସ ମଧ୍ୟ ଖାଇଲା ।

ସିଂହା ଫେରିଆସି ଦେଖିଲା, ତା ପିଲା ନାହିଁ । ସେ ବ୍ୟାକୁଳଭାବରେ ଏଣେତେଣେ ତା ପିଲାକୁ ଖୋଜୁଥିଲା ବେଳେ ଶୁଗାଳ ତାକୁ କହିଲା, “ମୁଁ ବାଉଣ କରୁକରୁ ଗାଈ ତୁମ ପିଲାକୁ ଶିଙ୍ଗରେ ଭସି ହଜା କରୁଥିଲୁ । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, ତୁମେ ଯେପରି ଦେଖି ନ ପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ ତାକୁ ନେଇ ଯେ ଅରଣ୍ୟର କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଫିଙ୍ଗିଦେଇ ଆସିଲୁ, ତାହା ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ ।”

ସିଂହା ଏହା ଶୁଣି ହୋପାନ୍ନିତ ହୋଇଉଠିଲା । ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାଲାଗି ସେ ଗାଈଉପରେ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ଇଚ୍ଛା ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଲାଗି ଗାଈ ପ୍ରତିରୋଧ କଲା । ଏହିଭଳି ବହୁଦିନର ଦୁଇ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ସୃଷ୍ଟିହେଲା ଓ ଭାବିଣ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିଗଲା । ଶୁଗାଳ କନ୍ଦଳ ଲଗାଇଦେଇ ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଗୋପନରେ ବସି ସମସ୍ତ ଦେଖୁଥାଏ ।

ଗୁପ୍ତଚର ଆସି ରାଜାଙ୍କୁ ଏ ସମ୍ବାଦ ଦେଲା । ରାଜା ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାଲାଗି ଗୁପ୍ତଚର ସହ ରଥରେ ବସି ସେ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ! ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ, ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି ।

ଅଳ୍ପଦୂର ଅନ୍ତରରେ ଗାଈ ଓ ସିଂହା ମୁମୂର୍ଷୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଯଦ୍ୱି
ଛଟପଟ ହେଉଅଛନ୍ତି, ଶୁଗାଳଟି ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ବସି
ସେ ଉଭୟଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଏକ ଧ୍ୟାନରେ ଚାହିଁ ରହିଅଛି ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ଉଭୟଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା । ଶୁଗାଳ
ଆନନ୍ଦମନରେ ମନରେ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ମାଂସ ଖାଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ
କଲା ।

ରାଜା ଏହା ଦେଖି ଗୁପ୍ତଚର ଓ ସାରଥୀକୁ ଗୁହ୍ୟ କହିଲେ—

“ଦୁଇବନ୍ଧୁ ହିଂସା ଭୁଲି ଥିଲେ ଏକମେଲେ

କନ୍ଦଳ କାରଣ ନ ଥିଲା ତ କେତେବେଳେ ।

ଶୁଗାଳର କୂଟବୁଦ୍ଧି ସବୁ ଦେଲା ସାରି

ବିନା ଅସ୍ତ୍ରେ ବେନି ଜନେ ପକାଇଲା ମାରି ।

କାନକୁହା କଥା ଯେହୁ କରିବ ବଞ୍ଚାଏ

ଅବେଳରେ ଏହିପରି ଯିବ ସିନା ନାଶ ।”

ଏହା କହି ରାଜା ସିଂହ ଦେହରୁ ଚର୍ମ, ନାଶ ଓ ଦନ୍ତ
ସଂଗ୍ରହ କରି ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ରାଜଧାନୀକୁ ଫେରିଲେ ।

“ପରର ଯେ ଚିନ୍ତଇ ମନ”

ପୂର୍ବ କାଳରେ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ ବାଣିଜ୍ୟରେ ଶକ୍ତିନ୍ନ କରୁଥିବା
ବେଳେ ବୋଧହୁଏ ତଟଶୀଳାର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅଗ୍ରଣୀ ଥିଲେ । ସମଗ୍ର
ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପରୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ସଂଖ୍ୟକ ଶକ୍ତିନ୍ନ ଓ ବ୍ରାହ୍ମଣକୁମାର
ଆସି ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା
କରୁଥିଲେ । ସେଠାରେ ବେଦ, ବେଦାଙ୍ଗ, ଦର୍ଶନ ଆଦି

ପାଦ୍ମବିଦ୍ୟା ଯେପରି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା; ସାମ, ଭେଦ, ଦଣ୍ଡ ଓ ଦାନ ଗୁଡିକରେ ଗୁଣ୍ୟଶାସନ, ଯୁଦ୍ଧବିଦ୍ୟା ଆଦି ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ବାଗବତୀରଜାଙ୍କ ପୁତ୍ର ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତ-କୁମାର ସେହିଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରୁଥିଲେ । ଦ୍ଵାଦଶବର୍ଷ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ସେ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ଧୂରଣ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ଦାସାନୁପରେ ଗୃହକୁ ଫେରିଯିବାଲାଗି ଆଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଅନୁମତି ମାଗିଲେ ।

ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାର ସ୍ଵଭାବତଃ କଠୋର, ପରୁଷ ଓ ଦୁଃସାହସୀ ଥିଲେ । ସେ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାକରି ମହାପଣ୍ଡିତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ ସ୍ଵଭାବ ବଦଳାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ଆଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ବୋଧସତ୍ତ୍ଵ ଶିଷ୍ୟକୁ ବିଦାୟ ଦେବାବେଳେ ସସ୍ପେଷ୍ଟରେ କହିଲେ, “ବସ ! ତୁ ମେଧାବୀ ଓ ସର୍ବବିଦ୍ୟାବିଶାରଦ । ମାତ୍ର କଠୋର ଓ ନିର୍ମମ ସ୍ଵଭାବ ଲାଗି ତୋର ଏ ସମସ୍ତ ଗୁଣ ଦୁର୍ଗୁଣରେ ହିଁ ପରିଣତ ହେବ । ମୋର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟ ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ଧୂରନ୍ଧର ହୋଇ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵଭାବବଶରୁ ସଂସାରରେ ଅକାଞ୍ଛି ଅର୍ଜିବ ଓ ନିନ୍ଦା-ଭାଜନ ହେବ—ଏହାହିଁ ମୋତେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ଅଶାନ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରୁଅଛି । କଠୋର ଓ ଦୁଃସାହସୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଜୀବନରେ ଗୁରୁତର ବିପଦରେ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ପଦେପଦେ ଲଞ୍ଛିତ ହୁଅନ୍ତି । ଯଦି ତାଙ୍କର ଏହି ସ୍ଵଭାବ ଯୋଗେ କେବେ ବା ଆଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଲାଭ କରିଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ତାହା ଅଲ୍ପକାଳ ସ୍ଥାୟୀ ହୁଏ । ତାର ମିତ୍ର ଅପେକ୍ଷା ଶତ୍ରୁ ସଂଖ୍ୟା ଯଥେଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିବାରୁ ସମୁଦ୍ରମଧ୍ୟରେ ନୌକା ଭଗ୍ନହେଲେ ଯେପରି ଅବେସ୍ଥାମାନେ ନିରାଶ୍ରୟ ହୋଇ-ପଡ଼ନ୍ତି; ସେ ବିପଦ ସମୟରେ ସେହିପରି ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥା ପ୍ରାପ୍ତ

ହୁଏ । ସେଥିପାଇଁ ମୋର ବିଦାୟ କାଳୀନ ଉପଦେଶ, ଏଭଳି
କଠୋର ସ୍ୱଭାବ ତ୍ୟାଗ କର । କାର୍ଯ୍ୟ, ବାକ୍ୟ ଓ ବ୍ୟବହାରରେ
ନମ୍ରତା ଓ କୋମଳତା ପ୍ରକାଶ କର ।

“ସ୍ୱଭାବବଶରେ ଯାହା କରେ ନର
ତାହା ପ୍ରତିଫଳ ପାଇଥାଏ ସେହି,
ଶୁଭକର୍ମ କଲେ ମିଳେ ଶୁଭଫଳ
ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଭ ପାଇ ନାହିଁ କେହି ।

ଆତ୍ମବୃକ୍ଷ ଗୁରା ରୋପିଲେ ଉଦ୍ୟାନେ
ଆତ୍ମ ବିନା ଆନ କିଛି ନ ମିଳେ,
ନମ୍ର ହେଲେ ଧନ୍ୟ କହୁବେ ସକଳେ,
ନିନ୍ଦା ଗାଳି ଥୁଆ ଦୁଷ୍ଟ କପାଳେ ।

ଭୋଗେ ମତ୍ତ ହେଲେ ଯାଏ ଭୋଗ ହୃଦେ
ତ୍ୟାଗେ ହୁଏ ଭୋଗ ଚିରସହଚର
“ଦେଇଥିଲେ ପାଇ—ଏ ସାର ବରନ
ରଖିଥିବ ମନେ ହେ ରାଜକୁମରେ ।

ଆନର ଅଶୁଭ ଚିନ୍ତିଲେ ମାନସେ
କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ପର ଅମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ,
ନିଜର ଅଶୁଭ ଘଟଇ ଭୁବିତ
ସାହା ଶେଷେବେଳେ କେହି ହେବେ ନାହିଁ ।”

ଆତ୍ମୀୟଦେବ ଏହିପରି ସଦୁପଦେଶ ଦେଲାପରେ
ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଗୃହକୁ ଫେରିଯିବାପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ ।
ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାର ନିଜ ନବରକୁ ଫେରି ଆସି ଯୁବରାଜ ପଦ

ପାଇଲେ । ତେବେକ ଦିନ ପରେ ରାଜାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ଏବଂ ସେ ରାଜପଦରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଲେ ।

ଏକେ ତ ଯୌବନ ସମୟ; ସେଥିରେ ପୁଣି ବିପୁଳ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅଶ୍ରୁକ୍ଷମତା । ରାଜପୁତ୍ର ଗର୍ବରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହୋଇଉଠିଲେ । ତାଙ୍କର ପୂର୍ବର କଠୋର ସ୍ଵଭାବ ବହୁଗୁଣରେ ବୃଦ୍ଧିପାଇଲା । ତାହା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ଜ୍ଞାନ ଓ ପ୍ରତିଭାକୁ ଲେପ କରିଦେଲା । ସେ ଗୁରୁଙ୍କ ଉପଦେଶ ଏକାବେଳେକେ ବିସ୍ମରଣ ହୋଇଗଲେ ।

ତାଙ୍କ ଭଳି ତାଙ୍କ ପୁରୋହିତ ‘ପିଙ୍ଗିୟୁ’ ମଧ୍ୟ ନିଷ୍ଠୁର ଓ ଉଦ୍ଧତସ୍ଵଭାବର ଲୋକ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁତା ଗାଢ଼ତର ହେଲା । ବ୍ରହ୍ମତତ୍ତ୍ଵକୁମାର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଗଣା ମନ୍ତ୍ରୀ, ସେନାପତି, ପରିଷଦ ପ୍ରମୁଖଙ୍କ କଥା ନ ଶୁଣି କେବଳ ପୁରୋହିତଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଚଳିଲେ ।

ପିଙ୍ଗିୟୁ ନିଜ ସ୍ଵଭାବଦୋଷରୁ ଭାବିଲେ, “ମୁଁ ଯଦି ଏ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଯୁଦ୍ଧର ଆୟୋଜନ କରାଇପାରିବି, ତେବେ ମୋର ଅଶେଷ ଲା ହେବ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ ରାଜା ସମଗ୍ର ଜମ୍ବୁଦ୍ଵୀପର ସମ୍ରାଟ ହେବେ; ମୁଁ ତାଙ୍କର ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦାତାରୁପେ ସମ୍ମାନ ଓ ଐଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହେବି ।

ଏହା ଭାବି ସେ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କରିବା ଲାଗି ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଜମ୍ବୁଦ୍ଵୀପର ସମ୍ରାଟ ହେବା ଅଂଶରେ ତାଙ୍କ କଥାରେ ସମ୍ମତ ହେଲେ । ବହୁ ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ ଧରି ସେ କ୍ଷୀରଦର୍ପଣର ଯୁଦ୍ଧଯାତ୍ରା କଲେ । ଯୁଦ୍ଧରେ ଜୟଲାଭ କରି ଗୋଟିଗୋଟି ସମସ୍ତ ପଡ଼ୋଶୀ ରାଜ୍ୟ ଦଖଲ କଲେ ଏବଂ ରାଜା

ମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ସଙ୍ଗତରେ ଆଣିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଧନଭଣ୍ଡାର ଲଠିକରି ଧନରତ୍ନ ନିଜ ଭଣ୍ଡାରକୁ ସଠାଇଦେଲେ ।

କେତୋଟି ରାଜ୍ୟ ଦଖଲକଲ ପରେ ସେ ଉଷଣିଳା ରାଜ୍ୟକୁ ଆସିଲେ । ଉଷଣିଳାର ରାଜା ଆଗରୁ ସତର୍କତା ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ । ସେ ଆଗ୍ରହୀ ବୋଧସଭୁଜ ପରାମର୍ଶଦମେ ନିଜ ନବରକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରି ଗଢ଼ିଥିବାରୁ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାର ତାହା ସହଜରେ ଦଖଲ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେଠାରେ ବହୁ ଦିନ ଧରି ଭ୍ରାସଣ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଉଷଣିଳାର ସବ୍‌ସାଧାରଣ ନିଜ ରାଜା ଓ ରାଜ୍ୟର ତଥା ନିଜର ମଙ୍ଗଳ ଲାଗି ବିନା ଆହ୍ୱାନରେ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଆସି ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ବାରାଣସୀର ଅସ୍ତ୍ରଶ୍ୟ ସୈନ୍ୟ ମୁଖ୍ୟମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାରଙ୍କର ବହୁ ଧନ ଅପବ୍ୟୟ ହୋଇଗଲା ।

ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାର ଉଷଣିଳା ସୀମାନ୍ତର ଗୋଟିଏ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ତମ୍ବୁ ପକାଇ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । ବାରମ୍ବାର ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ ହେବାରୁ ସେ ପୁରୋହିତ ପିଙ୍ଗିୟୁଙ୍କୁ ନିକଟକୁ ଡକାଇ ପଚାରିଲେ, “ଆମେ ଏତେ ରାଜ୍ୟରେ ବିଜୟ ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ଆସିଲେ; ମାତ୍ର ଉଷଣିଳାକୁ ଜୟ କରିପାରୁ ନ ଥାଉଁ କାହିଁକି ? ତା ହେଲେ କଅଣ ଏହିଠାରୁ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରି ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଫେରିଯିବା ? ଏହା ତ ମୁଁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ମାନକର ବୋଲି ଭାବିପାରୁ ନାହିଁ ।”

ନିଷ୍ଠୁରହୃଦୟ ପିଙ୍ଗିୟୁ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ମହାରାଜ ! ମୋର ନିଶ୍ୱାସ, ଆମେ ଏଠାରେ ପରାଜିତ ହେଉଥିବାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଦେବକୃଷ୍ଣ । ଆମେ ଯେଉଁ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥାଉଁ, ସେଥିରେ କୌଣସି ଅପଦେବତା ଅବସ୍ଥାନ

କରୁଅଛନ୍ତି । ଆମେ ତାଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ କହିପାରିଲେ ଆଉ ପରାନ୍ତ ହେବା ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସନ୍ତୋଷବିଧାନ ଲଗି ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କରୁଅଛି । ଆମେ ଯେତେ ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରି ସଙ୍ଗରେ ଆଣିଥାଉଁ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଚକ୍ଷୁ ଉପାଟନ କରି ଏହି ଅପଦେବତାଙ୍କ ନିକଟରେ ପୂଜା ଦେବା । ତା ହେଲେ ସେ ସମସ୍ତେ ହେବେ ଓ ଆମର ବିଜୟ ଲଭର ପଥ ସୁଗମ ହେବ ।”

ରାଜାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ତ ଦୟା ବା କୋମଳତାର ଲେଖ ମାତ୍ର ନ ଥିଲା । ନିଷ୍ଠୁର ପୁରୋହିତଙ୍କ କଥାରେ ସେ ଅତି ସହଜରେ ରାଜି ହୋଇଗଲେ । ବନ୍ଧନରେ ଥିବା ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଆଣି ଜଣ ଜଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଚକ୍ଷୁ ଅତି ନିର୍ମମ-ଭାବରେ ଉପାଟନ କଲେ । ଉତ୍ସବ-କୋଳାହଳର ସହିତ ତାହା ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ଭୋଗ ଲଗାଇଲେ ।

ଏହା ପରେ ବିଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ ଜାଣି ରାଜା ଆନନ୍ଦିତ ହେଲେ । ସେ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ଆକାଶକୁ ଚାହିଁ ବସିରହି ନିଜ ସୌଭାଗ୍ୟର କଲ୍ୟାଣ କରୁଅଛନ୍ତି—ଏହି ସମୟରେ ଆକସ୍ମିକ ଭାବରେ ଏକ ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିଗଲା ।

ଗୋଟିଏ ଗୁପ୍ତପଣୀ ଥଣ୍ଡରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଅସ୍ତ୍ର ଧରି କେଉଁଠାରୁ ଉଡ଼ିଆସି ସେହି ବୃକ୍ଷର ଉକ ଶାଖାରେ ବସିଲା । ଏକସମୟରେ ଦୁଇଖଣ୍ଡି ଅସ୍ତ୍ର ଥଣ୍ଡରେ ଥିବାରୁ ସେ ତାହା ଖାଇପାରୁ ନ ଥାଏ । କିପରି ତାହା ଖାଇବ, ଏହି କଥା ଭାବୁଭାବୁ ଖଣ୍ଡି ଏ ତା ଥଣ୍ଡରୁ ପଡ଼ିଗଲା; ତାକୁ ଧରିବା ଲଗି ସେ ଥଣ୍ଡ ମେଲି କରଦେବାରୁ ଦ୍ଵିତୀୟ ଖଣ୍ଡି ମଧ୍ୟ ଖସିପଡ଼ିଲା । ଦୈବ୍ୟ ଦୁର୍ଘୋଗକୁ ତଳେ ବ୍ରହ୍ମଦଣ୍ଡକୁମାର ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଚିନ୍ତାମଗ୍ନ ହୋଇ

ବସିଥିଲେ, ଗୃଧ୍ର ଠିକ୍ ସେହି ସିଧା ଶାଖାଉପରେ ବସିଥିଲା ।
ତେଣୁ ଅଳ୍ପ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ଉପରୁ ଖସି ରାଜାଙ୍କ ଆଖିଉପରେ ପଡ଼ିଲା,
ତାହା ଅତି ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଏବଂ ବହୁ ଉପରୁ ପଡ଼ିବାରୁ ରାଜାଙ୍କର
ଦୁଇଟିଯାକ ଆଖି ଫୁଟିଗଲା । ସେ ଅସୀମ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଛଟପଟ
ହେଲେ ।

ସେହି ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଆଗୁଣିଆଙ୍କ ଉପଦେଶ ମନେ
ପଡ଼ିଗଲା । ସେ ଭାବିଲେ, “ମୁଁ ରାଜାମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ
ଚକ୍ଷୁ ଅପହରଣ କରି ନେବାରୁ ବିଧାତା ମୋର ଦୁଇଟିଯାକ ଚକ୍ଷୁ
ନେଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଚକ୍ଷୁ ଉପାଟନ କରି ମୁଁ ଆନନ୍ଦ
ପାଉଥିଲି । ତାହା ଯେ କେତେ ଯନ୍ତ୍ରଣାଦାୟକ, ବୋଧହୁଏ ଏହା
ଜଣାଇ ଦେବାପାଇଁ ମୋତେ ଏ ଦଣ୍ଡ ମିଳିଲା । ମୁଁ ଯଦି
ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଶିକ୍ଷାମତେ ଚଳିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଅନ୍ୟପ୍ରତି ଏଭଳି ନିର୍ମମ
ବ୍ୟବହାର କରି ନଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୋତେ ଆଜି ଏ ଦଣ୍ଡ
ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା ।

“ଚଳିଥିଲେ ମାନି ଗୁରୁ ଉପଦେଶ,
ଭୋଗି ମୁଁ ନ ଥାନ୍ତି ଏତେ ଦୁଃଖ କ୍ଳେଶ ।
ପିଙ୍ଗିୟ ନିଷ୍ଠୁର ଦୁର୍ଗୁର ମନ୍ଦ
କଉଣିଲେ କଲ ମୋତେ ଆଜି ଅଳ୍ପ”

ପୁଣି ସେ ମନରେ ଭାବିଲେ—

“ଏକ ଏକ ଚକ୍ଷୁ ନେଲି ବୋଲି ହରି
ଦୁଇ ଚକ୍ଷୁ ମୋର ନେଇଗଲେ ହରି ।
ଦେଇଥିଲେ ପାଇ—କହିଥିଲେ ଗୁରୁ
ଦଣ୍ଡ ଦେଇ ଭୋଗିଲି ମୁଁ ଦଣ୍ଡ ଗୁରୁ ।

ପର ଅମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତା କଲି ଯେଣୁ
ବିଧାତା ଏ ଦଣ୍ଡ ଉଆଇଲେ ତେଣୁ ।”

ଏହିପରି ଚିନ୍ତା କରିକରି ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାର ସେହିଠାରେ ପାଗଳ ପ୍ରାୟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ଦେଖି ସୈନ୍ୟସାମନ୍ତ, ଏପରି କି ତାଙ୍କର କୁମ୍ଭନାଶାଦାତା ପିଙ୍ଗିୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ଥିବା ରାଜାମାନେ ନିଜ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ମଧ୍ୟ ମୁକ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ, ସେହି ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମଦତ୍ତକୁମାର ଚକ୍ଷୁଗ୍ଘାନ ଓ ଅସହ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ି ବିଶେଷ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କଲେ । ଶାରୀରିକ ଯନ୍ତ୍ରଣାଠାରୁ ମାନସିକ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଅତି ବେଶି ବଳି ପଡ଼ିଲା । ଅନୁଭାସ ଅନଳରେ ସେ ଅହରହ ଦଗ୍ଧ ହେଲେ । ମାତ୍ର ଯେତେ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ କଲେ ମଧ୍ୟ ଆଉ ଉପାୟ କଅଣ ?

ଶେଷରେ ସେ ସେହିଠାରେ ପଡ଼ିପଡ଼ି ଅସହ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିଲେ ।

ଆଗୁଣ୍ୟ ବୋଧୁସତ୍ତ ଏ ସମ୍ବାଦ ପାଇ ନିଜ ଶିଷ୍ୟର ପରିଣତ ଲାଗି ବିଶେଷ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କଲେ । ସେ ସେତେବେଳେ ଗାଈଥିଲେ—

“ଥାଉ ଯେତେ ବିଦ୍ୟା ବୁଦ୍ଧି ଶାସ୍ତ୍ରଜ୍ଞାନ, ପ୍ରକୃତ ଯାହାର ଖଳ,
ସକଳ ପ୍ରତିଭା ନାଶଯାଏ ତାର, ଲେପ ପାଏ ଧର୍ମବଳ ।

ପରପାଇଁ ଯେତେ କପଟ ସେ କରେ, ସେତେ ଯେତେ ମର୍ଦ୍ଦି ବୁଣେ
ନିଜ ଜୀବନରେ ତାର ପ୍ରତିଫଳ ପାଇଥାଏ ଶତଗୁଣେ ।”

ଦେହବଳ ଓ ବୁଦ୍ଧି ବଳ

ଏକସମୟରେ ବୋଧହୁଏ ଅରଣ୍ୟରେ ହସ୍ତୀକୁଳରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନାମ ଥିଲା ‘ଆରଣ୍ୟକ’ । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ଦେହର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ବଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ସେ ଅଶୀସହସ୍ର ହସ୍ତୀଙ୍କର ଯୁଥପତି ରୂପେ ସମ୍ମାନ ଲଭି କଲେ । ତାଙ୍କ ଯୁଥମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତୀ ବଡ଼ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ଓ ଅବାଧ ଥିଲା । ଦଳର ସମସ୍ତ ହସ୍ତୀ ଆରଣ୍ୟକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମାନି ଚଳୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ଅବାଧ ହସ୍ତୀଟି ସବୁ ସମୟରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ଏକାକୀ ରହୁଥାଏ । ଆରଣ୍ୟକ ଯାହା ନିର୍ଦ୍ଦେଶଦିଅନ୍ତି, ସେ ତାହାର ବିପରୀତ କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ତାହା ଫଳରେ ସେ ଅନେକ ସମୟରେ ବଡ଼ବଡ଼ ବିପଦରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ସେତେବେଳେ ଯୁଥପତି ଆରଣ୍ୟକ ତାକୁ ନିଜ ବୁଦ୍ଧିବଳରେ ବିପଦରୁ ଉଦ୍ଧାର କରନ୍ତି ଏବଂ ସତ୍ତ୍ୱମାର୍ଗରେ ଚଳିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେ ଯୁଥପତିଙ୍କ କଥାକୁ ଡଳେ ହେଲେ କର୍ଣ୍ଣପାତ କରେ ନାହିଁ ।

ଏପରି ଅନେକ ଗ୍ରାଣୀ ଅଛନ୍ତି, ସତ୍ତ୍ୱଉପଦେଶ ଦେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅହିତ ବୋଧହୁଏ । ତେଣୁ ଉପଦେଷ୍ଟାଙ୍କୁ ସେ ଶବ୍ଦ ମନେ କରନ୍ତି । ଆରଣ୍ୟର ସେହି ଅବାଧ ହସ୍ତୀଟି ଏ ଶ୍ରେଣୀର ।

ଥରେ ଆରଣ୍ୟକ ନିଜ ଯୁଥ ସହିତ ଜଳସାନ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଙ୍ଗାନଦୀର ସ୍ରୋତନିକଟକୁ ଯାଉଥିଲେ । ସେହି ପଥମଧ୍ୟରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଷୁଦ୍ର, ପକ୍ଷୀଶାବକ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷ ଦୃଢ଼ ହୋଇ ନ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଉଡ଼ି ଚାଲିଯିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇ ନଥିଲେ । ମାତାପକ୍ଷୀଟି ହସ୍ତୀଯୁଥ ଆସୁଥିବାର ଦେଖି ଭୟରେ

ଅରିଜିଲ । ସେ ମନରେ ଭାବିଲା, “ଏହି ହସ୍ତୀଙ୍କ ସଦଳେ
ଚପିହୋଇ ମୋର ସମସ୍ତ ପିଲା ଆଜି ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିବେ ।
ମୁଁ କି ଉପାୟରେ ତାଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବି ?”

ପୁଣି ସେ ଭାବିଲା—

“ସେବା କାର୍ଯ୍ୟ ନିବେଦନେ ।

ତୋଷିଲେ ଦୟା ହେବ ମନେ ।

ଆକୁଳେ ପଶିବି ଶରଣ

ନ ହେବ ଶିଶୁଙ୍କ ମରଣ ।

ମାନ ସମ୍ମାନ ସଜ୍ଜେ ଯାଉ,

ପିଲାଙ୍କ ପ୍ରାଣ ମୋର ଥାଉ ।”

ଏହାକୁ ଭାବି ମାତାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଯୁଥପଡ଼ି ଆରଣ୍ୟକ ସମ୍ମୁଖରେ
ଠିଆ ହେଲା ଓ ବଡ଼ କାତରକଣ୍ଠରେ କହିଲା—

“ହେ ଯୁଥପତି ! ଆରଣ୍ୟକ ମୋ ପ୍ରତି ଦୟା ବହୁ ମନେ,

ମହତ ବିଶାଳ ଯେ ତୁମେ, ମୁଁ ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦାନ ଜଣେ ।

କୋମଳ ଅତି ଶିଶୁ ମୋର ଅଧିକ ଜୀବନରୁ ବଳି

ନ ହୁଅ ନିଷ୍ଠୁର ମୋ ପ୍ରତି ନ ହୁଅ ତାଙ୍କୁ ସଦେ ଦଳି ।

ସେ ଲାଗି ପଶିଲି ଶରଣ ହେ ଯୁଥପତି ମୁଁ ଆକୁଳେ

କରୁଣା କଲେ ଶିଶୁ ପ୍ରତି ଭାସିବି ନାହିଁ ମୁଁ ଅକୁଳେ ।”

ଏହା ଶୁଣି ସାଧୁ ଆରଣ୍ୟକ ମନରେ ଦୟା ହେଲା । ସେ
ଭାବିଲେ, “ମୁଁ ସିନା ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାବକଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରାଣରକ୍ଷା ଲାଗି
ବାଟ ଭାଙ୍ଗି ଚାଲିଯିବି । କିନ୍ତୁ ମୋ ପଛରେ ଥିବା ଅଶୀସହସ୍ର
ହସ୍ତୀ କଅଣ ସେପରି କରିବେ ? ପୁଣି ମାତାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣି ଜଣି
କରି ଚଳିତେ ଥର ଥିବା ଏପରି ଆକୁଳ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଇବ ?”

ଏହା ଭାବି ସେ ପକ୍ଷୀଶାବକ ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ସ୍ଥିରଭାବରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତାଙ୍କ ପେଟତଳେ ଶାବକଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ଖେଳା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଯୁଥସତ ସେ ସ୍ଥାନରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିବାରୁ ହସ୍ତୀୟୁଥ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଅନ୍ୟ ପଥରେ ବୁଲି ଆଗକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଶାବକଗୁଡ଼ିକଙ୍କର କିଛି ହେଲେ କ୍ଷତି ହେଲା ନାହିଁ ।

ସମସ୍ତ ହସ୍ତୀ ସେ ସ୍ଥାନରୁ ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲା ପରେ ଆରଣ୍ୟକ ସେମାନଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ନଦୀକୂଳକୁ ଗଲେ । ସେତେବେଳେ ସେ ମାତାପକ୍ଷୀଟିକୁ କହିଲେ, “ବହୁତ ପଛରେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ହସ୍ତୀ ଆସୁଅଛି । ସେ ବଡ଼ ଦୁଷ୍ଟ ଓ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ । ସେ ଏଠାକୁ ଆସିଯିବାକ୍ଷଣି ତୁମେ ତାକୁ ଅନୁନୟର ସହିତ ଏ ଶାବକମାନଙ୍କ ପ୍ରାଣରକ୍ଷାଲାଗି ନିବେଦନ କରିବ । କାରଣ, ଏହି ହସ୍ତୀମାନଙ୍କ ପରି ସେ ମୋର ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ । ମୋ ଆଦେଶ ସେ କଦାପି ମାନିବ ନାହିଁ । ତୁମ ପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଅବା ତା ହୃଦୟରେ ଦୟା ଆସିପାରେ ।”

ଏହା କହି ଯୁଥସତ ସେଠାରୁ ଚାଲିଗଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ହସ୍ତୀଟି ଆସି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ମାତାପକ୍ଷୀ ପୂର୍ବ ପରି ତା ନିକଟକୁ ଆସି ଅତି କାକୁସୁକଣ୍ଠରେ ନିବେଦନ କଲା ।

“ମହାପ୍ରତାପୀ ବୀରବର

ଛମୁରେ ଯୋଡୁଅଛି କର

ଅତି ଦୁର୍ବଳ ମୁହଁ ସାନ

ମୋ ପିଲା ବାଳୁଡ଼ ଅଜ୍ଞାନ ।

ନ ଦିଅ ଦଳି ପଡ଼ିବୁରେ!

ଗାଈବି ଯଶ କାଳେ କାଳେ ।”

ପକ୍ଷୀର ଏ ଅକ୍ଳାନ୍ତପ୍ରାର୍ଥନାରେ ଗର୍ବୀ ଓ ନିଷ୍ଠୁର ହସ୍ତୀର ମନରେ ଢଳେ ହେଲେ ଦୟା ହେଲା ନାହିଁ । ବରଂ ଦୁଷ୍ଟଭାବ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ତା ମନରେ ଜାଗରତ ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ଦମ୍ଭର ସହିତ କହିଲା, “ଛୁର ଶୁଦ୍ରାଢ଼ିଶୁଦ୍ର ପକ୍ଷୀଟାଏ ତୁ କେଉଁ ସାହସରେ ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆହୋଇ ରହି ମୋତେ ବାଧା ଦେଉଅଛୁ ? ତୁ ଅତି ଦୁର୍ବଳ, ତୋ ଶାବକ ଗୁଡ଼ିକ ତହୁଁ ବଳି ଦୁର୍ବଳ । ତେଣୁ ମୋ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନଗଣ୍ୟ, ହେୟ । ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ରହିବା ବା ଯିବାରେ ମୋର ଯାଏ ଆସେ କେତେ ? ଏଭଳି ଦୁର୍ବଳ ପ୍ରାଣୀ ଜଗତରେ ଜୀବନ ଧରି ରହିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ବା କଅଣ ? ସେମାନେ ଝୁରୁହୁଡ଼ୁ ବା ମରୁଡ଼ୁ, ମୁଁ ଏହି ବାଟରେ ଛୁଁ ଯିବି ।

“ବଳିଷ୍ଠ ମହାବୀର ମୁହିଁ

ନୁହଇ କାହାଠାରେ ବାଧ,

କି କରିପାରୁ ମୋର ତୁହି

କି ଅବା ଅଛି ତୋର ସାଧ ?

ଏ ଭୂମି ନୁହେଁ ଦୁର୍ବଳର

ବଳିଷ୍ଠଭୋଗ୍ୟ କାଳେକାଳେ,

ପାଇବ ପୂଜା ଗାରବର

ଦୁର୍ବଳ ଯିବ ଯମଆଳେ ।”

ଏହା ଶୁଣି ମାତାପକ୍ଷୀଟି ମନରେ ବଡ଼ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲା । ସେ ପୁଣି ଥରେ ଅତି ବିନୟର ସହିତ ନିବେଦନ କଲା । ଏଥରେ ହସ୍ତୀର ମନରେ ଦୟା ଉଦ୍ରେକ ହେବା ହୁଏତ ଥାଉ, କୋପ ଜାତ ହେଲା । ସେ ଗର୍ବରେ ଦୃଢ଼ ପଦସେସରେ ଆଗକୁ ମାଡ଼ି

ଚାଲିଲା । ତା ପଦତଳେ ସେଣିହୋଇ ଶାବକଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାଣ
 ହରାଇଲେ । ହସ୍ତୀ ସେଥିପ୍ରତି ତଳେ ହେଲେ ଭ୍ରୂସେପ ନ କରି
 ଆଗକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଶାବକଙ୍କ ମୁଖରେ ମାତାପକ୍ଷୀ ମନରେ ଦାରୁଣ କଷ୍ଟ
 ହେଲା, କୋପ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ସେ ହସ୍ତୀକୁ ଚାହିଁ କହିଲା, “ତୁ
 ଶାଶୁରିକ ବଳରେ ବଳୀୟାନ ହୋଇ ଜଗତକୁ ଅତି ଭୁଲ୍ଲ
 ମଣୁଅଛୁ; ମାତ୍ର ଶାଶୁରିକ ବଳ ପ୍ରକୃତ ବଳ ନୁହେଁ, ତାହା
 ସବୁସମୟରେ ତୋ ଜୀବନ ରକ୍ଷା କରିପାରିବ ନାହିଁ ।

“ଶଶୁରର ବଳ ନୁହେଁ ଏକା ବଳ,
 କଲ୍ଲ ଯାହା ପାଇବୁ ତା ପ୍ରତିଫଳ ।
 ମୋ ଶିଶୁ ପୁତ୍ରଙ୍କୁ ଦଳିଦେଲ୍ଲ ପଦେ
 ମୋରଲଗି ଯେବେ ପଡ଼ିବୁ ବିପଦେ,
 ବୁଝିବୁ ଜଗତେ କିଏ ବଳବାନ
 ଶଶୁର ଶକତି ଅବା ବୁଦ୍ଧି ଜ୍ଞାନ ?”

ହସ୍ତୀ ଗର୍ବରେ ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର
 ପକ୍ଷୀ କଥାକୁ ଖାତର କଲ୍ଲ ନାହିଁ ।

ପକ୍ଷୀ ସେଠାରୁ ଶୋକଗିତ୍ତରେ ଯାଇ ଗୋଟିଏ କାକକୁ
 ଦେଖିଲା ଓ ତାର ବହୁତ ସେବା କଲ୍ଲ । କାକ ତା ସେବାରେ
 ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ କହିଲା, “ମୁଁ ତୋର କି ଉପକାର କରିପାରେ ?”

ପକ୍ଷୀଟି ଉତ୍ତରଦେଲା, “ଅରଣ୍ୟର ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦାନ୍ତ ନିଷ୍ଠୁର
 ହସ୍ତୀଟି ଶୋଇଥିବାବେଳେ ତୁମେ ତାର ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିକୁ ଖୋଲି
 ପକାଇବ—ଏହା ହିଁ ମୋର ନିଦେଦନ ।” କାକ ସେଥିରେ
 ସମ୍ମତ ହେଲା ।

ତା ପରେ ପକ୍ଷୀ ଗୋଟିଏ ମକିକା ଓ ଗୋଟିଏ ଭେକକୁ ସେବାରେ ସମ୍ମୁଖ କରି ନିଜ କାର୍ଯ୍ୟସାଧନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲା ।

ଦୁର୍ଦ୍ଦଶପ୍ରତାପୀ ହସ୍ତୀ ଜଳପାନ ପରେ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ବିଶ୍ରାମ ନେଉଥିଲା । ସୁଯୋଗ ଦେଖି କାକ ଯାଇ ନିଜ ଡାକ୍ଷିଣ ଚକ୍ଷୁରେ ତାର ଚକ୍ଷୁ ଦୁଇଟିକୁ ଖୋଲିପକାଇଲା । ମକିକା ସେଥିରେ ବସି ମଳତ୍ୟାଗ କରିବାରୁ ତାହା ଦୁଃଖିତ ଓ ଯନ୍ତ୍ରଣା-ଦାୟକ ହେଲା । ହସ୍ତୀ ବଡ଼ ଛଟପଟ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଭେକ ପଟ୍ଟଭେଦରେ ରହି ଶବ୍ଦ କଲା । ଅଳ୍ପହସ୍ତୀ ମନେକଲା, ଯେଉଁ ଦିଗରୁ ଭେକଶବ୍ଦ ଆସୁଅଛି, ସେହିଠାରେ ଜଳ ରହିଅଛି । ଜଳ ଆଶାରେ ସେ ପଟ୍ଟଭେଦକୁ ଉଠିଗଲା । ଭେକ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଲା ଓ ପୂର୍ବ ପରିକଳ୍ପନା ଅନୁସାରେ ତଳେ ଶବ୍ଦ କଲା । ହସ୍ତୀ ଜଳ ଖୋଜିଖୋଜି ତଳକୁ ଆସିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲାବେଳେ ପଟ୍ଟଭେଦରୁ ଖସିପଡ଼ି ଗୁରୁତର ଆଘାତ ପାଇଲା । ଉଠି ଚଳପ୍ରଚଳ ହେବାକୁ ଏକାବେଳକେ ଅକ୍ଷମ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ସେତେବେଳେ ପକ୍ଷୀ ତା ମସ୍ତକଭେଦରେ ନାଶିକକୁହ ଗାଥା ଗାଇଥିଲା,

“ଆରେ ମୂର୍ଖ ମୂଢ଼ମତି ନିଷ୍ଠୁର ଅଜ୍ଞାନ,
କାହିଁ ଗଲା ତୋର ପୂର୍ବ ବଳ ଗର୍ବ ?
କଲ୍ଲ ସେ କୁକର୍ମ ଏବେ ପାଇଲୁ ତା ଫଳ,
ବୁଝିଲୁ କି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଅଟେ କେଉଁବଳ ?”

‘ଜାତି କଲ୍ୟାଣ’

ଏକ ସମୟରେ ବୋଧୂସତ୍ତ୍ୱ ବାରଣସୀରେ ଜଣେ ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କ ଘରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା ‘କାରଣ୍ଡିୟୁ’ ।

କାରଣ୍ଡିୟୁ ପିତାମାତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ପୁତ୍ର ଥିଲେ; ତେଣୁ ଅତି ଆଦରଯନ୍ତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନ ଅତିବାହିତ ହୋଇଥିଲା । କ୍ରମେ ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ପିତାଙ୍କଠାରୁ ଅନୁମତି ନେଇ ସେ ଇଷଟୀଳାର ଜଣେ ଆରୁର୍ଥୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗଲେ ।

ଆଶ୍ରମରେ ପାଞ୍ଚଶତ ଶିଷ୍ୟ ସବୁ ସମୟରେ ରହି ଅଧ୍ୟୟନ କରୁଥାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତ ବିଦ୍ୟାରେ ଧୁରଣ ହେବାପାଇଁ ଆଶ୍ରମରେ ଦ୍ୱାଦଶ ବର୍ଷ ଅବସ୍ଥାନ, ଗୁରୁଆଜ୍ଞା ପାଳନ ଓ ବିଦ୍ୟାଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ । କାରଣ୍ଡିୟୁ ସେଇଥିଲାଗି ସେଠାରେ ଦ୍ୱାଦଶବର୍ଷ ରହିବାଲାଗି ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ ।

ଦଶବର୍ଷ କାଳ ଆଶ୍ରମରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲାପରେ ନିଜ ଯୋଗ୍ୟତା, ପ୍ରତିଭା ଓ ଦକ୍ଷତାବଳରେ କାରଣ୍ଡିୟୁ ଆରୁର୍ଥୀ ଓ ଆଶ୍ରମବାସୀଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟପାତ୍ର ହୋଇଉଠିଲେ । ସେ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ, ଆରୁର୍ଥୀଙ୍କ ସ୍ୱଭାବ ଚରିତ୍ର ଉଲ୍ଲକ୍ଷେ ଜାଣିବାର ସୁବିଧା ପାଇଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଆରୁର୍ଥୀ ଯେତେବେଳେ ଛନ୍ଦି ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ତାଙ୍କୁ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଓ ଉପଦେଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ତାହା ଫଳରେ ବହୁ ଅନୁପମୁକ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ଆରୁର୍ଥୀଙ୍କଠାରୁ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ ଗ୍ରହଣକରି ଧର୍ମାନୁସାରେ

ଚଢ଼ି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଜନସଦକୁ
ଯାଇ, “ସତ୍ସତ୍ତ୍ୱରେ ଚଳ, ପୁଣ୍ୟକର୍ମ କର, ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ହିଂସାତ୍ମକ
ପୋଷଣ କର ନାହିଁ, ମୋ ପାଖରୁ ଦାସାଗ୍ରହଣ କର ଧର୍ମଜୀବନ
ଯାପନ କର”—ଏହିପରି ତାକିତାକି ଲୋକଙ୍କୁ ଉପଦେଶ
ଦେଉଅଛନ୍ତି ।

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଏହି ସ୍ୱତଃପ୍ରବୃତ୍ତ ଦାସାଦାନ ମାତ୍ର କାରଣିୟଙ୍କୁ
ପ୍ରୀତିକର ବୋଧହେଲା ନାହିଁ । ସେ ଥରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ନିକଟକୁ
ଯାଇ ବିନମ୍ରସ୍ୱରରେ କହିଲେ, “ଗୁରୁଦେବ ! ଆପଣ ଏଭଳି
ଅଯାଚିତଭାବରେ ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଧର୍ମଶିକ୍ଷା ବିତରଣ
କରୁଥିବାରୁ, ଶିକ୍ଷାର ମହତ୍ତ୍ୱ ଲୋପ ପାଇଯାଉଅଛି । ଯେତେ
ମୂଲ୍ୟବାନ ସୁନ୍ଦର ଦ୍ରବ୍ୟ ହେଉ ନା କାହିଁକି, ତାହା କାହାରିକୁ
ବଳେବଳେ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ସେ ଦ୍ରବ୍ୟର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନୀ
ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ଆପଣଙ୍କ ଧର୍ମଦୀକ୍ଷା ଓ ମାତ୍ର ଉପଦେଶ
ଯେତେ ସତ୍ତ୍ୱ ହୋଇଥାଉ ନା କାହିଁକି, ଆପଣ ଘରଘର ବୁଲି
ଲୋକଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାହା ବିତରଣ କରୁଥିବାରୁ, ତାହାର ମୂଲ୍ୟ
କିଛି ରହୁ ନାହିଁ ।

“ଶୋକିବା ଆଗରୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ଦ୍ରବ୍ୟ

କିଛିହେଲେ ସରସତ

ପାଇବା ଲୋକର ମୂଲ୍ୟହୀନ ବୋଲି

ମନରେ ହୁଏ ପ୍ରଜାତ ।

ସାଧ୍ୟସାଧନାରେ ବହୁ ଅନ୍ୱେଷଣେ”

ହାତେ ଆସିଥାଏ ଯାହା,

ନ ଥାଉ ତା ମୂଲ୍ୟ ଅତି ଯତନରେ

ଲୋକ ରକ୍ଷାକରେ ତାହା ।

ଗୋଟିଏ ଦରବ ସକଳ ସ୍ଥାନରେ

ପାଏ କି ସମ ଧୂବର ?

ମୁହଁ ଯାକୁ ଭାବେ କୋଟିନିଧି ବୋଲି

ତୁଳ୍ଲ ମଣେ ଅନ୍ୟ ନର ।”

ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟ କାରଣିୟଙ୍କଠାରୁ ଏହି କଥା ଶୁଣି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ବସ ! ଏ କଥାରେ ତୁମ ସହିତ ମୁଁ ଏକମତ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ । ସ୍ୱସାର କ୍ରମେ ପାପ ଅନାଚାରରେ ବୁଡ଼ି ଯିବାକୁ ବସିଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଲୋକଙ୍କୁ ପୁଣ୍ୟପଥକୁ ଆଣିବାଲାଗି ଏ ପଦ୍ମା ଗ୍ରହଣ କରିଅଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ଏହିପରି ସତ୍ତ୍ୱଶିକ୍ଷା ଓ ସତ୍ତ୍ୱ-ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କଲେ, ସେମାନେ ପାପପଥରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବେ । ତା ହେଲେ ଏ ପୃଥ୍ବୀରୁ ହିଂସା, ଦ୍ୱେଷ, କ୍ରୋଧ, ମୋହ ଆଦି ଲୋପ ପାଇବ ଓ ସ୍ୱସାର ସ୍ୱର୍ଗରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବ । ସେହି କାରଣରୁ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଅଯାଚିତଭାବରେ ଧର୍ମଦୀକ୍ଷା ଦେଉଅଛି ।”

ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ବାକ୍ୟରେ କାରଣିୟ ସନ୍ତୋଷ ଲଭିକରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ମାତ୍ର ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରି ନିଜ ମତର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ତାଙ୍କ ସ୍ୱଭାବବିରୁଦ୍ଧ ଥିଲା । ତେଣୁ ଏ ସ୍ୱପକ୍ଷରେ ସେ ଆଉ କିଛି ନ କହି ମାରବ ରହିଲେ ।

ଥରେ ନଗରର ଜଣେ ଧନାତ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ସହ ଆଶ୍ରମବାସୀ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଜ ଗୃହକୁ ଶାସ୍ତ୍ରପାଠ ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କଲେ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ସେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷାକଲେ । ମାତ୍ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ କୌଣସି କାରଣରୁ ସେ ଧନାତ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ସକ୍ଷମ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ପ୍ରିୟଶିଷ୍ୟ

କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶଦେଲେ, “ତୁମେ ଆଶ୍ରମର ପାଞ୍ଚଶତ ଅନ୍ତେବାସୀଙ୍କୁ ସହ ମୋର ପ୍ରତିଭୁ ରୂପେ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ରକ୍ଷାକରିବାକୁ ପାଅ । ଧନାଦ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରେ ଶାସ୍ତ୍ରପାଠ ସମାପନ କରି ହରିଷ୍ୟ ପାଳନ କରିବ । ତା ପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଦକ୍ଷିଣା ଗ୍ରହଣପୂର୍ବକ ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିଆସିବ ।”

ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ମାନି କାର୍ତ୍ତିକ ପାଞ୍ଚଶତ ସହଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି ନଗରକୁ ଗଲେ । ଗୁରୁଙ୍କ କଥାନ୍ତୁସାରେ ସେହି ଧନାଦ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରେ ଶାସ୍ତ୍ରପାଠପୂର୍ଣ୍ଣ କଲେ । ହରିଷ୍ୟ ପାଳନ ପରେ ଉପଯୁକ୍ତ ଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇ ସମସ୍ତେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ ।

ଫେରିବାସମୟରେ କାର୍ତ୍ତିକ ମନମଧ୍ୟରେ ଭାବିଲେ, “ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ମତ ବଦଳାଇବାକୁ ହିଁ ହେବ । ଯୁକ୍ତିତର୍କରେ ତାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତକରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ସୁନ୍ଦର ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଏଠାରେ ଏପରି କିଛି ଉପାୟ କରିବି, ଯଦ୍ୱାରା କି ଗୁରୁଦେବ ତାଙ୍କର ଭ୍ରମ ବୁଝିପାରିବେ ।”

ଏହା ଭାବି ସେ ଅନ୍ତେବାସୀମାନଙ୍କୁ ଆଶ୍ରମକୁ ପଠାଇଦେଇ ନିଜେ ପଥମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦ ନିକଟରେ ବସି ରହିଲେ । ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ କହିଲେ, “ଗୁରୁଦେବ ମୋ କଥା ପଚାରିଲେ, ତାଙ୍କୁ କହିବ ଯେ, ସେ ହ୍ରଦ ନିକଟରେ ବସି ପୃଥ୍ୱୀ ପୃଷ୍ଠ ସମାନ କରୁଅଛନ୍ତି ।”

ଶିଷ୍ୟମାନେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଲେ । ଆଗୁର୍ଯ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଖୁସି ହେଲେ । ମାତ୍ର କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କୁ ନ ଦେଖି ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନକଲେ । କାର୍ତ୍ତିକଙ୍କ ପରାମର୍ଶନୁସାରେ ଶିଷ୍ୟମାନେ ଏକସ୍ଥରରେ କହିଲେ ଯେ, “ସେ ହ୍ରଦ କୂଳରେ ବସି ପୃଥ୍ୱୀକୁ ସମତଳ କରୁଅଛନ୍ତି ।”

ଆଗୁଣୀଙ୍କୁ ଏକଥା ଅସଙ୍ଗତ ବୋଧହେଲା । ସେ ମୁନେ କଲେ, ବୋଧହୁଏ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟର ମୁଦ୍ରିତବସ୍ତୁ ଘଟିଲାଣି । ତାକୁ ଆଣି ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା କରାଇବାକୁ ହେବ ।

ସେ ତତ୍ତ୍ୱସଙ୍ଗତ କେତେକ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ଧରି କାରଣିୟୁ ରହୁଥିବା ହୃଦ କୁଳକୁ ଗଲେ । କାରଣିୟୁଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚି ଦେଖିଲେ ଯେ, ସେ କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳାଖଣ୍ଡମାନ ହୃଦ ମଧ୍ୟକୁ ନିଷେପ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମାତ୍ର ବିଶ୍ରାମ ନ ନେଇ ଅନବରତ ତାଙ୍କର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲିଅଛି ।

ଆଗୁଣୀ ତାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ, “ବନ୍ଧୁ ! ଏହି ନିର୍ଜନ ଜଙ୍ଗଲମଧ୍ୟରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ବସି ବୃଥା ସମୟ ନଷ୍ଟ କରୁଅଛ କାହିଁକି ? ହୃଦମଧ୍ୟକୁ ଶିଳାଖଣ୍ଡମାନ ପକାଇ କି ଫଳ ପାଉଅଛି ?

“ନିର୍ଜନ ଅରଣ୍ୟ ସାହା କେହି ନାହିଁ

ବୃଥା କାଳ କାଟୁଅଛ କାହିଁପାଇଁ ?

ଛାଡ଼ି ନିଜ କର୍ମ, ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ,

ହୃଦ ମଧ୍ୟେ ଶିଳା କରୁଛ କ୍ଷେପଣ ।

କି ଲଭ ମିଳିବ ବିରୁଦ୍ଧ ମନେ

ଚଷୁ କୁଟୁଅଛ କିପାଁ ଅକାରଣେ ?”

ଗୁରୁଙ୍କ ମୁଖକୁ ଚାହିଁ କାରଣିୟୁ ଉତ୍ତରଦେଲେ, “ଦେବ ! ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଅଭାବଜ୍ଞ ମହତ କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତ ଦେଇଅଛି । ପୃଥିବୀ ଉପରେ ଯେତେ ହୃଦ, ସମୁଦ୍ର ଓ ପାହାଡ଼, ପର୍ବତ ଅଛି, ସେ ସମସ୍ତ ସମତୁଲ କରିଦେଲେ ପୃଥିବୀ ପ୍ରାଣୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁତ ଉପକାର ହେବବୋଲି ମୁଁ ଭାବୁଅଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ଶିଳାଖଣ୍ଡମାନ ପକାଇ ସମସ୍ତ

ହୁଏ ଓ ସମୁଦ୍ର ପୋତ ପକାଇବ ଏବଂ ପାହାଡ଼ ପବନ ଭାଙ୍ଗି ସେ
ସବୁ ଟିକା ଫଗୁ କରବ । ତା ହେଲେ ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ ଆଉ
ଭକ୍ତା ମାରୁ ସ୍ଥାନ ରହିବ ନାହିଁ, ସମସ୍ତ ସମତଳ ହୋଇଯିବ ।

ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟଙ୍କଠାରୁ ଏହିପରି ଅସଙ୍ଗତପୂର୍ଣ୍ଣ ଉତ୍ତର ପାଇଁ
ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଦେବ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲେ । ସେ ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ,
“ଏ ଦୁର୍ବଳି ତୁମଙ୍କୁ କିଏ ଦେଲା ? ପୃଥିବୀରେ ହିମାଳୟଠାରୁ
ଆରମ୍ଭ କରି ଶତ ସହସ୍ର ଯେ ପବନ ରହିଅଛି, ତାର ଉଚ୍ଚତା
ଯେପରି ଅତି ବେଶୀ, ଯେଉଁସବୁ ସହସ୍ରଫଣ୍ୟକ ସମୁଦ୍ର ଓ ହ୍ରଦ
ଅଛି, ତାର ଗଭୀରତା ସେହିପରି ଅଳ୍ପ । ତୁମେ ପାହାଡ଼ ପବନ
ଭାଙ୍ଗି ସମୁଦ୍ର ଓ ହ୍ରଦକୁ ପୋତ ପୃଥିବୀର ପୃଷ୍ଠକୁ ସମତଳ କରିବ
ବୋଲି ଯେ ଅସମ୍ଭବ କଳ୍ପନା କରୁଅଛ, ତାହା କଅଣ ବୁଝିପାରୁ
ନାହିଁ ? ଏହି ଗୋଟିଏ ହ୍ରଦକୁ ଶିଳାଖଣ୍ଡରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାଲାଗି
ତୁମର ଏ ଗୋଟିଏ ଜୀବନ ନୁହେଁ, କେତେଶହ ଜୀବନ ବିଡ଼ିଯିବ ।
ସହସ୍ରଫଣ୍ୟକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା
କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ତୁମେ ଏକାକୀ ତୁମ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ
ଏହା କରିପାରିବ ବୋଲି ବିରୁଦ୍ଧ କପରି ?”

“ହେଉ ସେ ଯେତେ ବଳବାନ
ଥାଉ ଯେତେକ ବୁଦ୍ଧିଜ୍ଞାନ,
ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମେ ଜଣେ କେହି
ସାଗର ପୋତ ନ ପାରଇ ।
ବୃଥା ବିଚାର କିପାଁ କର
ଧରା ନୋହିବ ସମତଳ ।”

ଆରୁନ୍ଧିଙ୍କଠାରୁ ଏହି କଥାକୁ ଶୁଣିବାକୁ ବ୍ରହ୍ମର୍ଷି କାରିଗ୍ରିୟ
 ଆଶା କରୁଥିଲେ । ସେ ଆରୁନ୍ଧିଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବାରୁ କହିଲେ,
 “ମହାଭାଗ ! ମୁଁ ଯେ ଆପଣଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ; ତେଣୁ ଏ ଅସମ୍ଭବ କଥା
 ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ହିଁ ଶିକ୍ଷା କରୁଅଛି । ମୁଁ ଜାଣେ ଯଦି ମୋର ଏହି
 ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ପୃଥିବୀକୁ ସମତୁଲ କରିପାରିବି ନାହିଁ,
 ତେବେ ଆପଣ କିପରି ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ, ଆପଣ ନିଜ ଜୀବନକାଳ
 ଭିତରେ ପୃଥିବୀବାସୀ କୋଟିକୋଟି ମନୁଷ୍ୟଙ୍କୁ ସହଯଥରେ ଆଣି
 ଆପଣଙ୍କ ଧର୍ମରେ ଦାକ୍ଷିଣ୍ୟ କରାଇପାରିବେ ? ପୃଥିବୀପୃଷ୍ଠରେ
 ପାହାଡ଼ ପବନ ଓ ସାଗର ହ୍ରଦ ଭଳି ପୃଥିବୀବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ
 ପୁଣ୍ୟବନ୍ତ ଓ ପାପୀ ରହିଅଛନ୍ତି । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ହୃଦୟରେ
 ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନପ୍ରକୃତର କରାଇବା କଥାଟି
 ଜଣକ ପକ୍ଷରେ ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମରେ ସମ୍ଭବ ?

“ସ୍ୱପ୍ନାରେ ଅଛନ୍ତି କୋଟିକୋଟି ଜନ,
 କାହା ସଙ୍ଗେ ମିଳେ ନାହିଁ କାହା ମନ ।
 ଭଲ ଶୁଦ୍ଧ ମାନ ସ୍ୱଭାବ ଚରଣ
 ବଳେ ଦାକ୍ଷାଦେଇ କରିବ ପବନ,
 ସକଳେ ପାଇବେ ସମ ବୁଦ୍ଧିଜ୍ଞାନ,
 ପାପ ତାପ ତେଜ ହୋଇବେ ମହାନ ।
 ତୁମ ପକ୍ଷେ ଯେବେ ଏହା ସମ୍ଭବ
 ପୃଥିବୀ କିପାଇଁ ସମାନ ନୋହୁବ ?”

“ଏହା ଶୁଣି ଆରୁନ୍ଧି ମନରେ ଭାବିଲେ, “କାରିଗ୍ରିୟ ଉପହାସ
 କଥା କହିଅଛନ୍ତି । ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବୃଥା ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲି । ବିଭିନ୍ନ

ରୁଷିଓ ବିଭିନ୍ନ ଗୁଣଯୁକ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ୱଭାବବିଶିଷ୍ଟ କରିବା ଜଣକପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ କି ଗୋଟିଏ ଜନ୍ମରେ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ମୋର ଭ୍ରମ ମୁଁ ଏବେ ବୁଝିପାରୁଅଛି ।”

ଏହା ମନରେ ଭାବ ଆରୁଯ୍ୟ କାରଣିୟୁଙ୍କୁ ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ଆଉ ଏଣିକି ସେ ଅଯାଚିତ ଭାବରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦାକ୍ଷା ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ସେଠାରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ ।

କାରଣିୟୁ କହିଲେ, “ଜମିରେ ବାଜ ବପନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଜମିକୁ ଯେପରି ପ୍ରଥମେ ଗୁଣ କରାଯାଏ, ସେହିପରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦାକ୍ଷାଦେବାକୁ ହେଲେ ଆଗ ସେମାନଙ୍କ ମନକୁ ସେଥିପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ । ଯାହାର ଧର୍ମପ୍ରତି ଆଶ୍ରୟ ଥିବ, ସେ ଆସି ଗୁରୁଙ୍କ ଶରଣ ପଶିବ ଏବଂ ଗୁରୁଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ମନକୁ ଆୟତ୍ତକରିବା ଲାଗି ସାଧନା କରିବ । ସେଥିରେ ସିଦ୍ଧିଲାଭ ହେବା ପରେ ଯେଉଁ ଉପଦେଶ ଦିଆଯିବ, ତାହାହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ଫଳପ୍ରଦ ହେବ । ଅକର୍ଷିତ ରୂପରେ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କରିବାକୁ ଯାଇ କୃଷକ ଯେପରି ବିଫଳମନୋରଥ ହୋଇଥାଏ, ସେହିପରି ଅନୁପଯୁକ୍ତ ମନୁଷ୍ୟକୁ ଦାକ୍ଷାଦେଲେ ଦାକ୍ଷାଦାତାଙ୍କୁ ହତାଶ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ।”

ସେହି ଦିନଠାରୁ ଗୁରୁଦେବ ଅଯାଚିତଭାବରେ ଦାକ୍ଷା ଓ ଉପଦେଶ ଦେବା ଶୁଦ୍ଧ ତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ମୁଗର ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତି

ନିବିଡ଼ ଅରଣ୍ୟ । ବିଭିନ୍ନ ଜାତିର ବହୁସଂଖ୍ୟକ ପଶୁ
ସେଥିରେ ବାସ କରୁଥାଆନ୍ତି ।

ସେହି ଅରଣ୍ୟରେ ଏକସମୟରେ ବୋଧୁସତ୍ତ୍ୱ ମୁଗ ରୂପରେ
ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ନାମ ଥିଲା
'ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର' । ପିତାମାତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ମନଆନନ୍ଦରେ ନାଚିକୁଳି
ତାଙ୍କ ଶୈଶବକାଳ କଟିଗଲା । ଯୌବନାବସ୍ଥାରେ ସେ ଯେପରି
ବଳିଷ୍ଠ, ସେହିପରି ମନୋରମ ଓ ସୁଦର୍ଶନ ହୋଇଉଠିଲେ ।
ଶରୀର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣର ଶୋଭା ପାଉଣାକଲା । ପାଦଗୁଡ଼ିକ
ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗରେ ଚିହିତ ହେଲାପରି ଦେଖାଗଲା । ଚକ୍ଷୁଦୁଇଟି
ଚଳନଶୀଳ ମଣିଷିନ୍ଦୁ ସମ ପ୍ରତିଭୂତ ହେଲା । ଏପରି ସୁନ୍ଦର ମୁଗ
ଦେଖିଲେ, ଯେ କୌଣସି ଶିକାରୀ ଲୋଭାତୁର ହୋଇଉଠିବ ।

ଅରଣ୍ୟର ବହୁ ସମବୟସୀ ମୁଗ ଆସି ତାଙ୍କ ସହିତ ବଢ଼ିଆ
କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ସବୁଠାରୁ କନିଷ୍ଠ, ତାହାର
ନାମ ଥିଲା 'ରୁକ୍ଷଭଦ୍ର' । ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ଓ ରୁକ୍ଷଭଦ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତି
ଗାଢ଼ତର ହୋଇ ଉଠିଲା । ଉଭୟେ ଏକତ୍ର ବାସକଲେ, ଏକତ୍ର
ଶେଳକୁଳି ଖାଦ୍ୟ ଖାଇଲେ । ଦୁହଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେବେହେଲେ
ଯେଉଁର ବିଚ୍ଛେଦ ନ ଘଟେ, ସେଥିପାଇଁ ଉଭୟେ ସଚେତ
ଥାଆନ୍ତି । ଜଣେ ଅନ୍ୟକୁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନ ଦେଖିଲେ ବଡ଼ ଅସ୍ଥିର
ହୋଇ ଉଠନ୍ତି !

ଦିନେ ବନ୍ଧୁସତ୍ତ୍ୱକୁଳକୁଳ ଅରଣ୍ୟର ସୀମାନ୍ତ ଅଞ୍ଚଳକୁ
ଆସିଥିଲେ । 'ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର' ଆଗେଆଗେ ଚାଲିଥାଆନ୍ତି, ରୁକ୍ଷଭଦ୍ର

ପହରେ ବନ୍ଧୁକୁ ଅନୁସରଣ କରୁଥାଆନ୍ତି । କେତେଦୂର ଗଲା-
ପରେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ରଙ୍କ ପାଦ ଗୋଟିଏ ଜାଲ ପାଶରେ ଛନ
ହୋଇଗଲା । ସେ ସେଥିରୁ ପାଦକୁ ମୁକୁଳାଇ ନେବାପାଇଁ
ଯେତକି ଚେଷ୍ଟାକଲେ, ବନ୍ଧନ ସେତକ ଦୃଢ଼ତର ହେଲା ।

ଅରଣ୍ୟର ପଶୁକୁ ବନ୍ଦୀ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ
ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟାଧ ସେଠାରେ ପାଶ ବସାଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟହ ଏହି
ଉପାୟରେ ପଶୁକୁ ଧରି ବଧକରିବା ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମାଂସ
ବିକ୍ରିକରି ଜୀବକାର୍ଜନ କରିବା ତାର କାର୍ଯ୍ୟ । ଗତ କେତେ ଦିନ
ହେଲା ସେ କୌଣସି ଶିକାର ପାଇ ନ ଥିଲା; ତେଣୁ ପରିବାର
ସହ ଉପବାସରେ ଦିନ କାଟୁଥିଲା । ଆଜି ଯେ କୌଣସି ଶିକାର
ମିଳିବ, ସେ ଆଶା ମଧ୍ୟ ନ ଥିଲା; ତଥାପି ସ୍ୱଭାବବଶରୁ ପାଶଟି
ବସାଇ ଖଣ୍ଡେଦୂରରେ ଅପେକ୍ଷାକରି ରହିଥିଲା ।

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ହଠାତ୍ ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିଯିବାରୁ ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଚମକି
ଉଠିଲେ । ଚୁଲିଭଦ୍ର ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଦଶା ଦେଖି ଭୟରେ କାତର
ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ରକୁ କହିଲା, “ବର୍ତ୍ତମାନ ଉପାୟ
କଅଣ ? ବ୍ୟାଧ ଆସି ନିଷ୍ଠୁର ତୁମଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବ । ତା ହେଲେ
ମୁଁ ତୁମଭଳି ବନ୍ଧୁକୁ ଛାଡ଼ି ଏକାକୀ କିପରି ରହିବି ? ତୁମେ ଏ
ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାଲାଗି ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟାକର ।

“ବନ୍ଧୁବର ! ଅଛି ଯେତେ ବଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ସମସ୍ତ ଲଗାଇ କର ବନ୍ଧନ ମୋଚନ ।
ଚର୍ମରକ୍ତ ପାଣ୍ଡୁ ଯେବେ ନ ହେବ ମୁକତ,
ନିଷ୍ଠୁର ଶବର ହସ୍ତେ ମରଣ ନିଶ୍ଚିତ ।

ତୁମ ମୁଖ ଦେଖି ବୁଝା ବଞ୍ଚିବା ମୋହର
ଦୁଇ ବନ୍ଧୁ ଏକାବେଳେ ଯିବା ଯମପୁର ।”

ଏହା ଶୁଣି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର କହିଲା, “ବନ୍ଧୁ ! ଏ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକୁଳିବା ଏକାବେଳେକେ ଅସମ୍ଭବ । ଆଜି ମୋର ମୁଖ ସୁନିଷ୍ଠିତ । ମୋ ପାଇଁ ତୁମେ ଜୀବନ ଦେବ କାହିଁକି ? ତୁମେ ଅରଣ୍ୟକୁ ଫେରିଯାଅ, ଆନନ୍ଦରେ କାଳ କଟାଅ । ମୋ ପାଇଁ ଆଉ ଚିନ୍ତା କରିବ ନାହିଁ ।”

ରୁଞ୍ଜିତ୍ର କାନ୍ଦକାନ୍ଦ କହିଲା, “ନା ବନ୍ଧୁ ! ମୁଁ ତୁମର ଏ ଦଶା ଦେଖି ଏଠାରୁ ଯାଇପାରବି ନାହିଁ । ଯଦି ଅରଣ୍ୟମଧ୍ୟକୁ ଫେରିଯିବାକୁ ହୁଏ ତ, ତେବେ ଦୁହେଁଯାକ ଫେରିଯିବା, ନଚେତ ଏକସମୟରେ ଦୁହେଁଙ୍କର ମୁଖ ହେବ । ତୁମେ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକର । ମୋର ବିଶ୍ଵାସ, ତୁମେ ଏଥୁରୁ ମୁକୁଳି ଯାଇପାରବ ।”

ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ତାର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି ଲଗାଇ ମୁକ୍ତହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । ପାଦର ମାଂସ ଛୁଡ଼ିଯାଇ ରକ୍ତ ବାହାରିଲା, ତଥାପି ବନ୍ଧନ ଛିଲ ହେଲା ନାହିଁ । ବହୁ ସମୟ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରି ସ୍ଵର୍ଣ୍ଣଭଦ୍ର ବଡ଼ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ସେହୁଠାରେ ଅର୍ଦ୍ଧମୃତ ଅବସ୍ଥାରେ ତଳେ ପଡ଼ିରହିଲା । ରୁଞ୍ଜିତ୍ର ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଉପାୟ ନ ଦେଖି ମାରବରେ ସେଠାରେ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଥାଏ ଏବଂ ବନ୍ଧୁର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ନୟନରୁ ଲେଉଟକ ଚାଲୁଥାଏ ।

ବ୍ୟାଧି-ଦ୍ଵାରରୁ ଦେଖିପାରିଲା ଯେ, ଗତ କେତେ ଦିନର ଉପବାସ ପରେ ଆଜି ଆହାର ମିଳିଅଛି । ଗୋଟିଏ ମୁଗ

ଚନ୍ଦନରେ ପଡ଼ିଅଛି । ସେ ଦୁର୍ଗୋଚ୍ଛୁଳିତରେ ନିଜ ଖଡ଼ଗ ଧରି ମୃଗ ନିକଟକୁ ଧାଇଁଯାଇଁ ଆସିଲା ।

ରୁଞ୍ଜିତଦ୍ର ତାକୁ ଦେଖି ଅସ୍ଥିର ହୋଇଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲା, “ବ୍ୟାଧ ବର୍ତ୍ତମାନ ଆସି ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବ । ମୁଁ ତ ଦୁର୍ବଳ, କିପରି ବା ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ରକ୍ଷାକରିବି ? ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମୋର ବଞ୍ଚିରହିବାରେ ସାର୍ଥକତା କଅଣ ? ମୁଁ ମୋର ଜୀବନ ଦେଇ ଯଦି ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଜୀବନରକ୍ଷା କରିପାରେ ତେବେ ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେ କରିବି ।”

ଏହି ସମୟମଧ୍ୟରେ ଖଡ଼ଗହସ୍ତ ବ୍ୟାଧ ବହୁତ ନିକଟକୁ ଆସିଯାଇଥିଲା । ତା ହସ୍ତର ଡାହାଣ ଖଡ଼ଗ ଖଣ୍ଡତେଜରେ ଚିକ୍ ଚିକ୍ କରୁଥିଲା । ତାକୁ ଦେଖି ରୁଞ୍ଜିତଦ୍ର ଆଖି ବୁଜି ହୋଇଗଲା । ଭୟରେ ଅନ୍ତର ଥରିଉଠିଲା, ମୁଣ୍ଡ ଘୁରିଗଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ମାତ୍ର ତାହା ଅଳ୍ପସମୟ ପାଇଁ । ପର ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେ ତାହାର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସ୍ଥିର କରିନେଲା ଏବଂ ବନ୍ଧୁପ୍ରାଣରୁ ବ୍ୟାଧନିକଟକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ଭୟକରି ପଳାଇଯିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ଗୋଟିଏ ମୃଗ ବ୍ୟାଧ ନିକଟକୁ ଆସି ପାଦପାଖରେ ଠିଆହେବାର ଦେଖି ବ୍ୟାଧ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ବିତ ହୋଇଗଲା । ସେହି ସମୟରେ ରୁଞ୍ଜିତଦ୍ର ବଡ଼ ଆକୁଳକଣ୍ଠରେ ତାକୁ ଚାହିଁ କହିଲା, “ମୋର ବନ୍ଧୁ ତୁମ ଫାଶର ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିଅଛନ୍ତି । ତୁମେ ତାଙ୍କୁ ବାଧ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ଡାହାଣ ଖଡ଼ଗ ଧରି ଯାଉଅଛ । ମୋର ବିନୟ ପ୍ରାର୍ଥନା, ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଖଡ଼ଗରେ ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ହତ୍ୟାକର । କାରଣ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ଦେଖି ମୁଁ କଦାପି ଧୈର୍ଯ୍ୟ

ଧରି ରହୁପାରିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ହତ୍ୟା କଲେ, ତୁମେ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ମାଂସ ପାଇବ ଓ ଅନେକ ଦିନ ତୁମର ସୁଖରେ କଟିଯିବ ।”

ମୃଗ ମନୁଷ୍ୟ ଭଳି କଥା କହୁଥିବାର ଶୁଣି ବ୍ୟାଧ ଚମକି ଉଠିଲା । ସେ ଭାବିଲା, ବ୍ୟାଧମାନେ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ମୃଗଟିଏ ପାଇବାଲାଗି ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କରିଥାନ୍ତି; ମାତ୍ର ଏ ମୃଗ ସ୍ୱତଃସ୍ପ୍ରବୃତ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟାଧ ନିକଟକୁ ଆସିଅଛି । ପୁଣି ତାକୁ ବଧକରିବା ଲାଗି ଅନୁରୋଧ କରୁଅଛି । ଏ ମୃଗ ନୁହେଁ, ବୋଧହୁଏ କୌଣସି ଦେବତା ମୃଗ ରୂପରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଅଛି ।

ସେ ମୃଗକୁ ଚାହିଁ ପଚାରିଲା—

“ଜୀବନେ ମୋହର ପଶୁ ବଧୁଅଛି ଶତଶତ
ତଳେ ହେଲେ ମନଃକେବେ ହୋଇ ନାହିଁ ବିଚଳିତ ।
ଆଜି କମ୍ପା ପଦ ମୋର ନ ହୁଅଇ ଅଗ୍ରସର,
କମ୍ପୁଅଛି ବେନିଂହସ୍ତ ଟେକିବାକୁ ଧନୁଶର ।
କିଏ ତୁମେ ଦେବହୃଦ ତୁଚ୍ଛ କରି ନିଜ ପ୍ରାଣ
କାଳଯମ ପାଶେ କିପାଁ ଲେଉଟୁ ଆସି ମରଣ ?”

ରୁଚ୍ଛିତ୍ର ଉତ୍ତରଦେଲା, “ବ୍ୟାଧ ! ମୁଁ ଦେବହୃଦ ନୁହେଁ, ଏହି ଅରଣ୍ୟର ମୃଗ ମାତ୍ର । ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଲେ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ବିଶେଷ ଆନନ୍ଦିତ ହେବି ନାହିଁ । କାରଣ ମୋ ଆଗରେ ଥିବା ଦୀର୍ଘ ଜୀବନକୁ ମୁଁ ଉପଭୋଗ କରିବାକୁ ଚାହେଁ । ମାତ୍ର ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିଥିବା ମୃଗ ସହିତ ମୋର ବନ୍ଧୁତା ଏତେଦୂର ଦୂରକୁ ଯେ, ଆମେ ଜଣକ ମୃତ୍ୟୁରେ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଜୀବନକୁ ଦୁର୍ବିସଫ ମନେ କରିବୁ । ବନ୍ଧୁର ବିଚ୍ଛେଦରେ ଝୁରିଝୁରି ଭଲଭଲ ହୋଇ ମରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତା ଅପେକ୍ଷା

ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଏକ ସମୟରେ ଜଣେ ବ୍ୟାଧ ହାତରେ ମୃତ୍ୟୁ ଲଭିଲେ
କାହାର ମନରେ କୌଣସି ଦୁଃଖକଷ୍ଟ ରହିବ ନାହିଁ । ସେହି
କାରଣରୁ ମୋତେ ପ୍ରଥମେ ବଧ କରିବାକୁ ମୁଁ ନିବେଦନ
କରୁଅଛି । ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ହତ୍ୟାକଲେ, ତାଙ୍କ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେଖି ମୁଁ
କଦାପି ଅସୁହୋଇ ରହିପାରିବି ନାହିଁ ।”

ମୃଗର ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ ଓ ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତି ଦେଖି ନିଷ୍ଠୁର ବ୍ୟାଧର
ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ବିଗଳିତ ହୋଇଗଲା । ସେ ଚୁଲ୍ଲିଭଦ୍ରକୁ ଚାହିଁ
କହିଲା, “ତୁ ସାମାନ୍ୟ ମୃଗ ନୋହୁ, ତୋତେ ପଶୁ ବୋଲି ମନେ
କରି ମୁଁ ମୋର ପାପଗୁଣକୁ ଚୁକି କରିବି ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁର ପ୍ରାଣଲଗି
ତୋର ଯେ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗ, ଏହା ମନୁଷ୍ୟଙ୍କ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ଲ୍ଲଭ,
ତୁମ ଦୁହଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଯେଉଁ ଅନାବଳ ବନ୍ଧୁତା ରହିଛି, ତାହା
ମୁଁ ଛଳକରିଦେଲେ ଶତଶତ ଜୀବହତ୍ୟା କରି ମୁଁ ଜୀବନରେ
ଯେତେ ପାପ ଅର୍ଜନ କରିଅଛି, ତା ଅପେକ୍ଷା ବହୁଗୁଣ ବେଶି
ପାପରେ ଭାଗୀ ହେବି । ତେଣୁ ମୁଁ ତୋ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ପ୍ରାଣନାଶ
କରିବିନାହିଁ । ଆଉ ମଧ୍ୟ ତୋ ଆତ୍ମତ୍ୟାଗରୁ ଏହି ଶିକ୍ଷା ପାଇଲି,
“ଆଜିଠାରୁ ଆଉ ମୁଁ କଦାପି କୌଣସି ପ୍ରାଣୀପ୍ରତି ହିଂସା କରିବି
ନାହିଁ ।”

ଏହା କହି ବ୍ୟାଧ ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଥିବା ମୃଗ
ନିକଟକୁ ଗଲା ଏବଂ ନିଜ ଶରୀରରେ ଚର୍ମରଙ୍ଗୁ ଛଳକରି ମୃଗକୁ
ମକ୍ତ କରିଦେଲା । ଦୁଇବନ୍ଧୁ ଆନନ୍ଦମନରେ ବ୍ୟାଧକୁ ବହୁ
ଅଶୀର୍ବାଦ କରି ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟକୁ ଫେରିଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ
ପ୍ରଫୁଲ୍ଲିତା ଦେଖି ବ୍ୟାଧ ମଧ୍ୟ ମନରେ ଅସାର ଆନନ୍ଦ ଲଭିକଲୁ ।
ସେହି ଦିନଠାରୁ ସେ ଆଉ କେବେ ଜୀବହତ୍ୟା କରିନାହିଁ ।

ଦୁଇଜଣଙ୍କ କଳହରେ ତୃତୀୟର ଲଢ଼

ବାସଣସୀର ନବିତ୍ର ଜଙ୍ଗଲମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଅଶ୍ରୁତ୍ୟ ବୃକ୍ଷ । ଆବହମାନକାଳରୁ ତାହା ସେହିଠାରେ ଠିଆହୋଇ ରହିଅଛି । ତାର ଶାଖାପ୍ରଶାଖା ଓ ପତ୍ରଗହଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ପକ୍ଷୀ ବାସକରନ୍ତି; ଛୁଆରେ ନାନା ଜାତିର ପଶୁ ଆସି ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ବୃକ୍ଷ ପ୍ରତ୍ୟହ ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ଗତିଚ୍ୟୁ ଓ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱଭାବଚରଣର ପରିଚୟ ଭଲରୂପେ ଟାଳିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଚାଲଚଳନ ଓ ମୁଖଭଙ୍ଗୀରୁ ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟର କଥା ସେ ବରାବର ଅନୁମାନ କରିନେଉଥିଲା ।

ସେ ବୃକ୍ଷ ଆଉ କେହି ନୁହେଁ—ବୋଧସହ । ବୃକ୍ଷରୂପରେ ମାରବରେ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହି ପଶୁପକ୍ଷୀଜଗତର ସମସ୍ତ ତଥ୍ୟ ସେ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲା ।

ସେହି ବୃକ୍ଷମୂଳର କିଛି ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ଶୃଗାଳ-ଦମ୍ପତି ରହୁଥିଲେ । ଶୃଗାଳ ଯେପରି ଧୂର୍ତ୍ତ, ସେହିପରି କୂଟମାତିଜ୍ଞ । ଅରଣ୍ୟର ଅନ୍ୟ ପଶୁମାନେ ତାକୁ ଭୟକରି ଚଳୁଥିଲେ । ଏପରି କି ବ୍ୟାଘ୍ର, ସିଂହ ପ୍ରଭୃତି ବଳବାନ ହିଂସ୍ର ପଶୁ ମଧ୍ୟ ତା ସହିତ ଶସ୍ତ୍ରତା କରିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନ ଥିଲେ ।

ଦିନେ ଶୃଗାଳୀ କହିଲା, “ମୋର ଆଜି ମଣ୍ଡ୍ୟ-ମାଂସ ଖାଇବାକୁ ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ହେଉଛି । ଯେ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଆଣି ମୋତେ ମଣ୍ଡ୍ୟ ଖାଇବାକୁ ଦିଅ ।”

ଶୃଗାଳ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ଆଉ, ଥୟଧର; ମୁଁ ଯାଉଛି, କିନ୍ତୁ ବୋହୂମଣ୍ଡ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ଆଣିବି ।” ଏହା କହି ସେ ଗୁହ୍ୟ ବାହାର ନିକଳୁଳକୁ ଗଲା ।

ଯାଉଯାଉ ସେ ପୂର୍ବର ଅଶ୍ରୁତ ବୃକ୍ଷମୂଳରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେଠାରେ ଦେଖିଲା, ଦୁଇଟି ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟର କଳହ ଲାଗିଅଛି । ତାଙ୍କ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ-ସୁଯୋଗ ମିଳିଗଲା ଶୁଦ୍ଧ ଶୃଙ୍ଗାଳ ସେହିଠାରେ ଅବସ୍ଥା କଲା ।

ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ନଫଙ୍ଗରରେ ବାସ କରେ; ତାହାର ନାମ ‘ଅନୁଷ୍ଠାନରୁଣ୍ଡ’ । ଅନ୍ୟଟି ଅଳ୍ପ ଦୂରସ୍ଥ ଗୋଟିଏ ବୃକ୍ଷକୋରଡ଼ରେ ରହେ; ତାହାର ନାମ ‘ଗୁମ୍ଫାରୁଣ୍ଡ’ ।

ଅନୁଷ୍ଠାନରୁଣ୍ଡ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ ନଫଙ୍ଗରରେ ଆହାର ଅନ୍ୱେଷଣରେ ବୁଲୁବୁଲୁ ଦେଖିଲା ଯେ, ପାଖର ଅଳ୍ପ ଜଳରେ ଗୋଟିଏ ରେଣୁମାଛ ମନଖିରେ ଖେଳୁଅଛି । ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ ହଠାତ୍ ଜଳମଧ୍ୟକୁ କୁଦିପଡ଼ିଲା ଏବଂ ମଧ୍ୟର ଲୁହକୁ କାମୁଡ଼ି ଧରିଲା । ମାଛଟି ବଡ଼ ଓ ବଳବାନ୍ ଥିବାରୁ ଗଣ୍ଡର ଜଳମଧ୍ୟକୁ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଟି ତା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ମଧ୍ୟ ଟାଣିହୋଇ ଗଲା ।

ସେହି ସମୟରେ ଗୁମ୍ଫାରୁଣ୍ଡ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ ସେଠାରେ ବୁଲୁଥିଲା । ସେ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁଣ୍ଡର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଦେଖି ଏବଂ ମଧ୍ୟର କେବଳ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ଜଳମଧ୍ୟକୁ କୁଦିପଡ଼ିଲା ଏବଂ ମଧ୍ୟର ମୁଣ୍ଡପାଖ କାମୁଡ଼ି ଧରିଲା । ଦୁଇ ପାଖରୁ ଆନମିତ ହେବାରୁ ମଧ୍ୟର ବଳ ହଟିଗଲା । ସେ ଆଉ ବେଶୀ ଦୂରକୁ ପହଞ୍ଚି ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ ଦୁଇଟି ତାକୁ ଟାଣିଟାଣି ଖର ଉପରକୁ ଆଣିଲେ ଏବଂ ନିଶ୍ଚିନ୍ତରେ ବସି ଭୋଜନ କରିବା ଲାଗି ଅଶ୍ରୁତ ବୃକ୍ଷମୂଳକୁ ଆସିଲେ । ସେହିଠାରେ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଅନୁଷ୍ଠାନରୁଣ୍ଡ କହିଲା, “ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଏହାକୁ ଧରିଅଛି ଏବଂ ଏହାଲଗି ଦୁଃଖ ଭୋଗ

କରିଅଛି । ତେଣୁ ଏଥିର ବେଶୀ ଅଂଶ ମୋର ଗ୍ରାସ୍ୟ ।
ଗୁମ୍ଫାରୁ ପ୍ରତିବାଦ କଲୁ, “ମୋ ଲାଗି ହିଁ ଅଳ୍ପ ଏ ଶାନ୍ତ୍ୟ
ମିଳିଲା । ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ କରି ନ ଥିଲେ, ତୁ ଏହାକୁ କଲକୁ
ଆଣିପାରି ନ ଥାନ୍ତି ; ତେଣୁ କିଛି ହେଲେ ଖାଇବାକୁ ପାଇ ନ
ଥାନ୍ତି । ମୁଁ ଏହାର ଅଧିକ ଅଂଶ ନେଉଅଛି, ଦୟାକରି
ତୋତେ ସାହା ଦେବ, ତୁ ସନ୍ତୋଷମନରେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କର ।”

ଅଦୁଷ୍ଟରଗୁଣ ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହେଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ
ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଅଶ୍ରୁତ୍ୟବୃଷ କହିଲା, “ହେ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଦ୍ରୁପ, ତୁମେ
କନ୍ଦଳରେ ମାତି ନ୍ୟାୟପ୍ରାପ୍ୟ ହରାଇ ବସ ନାହିଁ । କଥାରେ
ଅଛି—

“ଦୁଇଜଣ ବିବାଦରେ ବାଦ ସାଧେ ଆସି ଏକ ଆନ,
ଶେଷେ ହୁଏ ଦେହମନ ପୀଡ଼ା, ନାଶଯାଏ ଧନମାନ ।
ବୁଦ୍ଧବନ୍ଧ ଯେହୁ ନିଜମଧ୍ୟ କରୁଥାନ୍ତି ସମାଧାନ,
ହେଉ ପଛେ କିଛି ଷଡ଼ି, ଥାଏ ନାହିଁ ସେଥିପ୍ରତି ଧ୍ୟାନ ।
ବିବାଦର ସବନାଶ ଘଟେ ତାହା ଜାଣି କାଳେକାଳେ
ଯାଏ ନାହିଁ କେଉଁ ଜ୍ଞାନ କେବେହେଲେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ଦୁଆରେ ।”

ଦୁଇ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କଳହ ଫମେ ଶବ୍ଦ ହୋଇ
ଉଠିଥିଲା । ତେଣୁ ବୃଷଦେବତାର ସତ୍ତ୍ୱପଦେଶ ସେମାନଙ୍କ
ଉପରେ କୌଣସି ପ୍ରଭାବ ପକାଇପାରିଲା ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକେ
ମାଛର ବେଶୀ ଅଂଶ ପାଇବାଲାଗି ଅଧିକ କିଦ୍ ଧରି
ବସିଲେ ।

ଅଳ୍ପ ଦୂରରେ ଚତୁର ଶୂଗାଳ ରହି ସବୁ ଦେଖୁଥାଏ ।
କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଉଭୟଙ୍କ ବିବାଦ ଗୁରୁତର ହୋଇଆସିଲା

ବେଳକୁ ସେ ଆସି ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଠିଆହେଲା ।
ତାକୁ ଦେଖି ଉଦ୍‌ବିତାଳହୃଦ୍ରେ ଭାବିଲେ, ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ
କରିବାଲାଗି ବିଧାତା ଏହାକୁ ପଠାଇଅଛନ୍ତି । ତେଣୁ
ଉଭୟେ ଯାଇ ତା ନିକଟରେ ବସୁରପ୍ରାର୍ଥୀ ହେଲେ ।

ଶୃଗାଳ ମନେମନେ ଉଦ୍‌ଘୃଷ୍ଟ ହୋଇଉଠିଲା ; ମାତ୍ର
ମୁଖରେ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶକରି କହିଲା, “କୌଣସି ବିବାଦ
ନିଜନିଜ ମଧ୍ୟରେ ସମାଧାନ ହୋଇ ନ ପାରେ । ସେଥିପାଇଁ
ଜଣେ ନିରାପତ୍ତ ବିଚାରେ ନିଶ୍ଚୟ ଦିବ୍ୟକାର । କାଶୀ,
ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରାଣୀ ନିଜ ମତ ନିର୍ଭୁଲ ଓ ନ୍ୟାୟଫଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ
ବୋଲି ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ କରେ; ତେଣୁ ସେ ସେଥିରୁ ଟଳିବାକୁ
ନାଚେ । ତାହାର ମତ କେଉଁଠିରେ ଦୋଷଯୁକ୍ତ, ତାହା
କେବଳ ବିଚାରେ କହିପାରେ । ସେହି କାଶୀରୁ ଦୁଇଜଣଙ୍କ
ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଉଠୁଥିଲେ, ସେମାନେ ତୃଣପୁ ବ୍ୟକ୍ତିର
ରଣାଣାପନ୍ଥା ହୋଇଥାଆନ୍ତି ।

“ଖ୍ୟାତିକିଛି ମୁଁ ନ୍ୟାୟପତିପଣେ
ନ୍ୟାୟଲାଗି ଟୋକିଥାନ୍ତି ଦେବଗଣେ ।
ପଶୁପକ୍ଷୀ ମଧ୍ୟେ ଲାଗିଲେ ବିବାଦ
ଧରିଥାନ୍ତି ଆସି ଆକୁଳେ ମୋ ପାଦ ।
ନିଜ ମଧ୍ୟେ ଆଉ ନ କର କନ୍ଦଳ
ଦେଖ ମୋର ଏବେ ବରୁରର ଫଳ ।”

ଏହା କହି ଶୃଗାଳ ଦୁଇ ଉଦ୍‌ବିତାଳଙ୍କ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳକୁ ଗୁମ୍ଫା
ଏବଂ ମହାର ଲାଜ ଓ ମୁଣ୍ଡକୁ ଦାନ୍ତରେ କାଟି ଶଶିଶକ୍ତି
କରିଦେଲା । ଲାଞ୍ଜଶ୍ରେଣୀ ଅନୁଗରବଶକୁ ଦେଇ କହିଲା,
“ତୁ ପ୍ରଥମେ ମହାର ଲାଞ୍ଜ ହିଁ ଧରିଥିଲୁ, ତେଣୁ ସେହି ଅଂଶ

ତୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ।” ତା ପରେ ମୁଣ୍ଡ଼ାଂଶଟି ଗୁମ୍ଫାରୁ ପାଖକୁ
ପକାଇଦେଇ କହିଲା, “ତୁ ମହୋର ମୁଣ୍ଡ଼ାଂଶ କାମୁଡ଼ି ତାହା
ଉଠିଷ୍ଟ କରଅଛି । ତୋର ଉଠିଷ୍ଟ ଅନ୍ୟକୁ ଦେବୀ ଅନ୍ୟାୟ
ହେବ, ତାହା ତୁ ଗ୍ରହଣ କର ।”

ଏହିପରି ସେହି ବଡ଼ମହୋର ଦୁଇଟି କ୍ଷୁଦ୍ରାଂଶ ଦୁଇ
ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଙ୍କ ଦେଇ ଶୂଗାଳ ମଧ୍ୟସ୍ଥର ବଡ଼ ଅଂଶଟି ନିଜେ
ପାଖରେ ରଖି ବସିଲା । ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଦୁହେଁ ମନରେ ଭାବିଲେ
ଯେ, ନିରପେକ୍ଷ ବରୁଣପତି ଏହା ପରେ ଏହି ବୃହତ୍ ଅଂଶକୁ
ସମାନ ଦୁଇଭାଗ କରି ସେ ଦୁହଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିଦେବ ।
ମାତ୍ର ଶତକମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସେ ଭ୍ରମଧାରଣା ଦୂର ହେଲା ।
ଶୂଗାଳ କହିଲା, “ତୁମେ ଦୁହେଁ ନ୍ୟାୟବରୁର ପାଇ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ
ହେଲ ତ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର ଏତକ ପରିହାସର ମୂଲ୍ୟ ।”
ଏହା କହିବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେ ତାହା କାମୁଡ଼ିଧରି ନିଜ
ବାସସ୍ଥାନକୁ ଚାଲିଗଲା ।

ସେହି ସମୟରେ ଦୁଇ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳଙ୍କ ମନରେ ଚେତନା
ପଶିଲା । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ମୁହଁକୁ କିଛିଟା ଚାହିଁରହିଲେ ।

ତା ପରେ ଅନୁଷ୍ଠାନରୁ ମନଦୁଃଖରେ କହିଲା, “ଆମେ
ଅମମଧ୍ୟରେ କାନ୍ଦିଲୁ ଲାଗି ନ ଥିଲେ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ସମସ୍ତ
ମହୋର ଆହାର କରିଥାନ୍ତେ । ଅକାରଣରେ ବହୁକଷ୍ଟଲବ୍ଧ
ଦ୍ରବ୍ୟ ହରାଇଲେ ସିନା !”

ଗୁମ୍ଫାରୁ ଉଦ୍‌ବିଡ଼ାଳ ପକାଇ କହିଲା, “ଆମେ ବୃକ୍ଷ-
ଦେବତାର ସତ୍ତ୍ୱପଦେଶ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ, ନିଜ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱରେ
ହିଁ ଦୂର ରହିଲେ । ଅନ୍ୟର ଉଚିତ ପ୍ରାପ୍ୟରୁ ତାକୁ ବଞ୍ଚିତ
କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ, ତେଣୁ ଉଭୟେ ବଞ୍ଚିତ ହେଲେ ।

“ବରୁକୁ ମଣିଲେ ଅଳ ମିଲେ ଏହି ଫଳ,
 ହୁଏ ଧନ ନାଶ ତୁଟିଯାଏ ଦେହୁଁ ବଳ ।
 ଶତ୍ରୁ ଯେହୁ ନ ମଣିବ ତାକୁ ହିତକାଞ୍ଚି,
 ଖାତରେ ସେ ପକାଇବ କଉଶଳ କରି ।
 ହେଉ ଯେତେ ଶତ ନିଜମଧ୍ୟେ ସମାଧାନ
 କରିବା ଉଚିତ, ଏହା ବିଧିର ବିଧାନ ।”

×

×

×

ଏହି ଗଳ୍ପ କହିସାରି ବୁଦ୍ଧଦେବ ଶିଷ୍ୟଭକ୍ତମାନଙ୍କୁ ଧର୍ମୋପଦେଶ ଦେଇ କହିଲେ, “ମନୁଷ୍ୟସମାଜରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଘଟଣା ପ୍ରତ୍ୟହ ଘଟୁଅଛି । ବରୁବରୁ ମଧ୍ୟରେ, ଭାଇ ଭାଇ ଭିତରେ ଓ ପଡ଼ୋଶୀ ପଡ଼ୋଶୀ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଲାଗିଲେ, ସେମାନେ ଅଳ୍ପ କିଛି ଶତ ସହିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବିପତ୍ତିର ସବିନାଶ କରିବାକୁ ଯାଇ ତା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ନିଜର ମଧ୍ୟ ସବିନାଶ କରିଥାଆନ୍ତି ।

“ମାନବସମାଜେ ଏହିପରି ନିତି
 ଲାଗିରହିଅଛି ଅନ୍ୟାୟ ଅନୀତି ।
 ଗୁରୁ ଧନପାଇଁ ହୋଇ କେତେ ବାଇ
 ବିବାଦ କରନ୍ତି ବରୁ ଭାଇଭାଇ ;
 ଶେଷେ ଗମିଥାନ୍ତି ନ୍ୟାୟାଧୀଶ ପାଶ
 ପରିଣାମେ ହୋଇଥାଏ ଯବନାଶ ।
 ବହୁକଷ୍ଟଲବ୍ଧ ଧନ ନାଶଯାଏ
 ରାଜକୋଷ ତେଣେ ବୁଦ୍ଧି ପାଇଥାଏ ।”

ମରଣାନୁସ୍ମୃତି

ଏକ ସମୟରେ ବୋଧସତ୍ତ୍ୱ ଚକ୍ରଶୀଳାର ଗୋଟିଏ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ବୟସ ବୃଦ୍ଧି ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେ ଗୁଡ଼ିଆହିମରେ ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷା କରି ସବବୟସରେ ପ୍ରବଣ ହୋଇଉଠିଲେ । ତତ୍ପରେ ହିମାଳୟର ପାଦଦେଶସ୍ଥ ନିବଡ଼ ଜଙ୍ଗଲମଧ୍ୟକୁ ଯାଇ ସାଧନା କଲେ । ସିଦ୍ଧିଲାଭ ପରେ ଆଶ୍ରମର ଆର୍ୟ୍ୟରୂପେ ପାଞ୍ଚଶତ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ପାଖରେ ରଖି ବିଦ୍ୟାଦାନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରତ ରହିଲେ ।

ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ‘କଳ୍ପକୂମାର’ ନାମକ ଜଣେ ସଂସାର-ତ୍ୟାଗୀ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଥିଲେ । ସେ ଗୃହସଂସାର, ଧନସମ୍ପତ୍ତି ଓ ପିତାମାତା ବନ୍ଧବାରବଙ୍କ ସମ୍ପର୍କ ତ୍ୟାଗକରି ଆଶ୍ରମକୁ ଆସି ସାଧନା କରୁଥିଲେ ।

କଳ୍ପକୂମାର ଦିନେ ଆଶ୍ରମ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟରେ ବୁଲୁବୁଲୁ ଦେଖିଗଲେ ଯେ, ଗୋଟିଏ ମୃଗୀର ମୃତଦେହ ପଡ଼ିଅଛି । ତା ପାଖରେ ଅଳ୍ପ ଚେଟ ମୃଗଶିଶୁଟିଏ ଅସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ବୁଲୁଅଛି । କଳ୍ପକୂମାରଙ୍କ ମନରେ ଦୟା ହେଲା । ସେ ଶିଶୁଟିକୁ କୋଳରେ ଧରି ଆସି ଆଶ୍ରମର ନିଜ କନ୍ଧୀରରେ ରଖିଲେ । କ୍ଷୀର ଓ ସୁକୋମଳ ଭୃଣ ସଗ୍ରହ କରି ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ ଏବଂ ରାସରେ ନିଜ ପାଖରେ ଶୁଆଇଲେ ।

ମୃଗଶିଶୁଟି ଆଦରଯତ୍ନ ପାଇ କଳ୍ପକୂମାରଙ୍କୁ ନିଜର ମାତା ବୋଲି ମନେକଲା ଏବଂ ସବଦା ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ବୁଲିଲା । ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ମଧ୍ୟ ନିଜର ପୁତ୍ରଠାରୁ ଅଧିକ ସ୍ନେହରେ ତାକୁ ପାଳିଲେ । ଶିଶୁଟି ହିମେ ବଡ଼ ହେଲା ଓ ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଗଲା ।

ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ହେଲେ କଳ୍ପମାରୁଜ ପାଖରୁ ଅନ୍ତର ହେଲା ନାହିଁ ।
 କଳ୍ପକୁମାର ତାକୁ ନିମିଷେ ନ ଦେଖିଲେ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ
 ଉଠୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଅଳ୍ପ ଦିନଭିତରେ ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ଓ ମୃଗଶିଖୁ
 ମଧ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅଦ୍ଭେଦ୍ୟ ବନ୍ଧନ ସୃଷ୍ଟି ହେଇଗଲା ।
 କଳ୍ପକୁମାର ନିଜର ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ତପସ୍ୟା ସମସ୍ତ ଭୁଲି ସବୁ
 ସମୟରେ ବେହେ ମୃଗଶାବକ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ରହିଲେ ଏବଂ ଚାହା
 ସହିତ ଶୀଘ୍ରାକୌତୁକରେ ଲାଗିଲେ ।

ଅତ୍ୟଧିକ ସୈନ୍ଦବଶତଃ ଶିଶୁଟିକୁ ସବୁ ସମୟରେ ସେ
 ବହୁତ ବେଶୀ ଆହାର ଯୋଗାନ୍ତି । ସନ୍ତାନ ଯେତେ ଖାଇଲେ
 ମଧ୍ୟ ମାଆ ଯେପରି ସେ କିଛି ଖାଉ ନାହିଁ ବୋଲି ଅନୁଯୋଗ
 କରେ ଏବଂ ଅଧିକ ଅଧିକ ଖାଇବାକୁ ଦିଏ, କଳ୍ପକୁମାର ସେହିପରି
 ମୃଗଶିଖୁକୁ ସବୁ ସମୟରେ ବେଶୀ ଖାଦ୍ୟ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।
 ପ୍ରାୟାଜନ ଆସପସା ଅଧିକ ଆହାର କରି ସେ ଅଧିକ୍ଷ୍ଟ ରୋଗରେ
 ପୀଡ଼ିତ ହେଲା ଏବଂ କିଛି ଦିନପରେ ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପଡ଼ିଲା ।

ଅତି ଆଦରର ମୃଗଶାବକଟି ଏପରି ଅନାଳରେ
 ମରଯିବାରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ ମନରେ ଦରୁଣ ଆଘାତ ଲାଗିଲା । ସେ
 ଆକୁଳଭାବରେ କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି ସମୟ କଟାଇଲେ ମନ
 ଅସ୍ଥିର ହେଲା, ଭୋଜନ ଅରୁଚନର ବୋଧହେଲା, ଶୋକବିହ୍ବଳ
 ହୋଇଥିବାରୁ ଶବ୍ଦରେ ନିଦ୍ରା ମଧ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ମୃଗଶିଖୁ ପାଇଁ
 କାନ୍ଦିନାହିଁ ସେ ସୀତା ଓ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

ଅନ୍ୟ ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ସମ୍ଭାବ ପାଇଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା
 କଳ୍ପକୁମାରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କର ଏପରି ଅବସ୍ଥା ଦେଖି
 ତାକୁ ସାନ୍ତୁତା ଦେଇ କହିଲେ, “ବନ୍ଧୁ ! ତୁମେ ଦରଦ୍ଦାର ଓ
 ଧନସମ୍ପତ୍ତିର ମୋହ ତ୍ୟାଗ କରି, ପିତାମାତା ଓ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ

ସ୍ନେହମମତା ତୁଟାଇ ସାଧନା କରିବାକୁ ଆସିଅନ୍ତୁ । ଏଠାରେ
ସାମାନ୍ୟ ଗୋଟାଏ ମୃଗଶିଶୁର ମୋହରେ ଏତଦୂର ଆବଦ୍ଧି
ହୋଇପଡ଼ିବା କଅଣ ତୁମପକ୍ଷରେ ସଙ୍ଗତ ? ତା ହେଲେ ତୁମେ
ତୁମ ଲକ୍ଷ୍ୟସ୍ଥଳରେ ପହଞ୍ଚିବ କିପରି ?

“ସଂସାରର ମୋହମାୟା କରି ଛିନ୍ନ

ତପ ସାଧୁବାକୁ ଆସିଛ ପର,

ମୃଗଶିଶୁ ଲଗି କର ତନୁ ଶୀଘ୍ର,

ସ୍ନେହ ଜାଲେ ଯୁଗି ପଡ଼ିଲ ଧର ।

ସୁଖଦୁଃଖ ଯେହୁ ମଣ୍ଡଳ ସମାନ

ବନ୍ଧା ରହେ ନାହିଁ କାହାର ପାଶେ,

ହୁଷ୍ଟିଚିତ୍ତ ସତେ ମାନ ଅପମ ନ.

ଯେତେବେଳେ ଯାହା ଯେପରି ଅସେ ।

ତପ ସାଧୁବାକୁ ଯୋଗ୍ୟ ମୋହ ସିନା

ଶୋନ ଅଧୁନର ତାପସ ପ୍ରତି,

ଲଭନ କେ ସିଦ୍ଧି ହୃଦୟେ ବନା

ତାପସ-ଜୀବନ କଠୋର ଅତି ।”

କଳ୍ପକୂମାରଙ୍କ ଚିତ୍ତ ମୃଗଶିଶୁ ମୃତ୍ୟୁରେ ଏତଦୂର ବିହ୍ୱଳ
ହୋଇପଡ଼ିଥିଲା ଯେ, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ-ଙ୍କ ଉପଦେଶ ତାଙ୍କୁ ବିଷତୁଲ୍ୟ
ବୋଧହେଲା । ସେ ଶୂନ୍ୟମନରେ କହିଲେ, “ଗୁରୁଦେବ !
ସଂସାର ହେଉ ବା ସନ୍ନ୍ୟାସୀ ହେଉ, ଧନୀ ହେଉ ବା ନିର୍ଦ୍ଦିନ ହେଉ,
ମୂର୍ଖ ହେଉ ବା ପଣ୍ଡିତ ହେଉ, ସ୍ନେହ ଓ ମମତା ମନୁଷ୍ୟ
ହୃଦୟର କିନ୍ତାସି ଲେପ ପାଇପାରିବ ନାହିଁ । ନିଃସଙ୍ଗଜୀବନ
ଯାପନ କରିବା ମନୁଷ୍ୟ-ପକ୍ଷରେ ଅସମ୍ଭବ । ସ୍ନେହମମତା ଶିଶୁଠାରୁ
ବୃଦ୍ଧପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କାହାରକୁ ଛାଡ଼ି ନାହିଁ । ଶିଶୁ ଯେପରି ତାର ସମସ୍ତ

ସ୍ନେହ ନିଜ ପ୍ରିୟ ଖେଳନାରେ ଆବଦ୍ଧ କରି ରଖିଥାଏ, ବସ୍ତୁ ବ୍ୟକ୍ତି ସେହିପରି ବର୍ତ୍ତୁବାନ୍ଧବ, ସାଜସାଥୀର ସ୍ନେହ-ତୋରଣେ ଜଡ଼ିତ ରହିଥାଏ । ସେ ସାଜସାଥୀ ମନୁଷ୍ୟ କି ପଶୁପକ୍ଷୀ— ସେ ଭାବନା ସେ କରେ ନାହିଁ ।”

ଆରୁର୍ଯ୍ୟ ପୁଣି କହିଲେ, “ବନ୍ଧୁ ! ପ୍ରାଣୀ ମାତ୍ରକେ ହିଁ ସ୍ନେହ ମମତାରେ ଜଡ଼ିତ । ସ୍ନେହମମତା ନ ଥିଲେ, ସଂସାର ମରୁଭୂମି ଭୂଲ୍ୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତା । ମନୁଷ୍ୟ କଥା ଦୂରେ ଥାଉ; ପଶୁପକ୍ଷୀ, କୀଟପତଙ୍ଗ ମଧ୍ୟ ଏଥିରୁ ବାଦ୍ ଯାଇ ନାହାନ୍ତି । ମାତ୍ର ସ୍ନେହମମତାରେ ଏକାବେଳକେ ଜ୍ଞାନଶୂନ୍ୟ ହୋଇଯିବା ଷଡ଼କାରକ ନୁହେଁ କି ? ବିଶେଷତଃ ପ୍ରିୟଜନର ମୃତ୍ୟୁରେ ଶୋକ କରି ଅଧୀର ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟହୀନ ହୋଇପଡ଼ିବା ଜ୍ଞାନପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ନୁହେଁ ।

“ଜନମ ଲଭିବା କାଳରୁ ପ୍ରାଣୀ
ମରଣ ହୋଇବ ଥାଏ ସେ ଜାଣି ।
ରହିଛି କି କେବେ କେହି ନ ମରି
ବୁଝା ଘାରିହେବା ମରଣେ ଡରି ।
ଯୁଗ ବ୍ୟାପୀ ମୃତ ଜୀବକୁ ଦେଇ
ଶୋକ କଲେ ସେ କି ଆସିବ ଫେରି ?
ଜଣକ ପାଇଁ କି ଜଗତ ଜନ
କାନ୍ଦିକାନ୍ଦି ଯେବେ ଦେବ ଜୀବନ ।
ମରଣ ରାଇଜୁଁ ଷଣକ ପାଇଁ
ତଥାପି ସେ ଜୀବ ଆସିବ ନାହିଁ ।
ତେବେ କିପାଁ ଶୋକେ ଅଧୀର ହେବ,
ମନୁ ଯୁଗଶାନ୍ତ ବିଦାୟ ଦେବ ?”

ଆରୁର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କଥା ଶୁଣି କଳ୍ପକୁମାର ଟିକିଏ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲେ । ମାତ୍ର ଗୁରୁଙ୍କ ପଦବଦନା କରି କହିଲେ, “ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଶ୍ରଦ୍ଧାକର ଅଗ୍ନି ଜଳ ମୋତେ ଦର୍ଶ୍ୟ କରିପକାଇଥିଲା, ଆପଣଙ୍କ ଶାସ୍ତ୍ରଜଳ ତାହା ଏବେ ନିବ୍ୟାପିତ କରିଦେଲା । ମୃଗଶିଶୁଟି ପାଇଁ ମୁଁ ଆଉ ଶୋକରେ ବହୁଳ ହୋଇ ବୃଥା ସମୟ ନଷ୍ଟକରିବି ନାହିଁ । ଶୋକଦ୍ୱାରା ଯାହାର ପ୍ରତିକାର କରି ନ ହେବ, ସେଥିପାଇଁ ଶୋକକରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ — ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ବୁଝିପାରିଲି ।”

କଳ୍ପକୁମାର ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ଆଗରେ ଏହା କହିଲେ ସତ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ମନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୋକରହିତ ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ମନକୁ ଯେତେ ଦୃଢ଼ କଲେ ମଧ୍ୟ ସମୟ ସମୟରେ ସେହି ମୃଗଶିଶୁର ଚଞ୍ଚଳ ଶ୍ରୀଡ଼ା, ଭ୍ରାବଭଙ୍ଗୀ ତାଙ୍କ ମନଭିତରେ ଖେଳିଯାଏ । ତାଙ୍କର ଧାରଣା ହୁଏ, ସତେ ଯେପରି ଶିଶୁଟି ପୁଣି ଥରେ ଆସି ସମ୍ମୁଖରେ ନୃତ୍ୟ କରୁଅଛି ଏବଂ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରୁ ଆହାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ଲାଗି ବ୍ୟାକୁଳ ହେଉଅଛି ।

ମନଃସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶାନ୍ତ ନ ହେବାରୁ କଳ୍ପକୁମାର ସେ ଆଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗକରି ଅନ୍ୟସ୍ଥ ଚାଲିଗଲେ ଓ ଏକ ନିର୍ଜନସ୍ଥାନରେ ଏକାକୀ ବସି ତପସ୍ୟା କଲେ ।

ଆରୁର୍ଯ୍ୟଦେବ ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ତ୍ୟାଗରେ ଦୁଃଖକରି କହିଥିଲେ—

“ଆୟୁରେ ଯାହାର ନ ରହେ ମନ
ଶୋକସନ୍ତାପ ତା ଭ୍ରାତ୍ୟ ଲିଖନ ।
ଆଉ ବିଦ୍ୟାବୁଦ୍ଧି ଯେତେ ବା ଜ୍ଞାନ
ନ ମଣେ ଯେ ସୁଖଦୁଃଖ ସମାନ,

ସମ୍ପଦଗଣରେ ଧରା ଥରାଏ
 ବିପଦରେ ପଡ଼ି ବୁଦ୍ଧି ହରାଏ ।
 ସୁଖଶାନ୍ତି ସେଇ ପାଇବ କାହୁଁ
 ମରିଥାଏ ସେ ତ ଜୀବନ ଥାଉଁ ।

ପରଶ୍ରୀକାତରର ସଜା

ମଗଧଦେଶର ରାଜଗୃହ ନଗରରେ ମହୋତ୍ସବ ଲାଗିଅଛି ।
 ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରୁ ବହୁ ଧନୀମାନ, ପଣ୍ଡିତ ଓ ସାଧୁସନ୍ଥ୍ୟାସୀ
 ଉତ୍ସବ ଦେଖିବାଲାଗି ଆସିଛନ୍ତି । ନଗରବାସୀ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ
 ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟରେ ମଗଧ ନରେଶ ନିଜର
 ମଙ୍ଗଳହସ୍ତୀ ଆରୋହଣ କରି ଆଡ଼ମ୍ବରସହ ସେଠାରେ ଆସି
 ପହଞ୍ଚିଲେ ।

ଅର୍ଦ୍ଧପର୍ବତ ସଦୃଶ ସବୁଧୂଳିସମୃଦ୍ଧ ସୁନ୍ଦର ଶ୍ଵେତ-
 ହସ୍ତୀଟି ଝଲଝଲ ଆସିଲାବେଳେ ଦର୍ଶନମାନେ ଏକାଠି ନରେ
 ତାକୁ ଚାହିଁରହିଲେ । ଅନ୍ୟ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟରୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଖି
 ଫେରିଆସି ହସ୍ତୀ ଠାରେ ହିଁ ନିବନ୍ଧ ରହିଲା । ସମସ୍ତେ ଉଚ୍ଚ-
 କଣ୍ଠରେ ହସ୍ତୀର ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହସ୍ତୀ ଯେଉଁ
 ପଥ ଦେଇ ଗତିକଲା, ତା ପଛେ ପଛେ ସମସ୍ତେ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ
 ଚାଲିଲେ ।

ମଗଧନରେଶ ହସ୍ତୀଉପରେ ବସି ଗମ୍ଭୀରଭାବରେ ନିସ୍ତୀଆଆନ୍ତି ।
 ବହୁ ମୂଲ୍ୟବାନ ସାଜ ପୋଷାକରେ ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗ ଭୂଷିତ
 ହୋଇଥାଏ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଉପରକୁ କାହାର ଦୃଷ୍ଟି ଯାଉ ନ ଥାଏ
 କିମ୍ବା ତାଙ୍କ କଥା କେହି ଉଲ୍ଲେଖ କରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ବାଳକ, ବୁଦ୍ଧ,

ସ୍ତ୍ରୀ. ପୁରୁଷ ସମସ୍ତେ କେବଳ ସେହି ହସ୍ତୀଟିକୁ ଧନ୍ୟଧନ୍ୟ
କରି ଆସନ୍ତି ।

ସମସ୍ତେ ମନେନିଶ୍ଚୟ ମନରେ ପ୍ରବଳ ହିଂସା ହେଲା ।
ସେ ମନେକଲେ, ହସ୍ତୀଟି ମୋ ଅନ୍ଧଜଳରେ ପ୍ରତିପାଳିତ ।
ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ପ୍ରଦତ୍ତ ସାଜପୋଷାକରେ ଶୋଭିତ ହୋଇଛି ।
ଅଥଚ ମୋତେ କେହି ପ୍ରଶଂସା କରୁ ନାହାନ୍ତି, ସମସ୍ତେ ହସ୍ତୀର
ପ୍ରଶଂସାରେ ଶତମୁଖ । ହସ୍ତୀର ମୃତ୍ୟୁ ନ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ
ରାଜ୍ୟରେ ମୋତେ ପ୍ରଶଂସା ମିଳିବା ଅସମ୍ଭବ । ମୋର ସମସ୍ତ
ଖ୍ୟାତି ଏହି ଚି ଲୁଗି ହିଁ ଷ୍ଟନ୍ ହେଉଛି ।

ରଜା ଈର୍ଷାରେ ଏତେ ଦୁଃଖ ଅନ୍ଧ ହୋଇଗଲେ ଯେ, ଆଜି
ଏହି ଉତ୍ସବମଧ୍ୟରେ ହସ୍ତୀଟିର କିପରି ପ୍ରାଣନାଶ ହେବ, ସେହି
କଥା ଚିନ୍ତାକରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

କିଛି ସମୟ ପରେ ହସ୍ତୀପାଳକୁ ନିକଟକୁ ଡକାଇ ରଜା
ସ୍ୱଳ୍ପାଳେ, “ତୁମେ ଏ ହସ୍ତୀକୁ କି କି କୌଶଳ ଶିକ୍ଷା
ଦେଇଅଛୁ ?”

ହସ୍ତୀପାଳ ଉତ୍ତରଦେଲା, “ମହାରାଜ ! ଏ ସବୁ ପ୍ରକାର
କୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ ଧୂରନ୍ଧର । ଏପରି ସୁଶିକ୍ଷିତ ହସ୍ତୀ ସମଗ୍ର
ଜମ୍ବୁଦ୍ୱୀପରେ ଦୃଶ୍ୟ ନାହାନ୍ତି ।”

ରଜା ଚତୁର୍ଥଶାତ୍ ହସ୍ତୀପୁଷ୍ପରୁ ଅବରତଣ କରି ଆସି
ହସ୍ତୀପାଳକୁ କହିଲେ, “ଏହି ଉତ୍ସବପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ହସ୍ତୀଟିର
କେତେକ କୌଶଳ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରାଅ । ତାକୁ ନିକଟସ୍ଥ ପବନ-
ଉପରକୁ ଦେଖିଯାଅ । ସେଠାରେ ସେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁତାବକ ଶ୍ରୀଢ଼ା
ଦେଖାଇଲେ, ସମସ୍ତେ ତାହା ଦେଖି ଆନନ୍ଦିତ ହେବେ ।”

ରାଜାଙ୍କ କଥା ମାନ ହସ୍ତୀପାଳ ହସ୍ତୀକୁ ପଟ୍ଟପତ୍ତରକୁ
ଯିବାଲାଗି ସଜେଇ ଦେଲା । ହସ୍ତୀ ପଟ୍ଟପତ୍ତରକୁ ଯିବାକୁ
ରାଜା କହିଲେ, “ତାକୁ ସେଠାରେ ଡିନ ପାଦରେ ଠିଆ କର”

ହସ୍ତୀପାଳଠାରୁ ସଜେଇ ପାଇ ହସ୍ତୀ ଗୋଟିଏ ପାଦ
ଉପରକୁ ଟେକି ଡିନ ପାଦରେ ଉଠିଲା । ତତ୍ପରେ ରାଜା
କହିଲେ, “ତାକୁ ଦୁଇ ପାଦରେ ଠିଆ କରାଅ ।”

ହସ୍ତୀପାଳର ଶିକ୍ଷା ଅନୁସାରେ ହସ୍ତୀଟି ପଛ ଦୁଇ ପାଦରେ
ଠିଆ ହେଲା ଏ ଆଗ ଦୁଇ ପାଦ ଟେକି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଅଭିବାଦନ
କରାଇଲା ।

ରାଜା ପ୍ରଶଂସା କହିଲେ, ତାକୁ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପଦରେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅ ।

ହସ୍ତୀପାଳ ମନରେ ଭାବିଲା, “ରାଜା ଏପରି ଅସମ୍ଭବ କଥା
କହୁଛନ୍ତି କିପରି ? ଏ ଉଚ୍ଚ ପଟ୍ଟପତ୍ତରରେ ହସ୍ତୀ ଏକ
ପଦରେ ଠିଆ ହେଲେ, ଯଦି ଦେହର ଭାରସାମ୍ୟ ରଖି ନ ପାରିବ,
ତେବେ ଭୂତଳରେ ପଡ଼ି ପ୍ରାଣ ହରାଇବ । ତା—~~କିନ୍ତୁ~~ କେବଳ
ମୋର ମଧ୍ୟ ଜୀବନ ଯିବ ।”

ଏହା ଭାବିଲେ ମଧ୍ୟ ହସ୍ତୀକୁ ଏକ ପଦରେ ଉଠା ହେବାପାଇଁ
ସେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲା । ହସ୍ତୀ ମଧ୍ୟ କେବଳ ଗୋଟିଏ ପଦରେ
ଦଣ୍ଡାୟମାନ ରହି ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଚମତ୍କାତ କରାଦେଲା । ସମସ୍ତେ
ହାତତାଳି ଦେଇ ହସ୍ତୀର ବହୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ରାଜା ମନେକରିଥିଲେ ଯେ, ହସ୍ତୀ ଏ ସବୁ ପ୍ରଦର୍ଶନରେ
କୁତକାର୍ଯ୍ୟ ନ ହୋଇ ପଟ୍ଟପତ୍ତରରୁ ପଡ଼ି ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ
ହେବ । ତା ହେଲେ ତାଙ୍କ ମନସ୍କାମନା ପୂରଣ ହେବ ।

ମାତ୍ର ହସ୍ତୀ ତ ମଲ୍ଲ ନାହିଁ ; ବରଂ ପୂର୍ବଠାରୁ ବଳ ଅଧିକ
 ଥିବା ପାଇଲ । ଲୋକେ ଯେତେକ ବେଶୀ ହସ୍ତୀର ଗୁଣ
 କହିବା କଲେ, ରାଜା ସେହି ପରିମାଣରେ ଶ୍ରଦ୍ଧାନଳରେ ଦଗ୍ଧ
 ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଶେଷକୁ ରାଜା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ, “ହସ୍ତୀକୁ ଗୁରୁପଦ
 ଶୂନ୍ୟରେ ରଖି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବାକୁ ସଙ୍କେତ ଦିଅ ।”

ହସ୍ତୀପାଳ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲା, “ମହାରାଜ ! ଏହା
 ଅସମ୍ଭବ । କୌଣସି ପ୍ରାଣୀ ଶୂନ୍ୟରେ ଉଭାହୋଇ ରହିବା ମୋତେ
 ଜଣା ନାହିଁ ।

ରାଜା ଦୃଢ଼ସ୍ୱରରେ କହିଲେ, “ନା, ତାକୁ ଶୂନ୍ୟରେ
 ଠିଆ ହେବାକୁହଁ ହେବ ।”

ହସ୍ତୀପାଳ ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ମନରେ ଭାବିଲା,
 “ଏ ରାଜା ବଡ଼ ମୂର୍ଖ । ନିଜର ମଙ୍ଗଳହସ୍ତୀକୁ କୌଶଳରେ
 ମୃତ୍ୟୁମୁଖରେ ପକାଇବାଲାଗି ଏପରି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଉଅଛନ୍ତି ।
 ଏହା ନିକଟରେ ଆଉ ବେଶୀ ସମୟ ରହିଲେ ମଙ୍ଗଳହସ୍ତୀର
 ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ।”

ଏହା ଭାବି ସେ ହସ୍ତୀ କର୍ଣ୍ଣରେ କହିଲା, “ପଣ୍ଡିତମାନେ
 ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁଣଗହଳ ଲୋକ ନିକଟରେ ରହିବାକୁ ସୁଖପାଆନ୍ତି ।
 ସେହିଠାରେ ହିଁ ତାଙ୍କର ଆଦର ହୋଇଥାଏ । ଗୁଣୀକୁ ଗୁଣୀ
 ଶ୍ରଦ୍ଧା : ମାତ୍ର ଯେ ମୂର୍ଖ, ଯେ ଅଯୋଗ୍ୟ, ତା ପାଖରେ ପଣ୍ଡିତ
 ଓ ଯୋଗ୍ୟବ୍ୟକ୍ତି ରହିଲେ ଅପଶ୍ୟାତ ଓ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ
 କରିଥାଆନ୍ତି । ଏ ରାଜା ତୁମଙ୍କୁ ପାଖରେ ରଖିବାର ଅନୁପଯୁକ୍ତ ।

ଭୁଲ, ଏଠାରୁ ଯାଇ ଆମେ ବାରଣସୀରାଜାଙ୍କ ଆଶ୍ରୟରେ ରହିବା ।”

ହସ୍ତୀ ନିଜର ପାଳକଠାରୁ ଏହିପରି ସଙ୍କେତ ଦେଇଥାଏ ।
ପବନର ପ୍ରବୃତ୍ତିଗତରେ ହେଲେ ବାୟୁଶୀରୀ ରାଜ୍ୟକୁ ଚାଲିଯାଏ ।

ଉତ୍ସବରେ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥିବା ଲୋକମାନେ ଆଉ ହସ୍ତୀକୁ ନ ଦେଖି ନିଜନିଜ ସ୍ଥାନକୁ ଫେରିଗଲେ । ଗଲବେଳେ ରାଜାଙ୍କୁ ନିନ୍ଦାକର କହୁଲେ, “ଏଗର ସୁଗୁଣଯୁକ୍ତ ହସ୍ତୀ ମୂର୍ଖ ରାଜା ପାଖରେ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏଠାରୁ ଚାଲିଯାଇ ସେ ଉପଯୁକ୍ତ ପଥ ବାଛିନେଇଅଛି ।

“ଗୁଣୀ ସିନା କରିଥାଏ ଗୁଣର ବରୁର
ମୁରୁଖ ବୁଝିବ କାହୁଁ ଶାସ୍ତ୍ରସମାରୁ ?
ପରଶ୍ରୀକାନ୍ତର ଯେହୁ ପର ପରଶଂସା
ଶୁଣିଲେ କାନରେ ତା ୨ ଉଡ଼ୁଥାଏ ହଂସା ।
ଅଜ୍ଞାନ ମଗଧ ରାଜା ଶିର୍ଷା ମନେ ବହି
ନ ପାରିଲ ନିଜ ନୟୀ ଖ୍ୟାତି କେବେ ସହି ।
ମାରବାକୁ କଲ ଯହୁଁ ନାନା କଉଶଳ
ମୂର୍ଖ କହି ନିନ୍ଦାକଲେ ପରଜା ସକଳ ।”